

บทที่ 5

กระบวนการและผลการมองภาพอนาคต

“นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย”

ในบทนี้จะกล่าวถึงการศึกษาอนาคตภาพของสังคมไทย โดยมีกระบวนการทำงานได้แก่ การศึกษาเอกสาร การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต (foresight workshop) และสร้างภาพอนาคต (scenario planning) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อมองอนาคตและสร้างภาพอนาคตของสังคมไทย ภาพอนาคตเด็กและเยาวชนไทย และภาพอนาคตการศึกษา รวมถึงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยใน 10 ปีข้างหน้า ซึ่งในบทนี้จะได้นำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การมองภาพอนาคตและสร้างภาพอนาคตของสังคม เด็กและเยาวชนไทย และยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยใน 10 ปีข้างหน้า

1.1 กระบวนการและผลการระดมความคิดในการมองอนาคต ครั้งที่ 1 โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ณ สถาบันรามจิตติ

1.2 กระบวนการและผลการระดมความคิดในการมองอนาคต ครั้งที่ 2 โดยแกนนำสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดต่างๆ ในทุกภูมิภาค ณ สถาบันรามจิตติ

2. การพัฒนาภาพอนาคตสังคมไทยที่คาดว่าจะ成真ได้ (most-probable) ในทศวรรษหน้า

3. สรุป : ข้อเสนอแนะบางประการสำหรับการพัฒนาภาพอนาคต และมองยุทธศาสตร์ร่วม

1. การมองภาพอนาคตและสร้างภาพอนาคตของสังคม เด็กและเยาวชนไทย และยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยใน 10 ปีข้างหน้า

1.1 กระบวนการและผลการระดมความคิดในการมองอนาคต ครั้งที่ 1 โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ณ สถาบันรามจิตติ จังหวัดกรุงเทพฯ

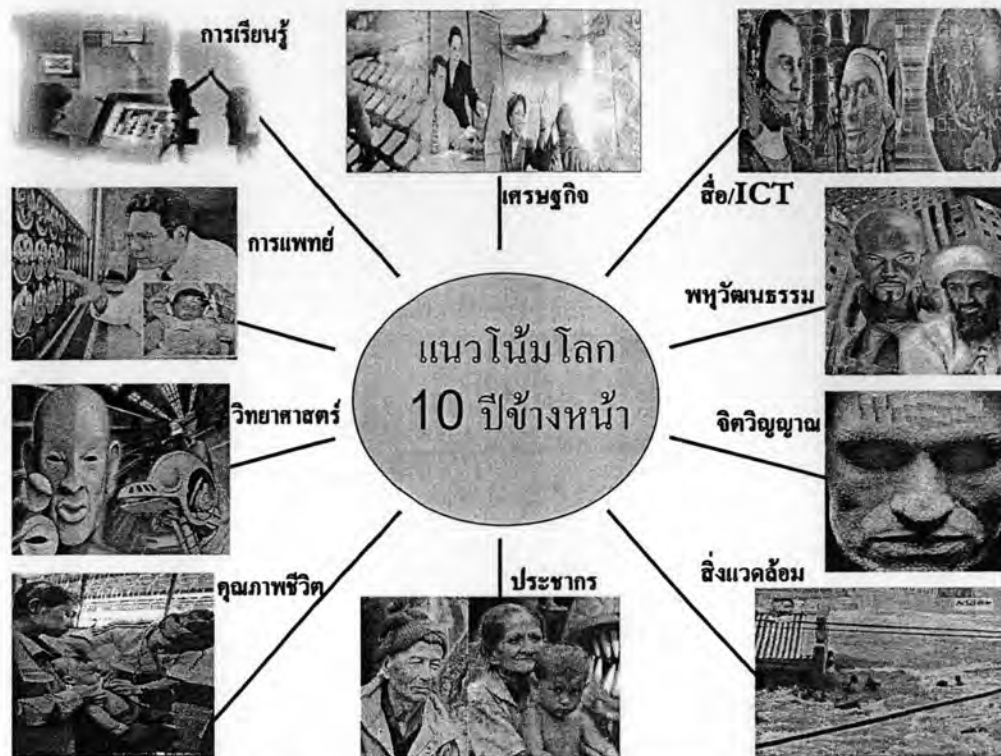
ในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการมองอนาคต (foresight workshop) เรื่อง “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย” ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2549 ณ สถาบันรามจิตติ กรุงเทพมหานคร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประกอบไปด้วย นักวิชาการ นักนโยบาย และตัวแทนเยาวชนในช่วงวัยต่างๆ โดยประมาณ 20 คนมาร่วมกันมองอนาคต (foresight) และสร้างภาพอนาคต (scenario planning) ของประเทศไทย ตลอดจนภาพเด็กและเยาวชนไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ท่ามกลางแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนในอนาคต เพื่อให้ได้แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทยที่เกิดขึ้นได้จริงท่ามกลางบริบทด้านต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการและผลการมองภาพอนาคต จากการศึกษาครั้งนี้ ได้ดังนี้

1.1.1 การตั้งคำถามหลักสำหรับการเขียนภาพอนาคต (key question)

ในกระบวนการมองอนาคต (foresight) โดยเน้นการวิธีการสร้างภาพอนาคต (scenario planning) ผู้วิจัยได้มีการนำเสนอแนวโน้มที่จะเกิดภายใน 10 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวโน้มสำคัญในกระแสโลกที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้เข้าร่วม สรุปโดยย่อว่ามีแนวโน้มสำคัญๆ ได้แก่

- แนวโน้มโลกาภิวัตน์ กระแสเศรษฐกิจเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กที่ต้องเผชิญกับโลกแห่งการแข่งขันและสังคมทุนนิยม บริโภคนิยมที่รุนแรงขึ้น
- แนวโน้มวิถีการเรียนรู้ใหม่ภายใต้สังคมข้อมูลข่าวสาร และมีช่องทางการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งจากสื่อและสิ่งแวดล้อมต่างๆ
- แนวโน้มเรื่องสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นเครื่องมือเชื่อมต่อกันหมด โทรศัพท์มือถือเป็นอินเทอร์เน็ตอเนกประสงค์
- แนวโน้มความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการทางแพทย์ แนวโน้ม 10 มีการพัฒนาไปมาก เช่น การถอดรหัสพันธุกรรม มีธนาคารสเต็มเซลล์ เพื่อนำมาใช้ในการรักษาคนๆ ต่อไปในอนาคต ความรู้เรื่องประสาทวิทยาศาสตร์ (neuroscience)
- แนวโน้มความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การทดลองด้านวิทยาศาสตร์และการค้นคว้าใหม่ๆ แนวโน้มกระบวนการทัศน์ใหม่ที่มาจากการค้นพบทางอวกาศ
- แนวโน้มคุณภาพชีวิต การกินดีอยู่ดีที่ดีขึ้น แต่มีแนวโน้มคนก็จะต้องเผชิญต่อปัจจัยที่มีความเสี่ยงมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กที่เติบโตภายใต้สังคมบริโภคและสังคมเสี่ยงภัยจากโรค หรือผลกระทบจากยารักษาโรคและสารเคมีต่างๆ
- แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากร โดยเฉพาะคนสูงวัยจะมากขึ้น การอพยพย้ายถิ่นของประชากรและการขยายเมือง แนวโน้มผู้หญิงก็จะมีบทบาทในสังคมมากขึ้น แนวโน้มเด็กเล็กจะถูกทิ้งอยู่กับผู้สูงวัยมากขึ้น
- แนวโน้มวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมนุษย์ รวมถึงภัยธรรมชาติต่างๆ ผลกระทบจากการเสียดุลของธรรมชาติจะรุนแรงขึ้น วิกฤตการณ์พลังงานและทรัพยากร
- แนวโน้มสังคมพหุวัฒนธรรม แนวโน้มมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะความแตกต่างของวัฒนธรรม เช่น ปัญหาเรื่องการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาการต่อสู้หรือสงครามชาติพันธุ์และศาสนา
- เรื่องจิตวิญญาณ-ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการแย่งชิงทรัพยากรต่างๆ เกิดจากปัญหาของคนมีจิตวิญญาณต่ำลง ไม่มีศีลธรรม แนวโน้มในอีก 10 ปีข้างหน้าก็จะมีมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

แผนภาพที่ 19 แสดงแนวโน้มโลกใน 10 ปีข้างหน้า

แหล่งที่มาของภาพประกอบ : <http://www.midnightuniv.org>, <http://www.google/search/> .com

หลังการนำเสนอข้อมูลแนวโน้มด้านต่างๆ โดยสังเขปแล้ว จึงให้ที่ประชุมได้พิจารณาถึง คำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษาครั้งนี้ โดยผู้เข้าประชุมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ ภายใต้โจทย์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคต เพื่อเด็กและเยาวชนไทย” ใน 2 ประเด็นที่ว่า

(1) แนวโน้มอื่นใดอีกบ้างใน 10 ปีข้างหน้าที่จะมีผลกระทบต่อการศึกษาและเด็กและเยาวชน และส่งผลอย่างไร

(2) กระบวนทัศน์และเป้าหมายของการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนในอีก 10 ปีข้างหน้า หรือใน ปีพ.ศ.2560 ฟังเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ในการอภิปรายคำสำคัญดังกล่าว ก็เพื่อที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เกิดการแลกเปลี่ยน มุมมองและปรับแต่งความคิดหรือวางฐานคิดร่วมกันว่า สังคมในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร และมีผลกระทบต่อการศึกษา เด็กและเยาวชนอย่างไร และภายใต้ภาพอนาคตหรือแนวโน้มสังคมที่ว่านั้น นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาสำหรับเด็กในอีก 10 ปีข้างหน้าควรจะเป็นเช่นไร

อย่างไรก็ดี ผลจากการอภิปรายตามแนวทางดังกล่าว ได้ข้อสังเกตเบื้องต้นว่า แนวโน้มเด็ก และเยาวชนภายใต้สังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า จะต้องเผชิญกับพลวัตต่างๆ อย่างมากมาย จาก แนวโน้มโลกในมิติต่างๆ เช่น

- **แนวโน้มครอบครัวไทย** ครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มไม่ได้ อยู่กับพ่อแม่สูงขึ้น (ดร.นพดล กรรณิการ์ และดร.อนงค์นุช ภูยานนท์, 9 พฤศจิกายน 2549) แนวโน้ม

ครอบครัวไม่สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรู้เท่าทัน ทำให้เกิดความอ่อนแอ และมีผลทำให้เกิดปัญหาสังคมในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลเพิ่มเติมจากสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (<http://www.women-family.go.th>) ที่ชี้ถึง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทยที่เป็นผลมาจากอัตราการเจริญพันธุ์ที่ต่ำทำให้สัดส่วนประชากรเด็กลดลงและมีผลต่อเนื่องเมื่อประชากรเหล่านี้เข้าสู่วัยทำงาน แนวโน้มผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดผลต่อภาวะพึ่งพิงและถูกทอดทิ้งมากขึ้น ส่วนสมาชิกในครัวเรือนลดลง มีแนวโน้มสถานภาพการอยู่เป็นโสดและหย่าร้างมากขึ้น มีผลให้เด็กมีแนวโน้มที่จะอยู่กับครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกเพียงคนเดียว (single parent) หรือสามีภรรยาอยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสเพิ่มมากขึ้น หรืออยู่กับผู้สูงอายุ แนวโน้มการทำบาทบาทหน้าที่ของครอบครัวจะถูกผลักดันไปให้สถาบันอื่นมากขึ้น เพราะพ่อแม่ต้องทำงานหารายได้เข้าครอบครัวและการพึ่งบริการนอกครอบครัว เช่น บริการรับเลี้ยงเด็กหรือดูแลผู้สูงอายุ การรับบริการอาหารสำเร็จรูป ซึ่งนอกจากจะทำให้ครอบครัวต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดการเรียนรู้และใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ส่งผลต่อสายสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนอย่างรุนแรง

- **แนวโน้มชุมชนไทย** จะมีความเป็นพลวัตสูง แรงขับเคลื่อนกระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยเฉพาะในด้านสังคมและวัฒนธรรม (ดร.นพดล กรรณิการ์ และดร.อนงค์นุช ภูยานนท์, 9 พฤศจิกายน 2549) ใน 10 ปีข้างหน้าบรรยากาศในชุมชน ความเป็นสังคมเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น มีการย้ายถิ่น ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น จะมีการทอดทิ้งเด็กและผู้สูงอายุมากขึ้นทั้งในลักษณะชั่วคราวและถาวร นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้าถึงคนทุกกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อครอบครัว และวิถีการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนด้วย (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, <http://www.women-family.go.th>) ซึ่งยังรวมไปถึงแนวโน้มด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมือง และการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจและการบริการ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา อาทิ ปัญหาภาวะมลพิษ เช่น มลพิษทางน้ำ ขยะ อากาศ ชุมชนแออัด ปัญหาพื้นที่สีเขียวและปัญหามลพิษ ซึ่งล้วนแล้วแต่กลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่แวดล้อมรอบตัวเด็กด้วย (รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2548, <http://www.diw.go.th/diw/news/env/doc/chapter8.pdf>)

นอกจากนี้ข้อมูลจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ยังระบุว่า ในอนาคตกติกา ระหว่างประเทศอาจมีผลกระทบต่อเมืองมาถึงชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นซึ่งอยู่ภายใต้ระบบใหญ่จึงจำเป็นต้องเตรียมการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์ของโจทย์เหล่านี้ ที่ผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นต้องร่วมกันพิจารณาวิเคราะห์และลงมือทำอย่างจริงจัง เพื่อให้ฐานรากแน่น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเรียนรู้จักจากโลกภายนอกมากพอที่จะสามารถวิเคราะห์ถึงที่ไปที่มาและผลกระทบของสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งแนวโน้มเหล่านี้เรียกร้องให้คนท้องถิ่นพึงต้องสร้างความร่วมมือกันระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2549, http://www.trf.or.th/news/Content.asp?Art_ID=580)

• **แนวโน้มเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม และสำนึกร่วมต่อความเป็นไทยของเด็กและเยาวชน** โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนึกต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งกำลังเป็นเรื่องที่น่าขบคิดที่ว่า จะเป็นอย่างไรถ้าเกิดเด็กและเยาวชนมีสำนึกในความรักสถาบันน้อยลง ดังที่ ดร.นพดล กรรณิการ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเอแบคโพล มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (9 พฤศจิกายน 2549) ได้อ้างถึงผลศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสำนึกร่วมต่อสถาบันของไทย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มสำนึกของเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ que เปลี่ยนไปจากผู้ใหญ่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะต่อประเด็นเรื่อง **ความจงรักภักดีต่อสถาบันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก** ผู้ใหญ่จะมีค่าความจงรักภักดีมากกว่าเด็ก (อายุระหว่าง 15 - 24 ปี) ห่างกันเป็นร้อยละ 10 แนวโน้มนี้มีผลต่ออนาคตของเด็กนั่นคือเด็กในอนาคตอาจขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็ก และเมื่อเด็กและเยาวชนต่อประสบปัญหาวิกฤติขึ้น อาจทำให้ไม่สามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไปได้ (ดร.นพดล กรรณิการ์ และดร.อนงค์นุช ภูยานนท์, 9 พฤศจิกายน 2549)

• **แนวโน้มกระบวนทัศน์พัฒนาประเทศ** ที่มีผลต่อการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ เช่น กระบวนทัศน์ว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อันรวมถึง **แนวโน้มด้านทิศทางการพัฒนาภายใต้นโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย** ที่จะส่งผลกระทบต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคม การโดยเฉพาะอย่างยิ่งเผชิญกับการต่อสู้อันยิ่งใหญ่ระหว่างนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นในเรื่องของ “คุณธรรมนำความรู้” กับนโยบายที่เน้นเรื่องการแข่งขันในองค์ความรู้และผลสัมฤทธิ์ (ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน, 9 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งมีส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย เป็นต้น

• **แนวโน้มด้านการศึกษา** ความคิดเห็นจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการมองอนาคตมองว่า (9 พฤศจิกายน 2549) แนวโน้มการศึกษาไทยนอกจากต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่แล้ว ยังต้องเผชิญกับกระแสการแข่งขันด้านศักยภาพและความสามารถของเด็กกับแนวโน้มช่องว่างด้านคุณภาพการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาทางเลือกที่หลากหลาย แนวโน้มเรื่องคุณภาพครู แนวโน้มเรื่องปฐมวัยศึกษาเพื่อวางรากฐานอนาคตที่ดีตั้งแต่เด็ก แนวโน้มเรื่องการใช้ความรู้และสร้างองค์ความรู้ แนวโน้มเรื่องการเรียนรู้บนพื้นฐานสมอง BBL (brain-based learning) แนวโน้มเรื่องสื่อการเรียนรู้ แนวโน้มเรื่องการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเด็กในแต่ละท้องถิ่น และแนวโน้มการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่ทันสถานการณ์จริงในพื้นที่

• **แนวโน้มเรื่องวัฒนธรรมการใช้ชีวิต และการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชน** โดยเฉพาะแนวโน้มการใช้ชีวิตท่ามกลางสภาพสังคมแข่งขันและขัดแย้งที่จะรุนแรงขึ้น เด็กและเยาวชนเติบโตภายใต้แบบอย่างจากผู้ใหญ่ อิทธิพลของเพื่อนและสื่อ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน ข้อมูลจากสถานการณ์ด้านเด็กได้ชี้ว่า ปัจจุบันเด็กและเยาวชนวัยเรียนใช้ชีวิตใน 2 ลักษณะ เช่น เด็กเรียนเก่งแต่เอาตัวรอด ไม่เอื้ออาทร เด็กทำชอบกิจกรรมมากกว่าการเรียนแข่งขัน ช่วยเหลือผู้อื่น แต่ก็เป็กลุ่มที่ต้องเผชิญกับแรงกดดันของกระแสแข่งขัน นอกจากนี้ที่กล่าวแล้ว ข้อมูลจากโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด 2547-2548 ยังสะท้อนให้เห็นแนวโน้มการใช้ชีวิตเสี่ยงในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่สูงขึ้นอย่างน่าวิตก ดังที่ณัฐกิตติ จิตตรีสานนท์

ประธานสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี (9 พฤศจิกายน 2549) กล่าวว่า "ยังจะมีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เอาทั้งเรียนและกิจกรรม เรียกว่า สุขนิยม เอาตัวเองเป็นหลัก" ไม่เรียน ไม่ช่วย ไม่คิดอนาคต

นอกจากที่กล่าวแล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิจะมองว่า ยังมี**แนวโน้มเรื่องวิกฤตปัญหาจริยธรรมคุณธรรมในสังคมไทย** การขาดแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่และสังคม รวมถึง**แนวโน้มเรื่องสื่อและสภาพแวดล้อมทางสังคมต่อการเรียนรู้**ที่ซึ่งถึงอิทธิพลของสื่อและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแนวโน้มสำคัญทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวโน้มสำคัญๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และเป้าหมายการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในอีก 10 ปีข้างหน้า คือ แนวโน้มครอบครัวไทย แนวโน้มชุมชนไทย แนวโน้มเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม และสำนึกร่วมต่อความเป็นไทยของเด็กและเยาวชน แนวโน้มด้านทิศทางการพัฒนาภายใต้นโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย แนวโน้มด้านการศึกษา แนวโน้มเรื่องวัฒนธรรมการใช้ชีวิต และการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชน แนวโน้มเรื่องวิกฤตปัญหาจริยธรรมคุณธรรมในสังคมไทย ทั้งนี้ภายใต้แนวโน้มดังกล่าวข้างต้น การศึกษาต้องเผชิญกับโจทย์ท้าทายหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกระบวนทัศน์ทางการศึกษาสำหรับเด็กยุคใหม่ที่เป้าหมายสำคัญคือเรื่องจริยธรรมคุณธรรมคู่กับความรู้อ และการมีชีวิตที่ดีงามพอเพียงตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ข้อคิดเห็นจากที่ประชุมยังมองอีกด้วยว่า นอกจากที่กล่าวแล้ว กระบวนทัศน์ทางการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า ยังต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาเด็ก การเข้าใจในพัฒนาการ ความเท่าทันอารมณ์และความต้องการของเด็กและเยาวชน ตั้งแต่เด็กปฐมวัยซึ่งถือเป็นช่วงต้นของชีวิตที่พึงได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาสมองและเรื่องของจิตสำนึกต่อความดีงามที่จะกลายเป็นกระบวนทัศน์สำคัญของการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้า ดังที่ ผศ.ดร.วิวัฒน์ แดงอักษร ผู้เชี่ยวชาญด้านประสาทวิทยาศาสตร์ เพื่อการเรียนรู้ (9 พฤศจิกายน 2549) กล่าวว่า

เราจะต้องมีการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กไทย เช่น เรามองในเรื่องของบุคคลสำคัญต่างๆ ที่เป็นคนดี ให้กับเด็กได้เรียนรู้ เราต้องใส่เรื่องคุณงามความดีให้กับเด็กเป็นระยะๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเด็ก ทำให้เด็กรู้สึกเป็นแรงผลักดัน เกิดแรงบันดาลใจทำให้เด็กเกิดการคิด การพยายามที่จะเรียนรู้ และเป็นคนดี...ปัญหาที่ผ่านมาเด็กแต่ละภาคไม่รู้จักวีรบุรุษในท้องถิ่นของตนเอง การสร้างแรงบันดาลใจจะทำให้เด็กเกิดมีภูมิคุ้มกัน

อย่างไรก็ตามในตอนท้ายของการอภิปรายในขั้นนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านยังย้ำด้วยว่า การศึกษาในยุคใหม่เป็นสิ่งสำคัญ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ที่หลากหลายเหมาะสมต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการศึกษายุทธศาสตร์ทางการศึกษาในต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงไปในนานาประเทศ จะช่วยเป็นฐานสำหรับการเลือกรับปรับเปลี่ยนไปยุทธศาสตร์ทางการศึกษาสำหรับสังคมด้วย เช่น การมียุทธศาสตร์การสมานฉันท์ ซึ่งควรลงมือกระบวนกรส่งเสริมการเรียนรู้ตั้งแต่เด็กเล็ก หรือยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการใช้ชีวิตพอเพียง (ดร.นพดลกรรณิการ์ และดร.อนงค์นุช ภูยานนท์, 9 พฤศจิกายน 2549) เป็นต้น

ทั้งนี้ หลังอภิปรายจากที่ได้มีการอภิปรายถึงนิยามเกี่ยวกับ “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย” ในความเข้าใจของผู้เข้าประชุมประมาณ 30-40 นาที ผู้ดำเนินการสรุปประเด็นและเข้าสู่กระบวนการสร้างภาพอนาคตในลำดับต่อไป

1.1.2 การพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย” (key issues)

หลังจากการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มสำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อการศึกษาและเด็กและเยาวชน รวมถึงกระบวนการทัศน์และเป้าหมายการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า จนได้ข้อสรุปร่วมกันในเบื้องต้นไปนั้น ในขั้นตอนนี้จะเป็นการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย” (key issues) ว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง วิธีการที่ใช้ คือการระดมความคิดเห็นและสะท้อนข้อมูลความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำ (card) คนละ 2-3 ใบ ผู้เข้าประชุมท่านใดเขียนบัตรคำเสร็จ ผู้วิจัยและผู้ช่วยจะวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ของบัตรคำพร้อมขึ้นกระดานให้เห็นข้อมูลประเด็นสำคัญร่วมกัน ขั้นตอนนี้ใช้เวลาประมาณ 30 นาที โดยให้มีเวลาสรุปกิจกรรมในเรื่องประเด็นสำคัญ มีการตั้งคำถามหลักในบางประเด็น เพื่อให้ผู้เข้าประชุมได้แสดงความคิดเห็นอภิปรายเพิ่มเติม ขณะเดียวกันจะมีฝ่ายบันทึกข้อมูลพิมพ์ประเด็นและสาระสำคัญ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในขั้นตอนการเขียนภาพอนาคตต่อไป

จากกระบวนการดังกล่าว สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่มีผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย โดยเรียงลำดับความถี่ของการกล่าวถึงประเด็นสำคัญเหล่านี้ ได้ดังนี้

1) **ประเด็นเกี่ยวกับกระแสสังคม** เป็นประเด็นเกี่ยวกับสภาพและบริบทของสังคมที่มีผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยใน 10 ปีข้างหน้า เช่น “กระแสโลกาภิวัตน์” “กระแสวัฒนธรรม (pop-culture) กระแสแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern)” “กระแสผลิตภัณฑ์ระบบเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม” “การแข่งขันในสังคมโลก” “ทิศทางอาชีพที่เปลี่ยนไป” “สมรรถนะของคนไทย” “กระแสขับเคลื่อนจิตสำนึกใหม่” เป็นต้น

2) **ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษา และการเรียนรู้** เป็นประเด็นที่มองเรื่องของการศึกษา และเรื่องการเรียนรู้ว่าเป็นประเด็นสำคัญที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ทางการศึกษา ตลอดจนนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษาที่ตอบสนองชีวิต ส่งเสริมการพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็ก ผู้ใหญ่และสังคม เช่น “การศึกษาที่เน้นการสร้างวิสัยทัศน์สำหรับเด็ก” “ความรู้และการประยุกต์เรื่องสมอง” “ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการดูแลพัฒนาเด็กของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง” “เด็กขาดเป้าหมายการศึกษาในอนาคต ไม่สามารถค้นพบตัวตน” “การเรียนรู้เพื่อชีวิต” “ความรู้ของเด็กและความรู้ของผู้ใหญ่คือการเรียนรู้ร่วมกัน” “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนเด็กถูกยึดเยียดมากเกินไปในเรื่องการศึกษา ขาดความเป็นตัวของตัวเอง”

3) **ประเด็นเกี่ยวกับสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ** เป็นประเด็นที่มองว่า สื่อและเทคโนโลยีเป็นช่องทางที่จะเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่

ดีพอๆ กับเป็นเครื่องมือทำลายเด็ก เกิดช่องว่างของการเข้าถึงสื่อ การใช้สื่ออย่างไม่รู้เท่าทันและเกิดพฤติกรรมเสพติดสื่ออย่างไม่พึงประสงค์ เช่น "การใช้จุดเด่นของสื่อ (mass media) สร้างกระแสหลักเรื่องการศึกษาที่มีผลกระทบต่อสังคมมากขึ้น" "อิทธิพลของสื่อ" "การแพร่กระจายของสื่อ IT (ubiquitous society)" "การนำ ICT มาใช้โดยคำนึงถึงวัยของเด็กน้อยลง" "ช่องว่างทางดิจิทัล (digital divide) ยังคงอยู่?" "ICT ยิ่งมอมเมาเด็กเรื่องเพศและเซ็กส์" เป็นต้น

4) **ประเด็นเกี่ยวกับโลกทัศน์และความเชื่อของเด็กและเยาวชน** เป็นประเด็นที่ให้ความสนใจกับส่งเสริมทัศนคติและความเชื่อที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเรื่องทัศนคติต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่ามีจริยธรรม ดังเช่นข้อมูลที่ระบุว่า "ทัศนคติของการเรียนรู้ทางด้านวิชาการและสังคม" "ปรัชญาและความเชื่อ" "เป้าหมายของชีวิต สู่เป้าหมายการเรียนรู้" "แรงบันดาลใจของเด็ก" "ทัศนคติและความเชื่อของวัยรุ่นยุคใหม่" "การเรียกร้องคุณธรรมจริยธรรมจากทุกภาคส่วนสังคม ซึ่งอาจส่งผลบวกหรือลบ"

5) **ประเด็นเกี่ยวกับนโยบาย** เป็นประเด็นที่มองว่ามีส่วนสำคัญต่อการวางทิศทางและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ทางการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า ทั้งนี้ในประเด็นเกี่ยวกับนโยบาย มีการมองถึงนโยบายของรัฐบาลในภาพรวม และนโยบายเฉพาะด้าน ตลอดจนความชัดเจนของนโยบาย และลักษณะของการดำเนินนโยบายที่เท่าทันปัญหาหรือสถานการณ์จริงทางสังคม ดังมีการสะท้อนประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น "นโยบายและการดำเนินงานทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบของหน่วยงานหลัก" "นโยบายในการผลิตครูที่มีคุณภาพ" หรือแม้แต่ประเด็น "ความขัดแย้งระหว่างนโยบายทางการศึกษาของรัฐกับการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านต่างๆ" เป็นต้น

6) **ประเด็นเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว** เป็นประเด็นที่มองถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการเป็นสถาบันของการวางรากฐานชีวิตที่ดีของเด็กและเยาวชนว่า ดังที่ระบุสาระไว้ เช่น "ความเข้มแข็งของสังคมและครอบครัว" "การตั้งความหวังของพ่อแม่ต่อเด็ก" "สถาบันครอบครัวอ่อนแอลงมาก"

7) **ประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาครู** มองเรื่องของคุณภาพของครูและการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ เป็นผู้นำทางปัญญาของเด็ก ดังที่ว่า "คุณภาพของครู" "การพัฒนาครูให้เป็นตัวแบบหรือ role model ของเด็กอย่างแท้จริง"

8) **ประเด็นเกี่ยวกับศาสนาและจิตวิญญาณ** เป็นประเด็นที่มองเรื่องของศาสนาและจิตวิญญาณ โดยเฉพาะมุมมองต่อพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนศาสนาและผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น "พระ กับ คน (คุณลักษณะของพระ มีเท่ากับหรือน้อยกว่าคน)" "สงครามความเชื่อ (ศาสนาและลัทธิ)"

9) **เทคโนโลยีเพื่อการประกอบอาชีพ** การมองถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ เพื่อชีวิต ดังเช่น "ในเรื่องของการประกอบอาชีพ เช่น เกษตร เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม" "การใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ ในการประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิต"

10) **ประเด็นเกี่ยวกับการประเมิน** ประเด็นนี้สนใจเรื่องเกณฑ์การประเมินและดัชนีชี้วัดการประเมินคุณภาพการศึกษา เช่น "ดัชนีตัวชี้วัดของหน่วยงานวัดผลและประเมิน" "การประเมินคุณภาพการศึกษาของสมศ."

จากประเด็นสำคัญต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ได้มีการเสนอบนกระดานและให้ผู้เข้าประชุมร่วมกัน วิพากษ์และเสนอข้อคิดเพิ่มเติม ซึ่งที่ประชุมส่วนใหญ่มองว่ากระแสของประเด็นทางสังคม และประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ ประเด็นเรื่องสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในฐานะเครื่องมือการเรียนรู้และช่องทางในการเข้าถึงการศึกษาและวิทยาการความรู้ใหม่ ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นสำคัญยิ่ง ต่อการศึกษาไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า

นอกจากนี้ผลการประชุมในขั้นตอนนี้ยังได้ย้ำว่า ประเด็นสำคัญของการมองอนาคตนั้นต้องหัน มาพิจารณาที่เป้าหมายของการศึกษาว่า **“เป้าหมายของการสร้างคนในทศวรรษหน้า ต้องการคนแบบไหน คือมีเป้าหมายว่าสังคมหรือโลกต้องการคนเช่นไร”** นั่นคือในอีก 10 ปี ข้างหน้า สังคมหรือโลกต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะเช่นใด การศึกษาก็ต้องเป็นเครื่องมือและต้องมียุทธศาสตร์การสร้างเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่ยังประสงคตามนั้นได้

ทั้งนี้ รายละเอียดของข้อมูลในขั้นตอนนี้ได้จัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ที่ประชุม เพื่อใช้ประกอบการสร้างภาพอนาคต

ตารางที่ 16 แสดงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในอีก 10 ปีข้างหน้า

เรื่อง	รายการประเด็นสำคัญ
1) กระแสสังคม	<ul style="list-style-type: none"> • กระแสขับเคลื่อน “จิตสำนึกใหม่” • ฉลาดสำเร็จรูป โฉดสำเร็จรูป • กระแสโลกาภิวัตน์ • pop -culture / postmodern • กระแสผลักดันระบบเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม • การแข่งขันในสังคมโลก • ทิศทางอาชีพที่เปลี่ยนไป • สมรรถนะของคนไทย
2) การศึกษาและการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> • การศึกษาที่เน้นการสร้างวิธีคิดสำหรับเด็ก • ความรู้และการประยุกต์เรื่องสมอง • ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการดูแลและพัฒนาเด็กของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง • เด็กขาดเป้าหมายการศึกษาในอนาคต(ค้นหาตัวตนที่แท้จริงไม่เจอ) • การเรียนรู้ • ความรู้ของเด็กและความรู้ของผู้ใหญ่ = การเรียนรู้ร่วมกัน • คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนเด็กถูกยึดเยียดมากเกินไป ในเรื่องการศึกษา(ขาดความเป็นตัวของตัวเอง)
3) สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศ	<ul style="list-style-type: none"> • การใช้จุดเด่นของสื่อ (mass media) สร้างกระแสการศึกษาที่มีผลกระทบต่อสังคมมาก • การนำ ICT มาใช้โดยคำนึงถึงวัยของเด็กน้อยลง • ช่องว่างทางดิจิทัล (digital divide) ยังคงอยู่ ? • อิทธิพลของสื่อ • ICT ยิ่งมอมเมาเด็กเรื่อง “เซฟ” และ “เซ็กส์” • การแพร่กระจายของสื่อ IT (ubiquitous society)

ตารางที่ 16 แสดงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในอีก 10 ปีข้างหน้า (ต่อ)

เรื่อง	รายการประเด็นสำคัญ
4) โลกทัศน์และความเชื่อ	<ul style="list-style-type: none"> • ทศนคติของการเรียนรู้ทางด้านวิชาการและสังคม • ปรัชญาและความเชื่อ • การเรียกร้องคุณธรรมจริยธรรมจากทุกภาคส่วนสังคม ซึ่งอาจส่งผลบวกหรือลบ • เป้าหมายของชีวิต สู่เป้าหมายการเรียนรู้ • แรงแบบดาลใจของเด็ก • ทศนคติและความเชื่อของวัยรุ่นยุคใหม่
5) นโยบาย	<ul style="list-style-type: none"> • ความขัดแย้งระหว่างนโยบายทางด้านการศึกษาของรัฐ กับการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านต่างๆ • นโยบายและการดำเนินงานทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบของหน่วยงานหลัก • นโยบายของสถานศึกษาในการผลิตครูที่มีคุณภาพ • นโยบายทางการศึกษาที่ชัดเจนและเข้าถึงความจริง • ความริบเร่งในการใช้งบประมาณเพื่อสนองนโยบาย
6) สถาบันครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> • ความเข้มแข็งของสังคมและครอบครัว • การตั้งความหวังของพ่อแม่ต่อเด็ก • สถาบันครอบครัวอ่อนแอลงมาก
7) การพัฒนาครู	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพของครู • การพัฒนาครูให้เป็น role model ของเด็กอย่างแท้จริง
8) ศาสนาและจิตวิญญาณ	<ul style="list-style-type: none"> • พระ \leq คน (คุณลักษณะของพระ มีเท่ากับหรือน้อยกว่าคน) • สงครามความเชื่อ (ศาสนาและลัทธิ)
9) เทคโนโลยีเพื่อชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> • ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (การประกอบอาชีพ เช่น เกษตร เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม) • การใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ ในการประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิต
10) การประเมิน	<ul style="list-style-type: none"> • ดัชนีตัวชี้วัดของหน่วยงานวัดผลและประเมิน

1.1.3 การระบุแรงผลักดันและกระแสนับเคลื่อนหลัก (driving force)

เมื่อได้ผลการระดมความคิดเห็นในด้านประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทยแล้ว ขั้นตอนต่อมาได้เสนอให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันพิจารณาถึงแนวโน้มแรงผลักดันและกระแสนับเคลื่อนหลัก (driving force) ที่คาดว่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนและมีผลกระทบต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาใน 10 ปีข้างหน้า โดยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำ (card) ทั้งนี้กำหนดให้แต่ละคนเขียนบัตรคำคนละ 2-3 ใบ และนำเสนอบนกระดานและให้ที่ประชุมได้ร่วมอภิปรายเพิ่มเติม ซึ่งผลปรากฏว่ามีกระแสที่เป็นแรงขับเคลื่อนหลักอยู่หลายกระแส จำแนกโดยเรียงตามลำดับความถี่ของหมวดหมู่ข้อมูลได้ดังนี้

1) **กระแสนโยบายที่เกี่ยวข้อง** ได้แก่ “ผู้นำที่มีกุศโลบายในการทำให้นโยบายมีประสิทธิภาพประสิทธิผลจริง” “นโยบายของผู้นำสวนทางกับผู้ปฏิบัติระดับล่าง” “นโยบายระยะยาวถูกยกเลิก” “Roadmap อาชีพ 10 ปีในอนาคต” “การจัดสรรงบประมาณของรัฐ” “OLOC Project (One Laptop One Child)” “กระทรวงศึกษาธิการควรจะให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นใดๆ อันจะมี

ผลกระทบต่อเด็ก” “การปรับเปลี่ยนระบบ Entrance” “นโยบายและมาตรการที่เป็นจริงของภาครัฐที่จะแก้ไขช่องว่างในการเข้าถึง ICT”

2) **กระแสการพัฒนาจิตและจริยธรรม** ได้แก่ “จัดกระบวนการศึกษาที่เน้นการแบ่งปันมากกว่าแข่ง+แบ่ง” “ความเข้าใจเรื่องจิตและความสุข” “สร้างค่านิยมถึงประสงค์ เช่น แบบอย่างของบุคคลในใจของคนกลุ่มต่างๆ” “กระบวนการพัฒนาคนให้เป็นพระ และสร้างความเข้าใจระหว่างคนกับพระ” “สภาพปัจเจกนิยมสุดขั้วทำลายทั้งศาสนา ครอบครัว ค่านิยมเด็ก” “การจุดติของศาสตราจารย์ทางการศึกษา”

3) **สภาวะการณ์โลก** ได้แก่ “กระแส K-pop J-pop Fever แล้วความเป็นไทยของเด็กไทย?” “มิติของวิกฤตและความขาดแคลน” “ปัญหาพลังงาน” “ข้อตกลง WTO & FTAs” “มหันตภัยธรรมชาติช่วยสร้างสำนึกใหม่ทั้งสังคม” “ความสามารถในการแข่งขันของประเทศ”

4) **ความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาในกระแสโลก** ได้แก่ “ความก้าวหน้าทางการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน” “การประกันคุณภาพการศึกษา” “การแข่งขันของสถาบันการศึกษา (การจัดอันดับทั้งในและนอกประเทศ)” “ทักษะและความรู้ทางด้าน IT ที่กลายเป็น common skill” “คุณภาพของคนไทย และผลผลิตจากการศึกษาทุกระดับ”

5) **กระแสเศรษฐกิจพอเพียง** ได้แก่ “เศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนสัจปายะ” “กระแสแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อนโยบายทางการศึกษา” “นโยบายภาครัฐที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงทุกภาคทุกส่วน”

6) **เศรษฐกิจทุนนิยม** ได้แก่ “แรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่มีต่อการศึกษาในด้านความคุ้มค่ามากกว่าคุ้มทุน” “การครอบงำทางความคิดของเศรษฐกิจเสรีนิยม”

7) **แรงขับเคลื่อนทางการเมือง** ได้แก่ “การปฏิรูประบบการเมือง” “การปฏิรูปการเมืองล้มเหลว” “คอร์รัปชันหนักขึ้นทำลายความพยายามพัฒนาการศึกษา”

8) **การศึกษาและการเรียนรู้ในบริบทไทย** ได้แก่ “ทฤษฎีการเรียนรู้ของตะวันออก ทฤษฎีตะวันตก และทฤษฎีไทย” “ควรสอนปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีเพราะในชีวิตจริงเด็กต้องใช้มากกว่า” “การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน ครอบครัว”

9) **บุคลากรทางการศึกษา** ได้แก่ “คุณค่าของครูในทัศนคติของเด็กไทยต่ำลง” “ยกคุณค่าวิชาชีพครู ทั้งทางด้านทัศนคติและเศรษฐกิจ”

10) **กลไกสร้างแรงจูงใจ** ได้แก่ “แรงเสริม แรงจูงใจ รางวัล ยกย่องครู” “ความอยู่รอดของคนในระบบการศึกษา”

11) **กระแสการวัดและการประเมิน** ได้แก่ “ปรับเกณฑ์การวัดและประเมินผล เช่น ใช้ความดีตามสภาพจริง นำความรู้ความสามารถด้านต่างๆ” “เปลี่ยนระบบและวิธีการประเมินผลการศึกษา”

12) **กระแสอิทธิพลของสื่อ** ได้แก่ “ปฏิรูปค่านิยมสื่อ การเสพ-การรับสื่อ” “ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี”

จากประเด็นข้อมูลด้านแรงขับเคลื่อนที่กล่าวมานี้ เมื่อพิจารณาข้อมูลของแรงขับเคลื่อน (driving force) เหล่านี้ จะเห็นได้ว่า มีแรงขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากกระแสปัจจัยภายนอก และบริบททาง

สังคม เช่น กระแสนโยบายที่เกี่ยวข้อง สภาวะการณ์โลก กระแสเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจทุนนิยม แรงขับเคลื่อนทางการเมือง ความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาในกระแสโลก กระแสอิทธิพลของสื่อ เป็นต้น กับ **แรงขับเคลื่อนจากกระแสปัจจัยภายในตัวระบบการศึกษาไทยเอง** เช่น กระแสการศึกษาและการเรียนรู้ในบริบทไทย บุคลากรทางการศึกษา กลไกสร้างแรงจูงใจ กระแสการวัดและการประเมิน เป็นต้น ซึ่งบรรดาแรงขับเคลื่อนเหล่านี้ มีลักษณะที่เป็นทั้งแรงขับเคลื่อนบวก เช่น “ผู้นำที่มีกุศโลบายในการทำให้นโยบายมีประสิทธิภาพประสิทธิผลจริง” “นโยบายภาครัฐที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงทุกภาคทุกส่วน” “การประกันคุณภาพการศึกษา” “เปลี่ยนระบบและวิธีการประเมินผลทางการศึกษา” และแรงขับเคลื่อนลบ เช่น “กระแส K-pop J-pop Fever” “คุณค่าของครูในทัศนคติของเด็กไทยต่ำลง” “ความอยู่รอดของคนในระบบการศึกษา” เป็นต้น

ทั้งนี้ในบรรดาแรงขับเคลื่อนที่กล่าวนี้ มีประเด็นน่าสังเกตที่ว่า **กระแสจากปัจจัยภายนอกจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ไม่เพียงมีผลต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแล้วยังส่งผลกระทบต่อการศึกษาอย่างมากกว่าแรงขับเคลื่อนจากระบบการศึกษาเอง** ดังเช่น แรงขับเคลื่อนของกระแสนโยบาย กระแสจริยธรรม และสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของโลกที่จะถูกพิจารณาว่ามีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ รวมถึงการวางนโยบาย การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การศึกษา

อย่างไรก็ตาม ผลการระดมความคิดเห็นในด้านแนวโน้มแรงผลักดันและกระแสขับเคลื่อนหลัก (driving force) ดังกล่าวนี้ได้มีการสรุปและรายงานผลต่อที่ประชุมในเบื้องต้นว่า มีกระแสผลักดันหลากหลายกระแสที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมอนาคตทั้งทางบวกและทางลบได้ โดยประเด็นเหล่านี้จึงเป็นข้อมูลที่จะเก็บไว้สำหรับการพิจารณาระดมความคิดเห็นในการสร้างภาพอนาคต ซึ่งได้มีการพิมพ์เป็นเอกสารให้แก่ผู้เข้าประชุมเพื่อประกอบดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

1.1.4 การพิจารณาความไม่แน่นอน (uncertainties)

หลังจากที่ประชุมได้ระบุประเด็นสำคัญ กระแสขับเคลื่อนแรงผลักดันดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ลำดับต่อมาได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับประเด็นความไม่แน่นอน (uncertainties) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้าที่สามารถพลิกผันทิศทางหรือมีแนวโน้มต่างๆ ที่กระทบต่อนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยในอนาคต โดยให้ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำคนละประมาณ 2-3 ใบ พร้อมกับเสนอบนกระดาน หลังจากนั้นผู้วิจัยและคณะได้จัดหมวดหมู่และปรับแต่งถ้อยความให้สื่อความหมายชัดเจน และลงรหัสเลขหมายข้อมูล โดยสรุปประเด็นความไม่แน่นอนต่างๆ ที่อาจขึ้นได้ ซึ่งเรียงตามรหัสดังนี้

- (1) การเปลี่ยนสภาพภูมิอากาศโลก
- (2) วิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก ปัญหาสภาวะโลกร้อนและผลกระทบ
- (3) วิกฤตภัยธรรมชาติ (แผ่นดินไหว น้ำท่วมโลก อาหารขาดแคลน เชื้อโรค ฯลฯ)
- (4) พิบัติภัยทางธรรมชาติและวิกฤตการณ์คุณธรรม
- (5) น้ำมันหมด
- (6) โรคระบาดครั้งใหญ่

- (7) น้ำท่วมโลก
- (8) องค์การโลกบาล
- (9) ยุคแห่งการฟุ้งเฟ้อ
- (10) สงครามศาสนา
- (11) สงครามความเชื่อ
- (12) การเปลี่ยนแปลงขั้วอำนาจของโลก (cold war2)
- (13) กระแสความเป็นประชาธิปไตย และความมีวินัยของประชาชนแต่ละกลุ่มความคิดจนไม่

สามารถประนีประนอมได้

- (14) กระแสนุรักษ์นิยม
- (15) เศรษฐกิจสลบชั่วสุดโต่ง เสรีนิยม VS พอเพียง (ไม่มีความสมดุล)
- (16) เศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาสู่เศรษฐกิจกระแสหลัก
- (17) ย้ายเมืองหลวง relocate เมืองหลักทางเศรษฐกิจ
- (18) ระบบสื่อถูกอำนาจมีดครอบงำ
- (19) ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์
- (20) การล่มสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (21) การย้อนกลับของวัฒนธรรม
- (22) เกิด "coyote culture" หรือวัฒนธรรมโคโยตี้
- (23) การผลิตมนุษย์พันธุ์ใหม่ / ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์
- (24) มนุษย์สนใจตนเองมากกว่าสังคมส่วนรวม
- (25) ไทยเป็นแชมป์บอลโลก
- (26) เด็กไทยส่วนใหญ่เสพติดสารพัด
- (27) เด็กส่วนใหญ่เก่งกว่าครู
- (28) ผู้ปกครองส่วนใหญ่กลัวการศึกษาไทยในระบบ
- (29) มีอบผู้ปกครอง
- (30) ระบบการศึกษาไทยผลิตเด็กอัจฉริยะได้ 60,000 คน
- (31) นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รับรางวัลโนเบลสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ
- (32) การศึกษาแบบ "มวยวัด"
- (33) นโยบายของผู้นำทางการศึกษา
- (34) ปรัชญาและความเชื่อของนักการศึกษา
- (35) ระบบการศึกษาไทยและกระทรวงถูกคว่ำบาตร
- (36) ยกเลิกกระทรวงศึกษาธิการ
- (37) พระเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐมนตรีการศึกษา
- (38) เกิดองค์กรมหาชน takeover การบริหารการจัดการการศึกษาจาก ศธ.
- (39) ค่านิยม ตัวชี้วัดเปลี่ยนไป เช่น ความดีความสงบสุขเป็นตัวนำ ความร่ำรวยเป็นตัวตาม
- (40) การเปลี่ยนแปลงของสถาบันสำคัญ
- (41) การเปลี่ยนรัฐบาล การเปลี่ยนนโยบาย
- (42) ประเทศไทยแบ่งแยกเป็นเขตปกครองพิเศษหลายพื้นที่
- (43) มีการดำเนินคดีกับรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด

จากประเด็นความไม่แน่นอนใน 43 ประเด็นที่กล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าเมื่อจำแนกเป็นกลุ่มความไม่แน่นอนจะพบประเด็นที่ชี้ให้เห็นความไม่แน่นอนใน 9 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มความไม่แน่นอนที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ด้านความร่วมมือในกระแสโลก ความขัดแย้งระหว่างประเทศ ด้านกระบวนการทางเศรษฐกิจ ด้านสื่อและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ด้านพลวัตทางวัฒนธรรม ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับคนยุคใหม่ ด้านระบบการศึกษาและนโยบาย และด้านการเมืองการปกครอง

ตารางที่ 17 สรุปกลุ่มความไม่แน่นอน 9 ด้าน

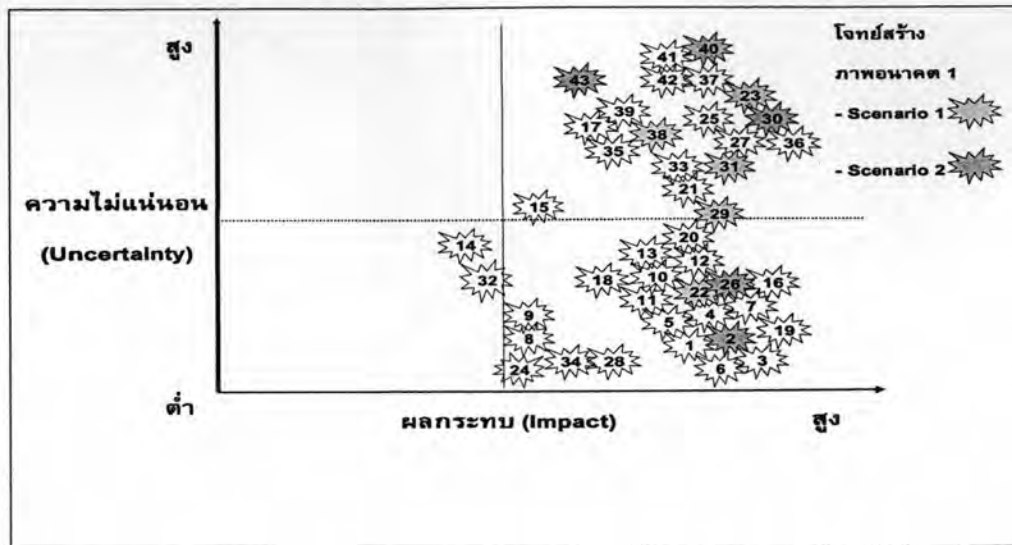
- **เรื่องความไม่แน่นอนเกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร** ได้แก่ ประเด็น “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก” “วิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก ปัญหาสภาวะโลกร้อนและผลกระทบ” “วิกฤตภัยธรรมชาติ (แผ่นดินไหว น้ำท่วมโลก อาหารขาดแคลน เชื้อโรค ฯลฯ)” “พิบัติภัยทางธรรมชาติและวิกฤตการณ์คุณธรรม” “น้ำมันหมด” “โรคระบาดครั้งใหญ่ น้ำท่วมโลก”
- **ด้านความร่วมมือในกระแสโลก** ได้แก่ ประเด็น “องค์กรโลกบาล” “ยุคแห่งการพึ่งพิง”
- **ความขัดแย้งระหว่างประเทศ** ได้แก่ ประเด็น “สงครามศาสนา” “สงครามความเชื่อ” “การเปลี่ยนแปลงขั้วอำนาจของโลก (cold war2)” “กระแสความเป็นประชาธิปไตย และความมีวินัยของประชาชนแต่ละกลุ่มจนไม่สามารถประนีประนอมได้” “กระแสอนุรักษนิยม”
- **ด้านกระบวนการทางเศรษฐกิจ** ได้แก่ ประเด็น “เศรษฐกิจสลับขั้วสุดโต่ง เสรีนิยม VS พอเพียง (ไม่มีความสมดุล)” “เศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาสู่เศรษฐกิจกระแสหลัก” “ย้ายเมืองหลวง relocate เมืองหลักทางเศรษฐกิจ”
- **ด้านสื่อและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์** ได้แก่ ประเด็น “ระบบสื่อถูกอำนาจมืดครอบงำ” “ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์”
- **ด้านพลวัตทางวัฒนธรรม** ได้แก่ ประเด็น “การล่มสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น” “การย้อนกลับของวัฒนธรรม” “เกิด coyote culture หรือวัฒนธรรมโคโยตี้”
- **ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับคนยุคใหม่** ได้แก่ ประเด็น “การผลิตมนุษย์พันธุ์ใหม่ / ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์” “มนุษย์สนใจตนเองมากกว่าสังคมส่วนรวม” “ไทยเป็นแชมป์บอลโลก” “เด็กไทยส่วนใหญ่เสพติดสารพัด” “เด็กส่วนใหญ่เก่งกว่าครู” “ผู้ปกครองส่วนใหญ่กลัวการศึกษาไทยในระบบ” “มีอบผู้ปกครอง” “ระบบการศึกษาไทยผลิตเด็กอัจฉริยะได้ 60,000 คน” “นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รับรางวัลโนเบลสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ”
- **ด้านระบบการศึกษาและนโยบาย** ได้แก่ ประเด็น “การศึกษาแบบมวยวัด” “นโยบายของผู้นำทางการศึกษา” “ปรัชญาและความเชื่อของนักการศึกษา” “ระบบการศึกษาไทยและกระทรวงถูกคว่ำบาตร” “ยกเลิกกระทรวงศึกษาธิการ” “พระเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐมนตรีการศึกษา” “เกิดองค์กรมหาชน takeover การบริหารการจัดการการศึกษาจาก ศธ.” “ค่านิยม ตัวชี้วัดเปลี่ยนไป เช่น ความดีความสงบสุขเป็นตัวนำ ความร่ำรวยเป็นตัวตาม”
- **ด้านการเมืองการปกครอง** ได้แก่ ประเด็น “การเปลี่ยนแปลงของสถาบันสำคัญ” “การเปลี่ยนรัฐบาล การเปลี่ยนนโยบาย” “ประเทศไทยแบ่งแยกเป็นเขตปกครองพิเศษหลายพื้นที่” “มีการดำเนินคดีกับรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด”

ทั้งนี้ได้มีการพิมพ์เป็นเอกสารแจกจ่ายผู้เข้าประชุม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการการจัดลำดับความไม่แน่นอนในขั้นตอนต่อไป

1.1.5 การจัดลำดับความไม่แน่นอน (degree of uncertainties)

เมื่อที่ประชุมได้พิจารณาถึงความไม่แน่นอนใน 43 ประเด็นแล้ว ขั้นตอนนี้จึงเน้นระดมความคิดเพื่อระบุและจัดลำดับความไม่แน่นอนในอนาคตที่จะเกิด สรุปได้ดังแผนผังต่อไปนี้

ตารางที่ 18 การจัดลำดับความไม่แน่นอน

จากแผนภูมิดังกล่าว จะเห็นว่า ผู้เข้าประชุมส่วนมากเห็นว่า **ประเด็นที่มีความไม่แน่นอนต่ำ แต่มีผลกระทบสูง หรืออีกนัยคือมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากและมีผลกระทบมาก** ได้แก่ ชุดประเด็นเกี่ยวกับวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม เช่น “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก (1)” “วิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก ปัญหาสภาวะโลกร้อนและผลกระทบ (2)” “วิกฤตภัยธรรมชาติ (แผ่นดินไหว น้ำท่วมโลก อาหารขาดแคลน เชื้อโรค ฯลฯ) (3)” “พิบัติภัยทางธรรมชาติและวิกฤตการณ์คุณธรรม (4)” “น้ำมันหมด (5)” “โรคระบาดครั้งใหญ่ (6)” “น้ำท่วมโลก (7)” “สงครามศาสนา (10)” “สงครามความเชื่อ (11)” “การเปลี่ยนแปลงขั้วอำนาจของโลก (cold war2) (12)” “กระแสความเป็นประชาธิปไตย และความมีวินัยของประชาชนแต่ละกลุ่มความคิด จนไม่สามารถประนีประนอมได้ (13)” “เศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาสู่เศรษฐกิจกระแสหลัก (16)” “การล่มสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น (20)” “เกิด coyote culture หรือวัฒนธรรมโคโยตี้ (22)” “เด็กไทยส่วนใหญ่เสพติดสารพัด (26)” เป็นต้น

ส่วน **ประเด็นความไม่แน่นอนค่อนข้างสูงและมีผลกระทบสูง หรือมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยแต่เกิดขึ้นจะมีผลกระทบมาก** ได้แก่ “ย้ายเมืองหลวง relocate เมืองหลักทางเศรษฐกิจ (17)” “การผลิตมนุษย์พันธุ์ใหม่ / ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์ (23)” “ระบบการศึกษาไทยผลิตเด็กอัจฉริยะได้ 60,000 คน (30)” “ระบบการศึกษาไทยและกระทรวงถูกคว่ำบาตร (35)” “ยกเลิกกระทรวงศึกษาธิการ (36)” “พระเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐมนตรีการศึกษา (37)” “เกิดองค์กรมหาชนมา takeover การบริหารการจัดการการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ (38)” “ค่านิยม ตัวชี้วัดเปลี่ยนไป เช่น ความดี ความสงบสุขเป็นตัวนำ ความร่ำรวยเป็นตัวตาม (39)” “การเปลี่ยนแปลงของสถาบันสำคัญ (40)” “การเปลี่ยนรัฐบาล การเปลี่ยนนโยบาย (41)” “ประเทศไทยแบ่งแยกเป็นเขตปกครองพิเศษหลายพื้นที่ (42)” “มีการดำเนินคดีกับรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด (43)”

นอกจากนี้ยังพบว่า**มีประเด็นที่มีความไม่แน่นอนต่ำ คือมีโอกาสเกิดขึ้นมาก แต่มีผลกระทบไม่มาก** ได้แก่ “องค์กรโลกบาล (8)” “ยุคแห่งการฟุ้งฟิง (9)” “กระแสนุรักษ์นิยม (14)” “มนุษย์สนใจตนเองมากกว่า (24)” “สังคมส่วนรวม ผู้ปกครองส่วนใหญ่กลัวการศึกษาไทยในระบบ (28)” “การศึกษาแบบมวยวัด (32)” “ปรัชญาและความเชื่อของนักการศึกษา (34)”

สิ่งที่น่าสังเกตในขั้นตอนนี้ คือ ประเด็นความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนั้นค่อนข้างสะท้อนภาพความไม่แน่นอนเชิงลบโดยส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามหลังจากจัดลำดับความไม่แน่นอนดังที่ปรากฏข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้เลือกประเด็นความไม่แน่นอนจากตารางจัดอันดับ โดยเน้นความหลากหลายของประเด็น ลักษณะสุดโต่งของประเด็นที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้มากหรือน้อย ประเด็นเชิงบวกและเชิงลบ โดยเน้นให้แต่ละกลุ่มมีความคละกันในเชิงประเด็น เช่น “นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รางวัลโนเบลสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ (31) [ประเด็นเชิงบวก-ผู้วิจัย] “เกิดวัฒนธรรมโคโยตี้ (22)” [ประเด็นเชิงลบ-ผู้วิจัย] “ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์ (23)” [ประเด็นที่มีลักษณะสุดโต่ง-ผู้วิจัย] เป็นต้น

หลังจัดกลุ่มหมวดหมู่ของประเด็นความไม่แน่นอนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมีประเด็นความไม่แน่นอน 4 ประเด็น ผู้วิจัยร่วมกับคณะที่ปรึกษาช่วยกันพิจารณาความเหมาะสมของประเด็นดังกล่าว เพื่อเป็นโจทย์ในการสร้างและเขียนภาพอนาคตในกลุ่มย่อยต่อไป ซึ่งสรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 19 แสดงประเด็นความไม่แน่นอนที่จะเป็นโจทย์ในการจัดทำภาพอนาคต

กลุ่ม 1	กลุ่ม 2
<ul style="list-style-type: none"> ● นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รางวัลโนเบลสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ (31) ● เกิดวัฒนธรรมโคโยตี้ (22) ● มีอบผู้ปกครอง (29) ● องค์กรมหาชน takeover การบริหารจัดการ การศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ (38) ● ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์ (23) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ระบบการศึกษาไทยผลิตเด็กอัจฉริยะได้ 60,000 คน (30) ● เด็กไทยส่วนใหญ่เสพติดสารพัด (26) ● วิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก (2) ● การเปลี่ยนแปลงของสถาบันสำคัญ (40) ● การดำเนินคดีกับรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด (43)

1.1.6 การจัดทำภาพอนาคต (scenario planning)

ในการเขียนภาพอนาคตได้แบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม มีขนาดกลุ่มจำนวน 8-10 คน โดยกำหนดให้แต่ละกลุ่มมีประธาน เลขานุการทำหน้าที่ดำเนินการและบันทึกข้อมูล และเตรียมผู้นำเสนอผลงานกลุ่ม โดยมีวิทยากรประจำกลุ่มคอยดูแลและอำนวยความสะดวกระดมความคิด โดยแต่ละกลุ่มพิจารณาประเด็นสำคัญ แรงผลักดัน (driving forces) และความไม่แน่นอนที่เป็นโจทย์ของแต่ละกลุ่มว่าจะมีผลกระทบต่อการศึกษา เด็กและเยาวชน พร้อมกับสร้างโครงเรื่องของเหตุการณ์ต่างๆ ของสังคมในอีก 10 ปีข้างหน้า และเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยตามตรรกะของแต่ละกลุ่ม โดยมีกระบวนการจัดทำภาพอนาคต ดังนี้

1) การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) หรือการกำหนดกรอบและระยะเวลาลำดับการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ (time line of events) : แต่ละกลุ่มจะสร้างโครงเรื่องภาพอนาคตจากประเด็นความไม่แน่นอน โดยวางกรอบเหตุการณ์และระยะเวลาไว้โดยคร่าวๆ ไว้ในระยะเวลา 10 ปี ดังตัวอย่างตารางนี้

ตารางที่ 20 ตัวอย่างการสร้างเรื่องและลำดับเหตุการณ์ภาพยนตร์

ปี 2549/50 – 2560	สถานการณ์ใน 10 ปี
ปีพ.ศ. 2549	ปัจจุบันเด็กไทย สังคมไทย หรือการศึกษาไทยเป็นอย่างไร?
ปี.....	เกิดเหตุการณ์อะไร? ส่งผลกระทบต่ออย่างไร?
ปี.....
ปี.....
ปีพ.ศ.2560.....จบภาพยนตร์

2) ภาพยนตร์ (scenario) : ทุกกลุ่มจะนำกรอบของระยะเวลาการเกิดเหตุการณ์ที่ในแต่ละกลุ่มได้ร่างและผูกเรื่องขึ้นนั้นมาเรียงร้อยเป็นภาพยนตร์

3) การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพยนตร์ : หลังจากได้ภาพยนตร์แล้ว ทุกกลุ่มพิจารณาร่วมกันว่าจะวางยุทธศาสตร์ใด เพื่อรับมือกับภาพยนตร์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

ทั้งนี้ ภายใต้กระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ให้เวลาในการดำเนินการระดมความคิดและจัดทำภาพยนตร์โดยประมาณ 3 ชั่วโมง และให้เวลานำเสนอผลงานอีก 20-30 นาที โดยเฉลี่ยกลุ่มละ 10-15 นาที และเมื่อเวลาสำหรับการอภิปราย ซึ่งจากแนวทางข้างต้นสามารถสรุปผลการดำเนินการสร้างโครงเรื่องเหตุการณ์ของภาพยนตร์แต่ละกลุ่มได้ดังนี้

1.1.6.1 ผลการระดมความคิดกลุ่มที่ 1 : “สังคมชายร่าง สร้างตัว”

ในกลุ่มที่ 1 มีผู้ร่วมระดมความคิดประกอบไปด้วยสมาชิกชาย-หญิงจากสาขาวิชา โดยเป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ นักวิชาการ นักนโยบาย ผู้ปกครอง และนักศึกษา จำนวนสมาชิก 7 คน

ทั้งนี้ ในกระบวนการระดมความคิดกลุ่มที่ 1 ได้มีประเด็นความไม่แน่นอนเพื่อสร้างภาพยนตร์ใน 4 ประเด็นได้แก่เรื่อง “นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รางวัลโนเบลสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ (31)” “เกิดวัฒนธรรมโคโยตี้ (22)” “มีอบผู้ปกครอง (29)” “องค์กรมหาชนมา takeover การบริหารจัดการการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ (38)” “ความก้าวหน้ามนุษย์หุ่นยนต์ (23)” โดยได้มีการพิจารณาปัจจัยปัญหาและผลกระทบที่เกี่ยวข้องของความไม่แน่นอน เพื่อเป็นประเด็นสำหรับสร้างโครงเรื่องตามกระบวนการ ดังนี้

1) การสร้างโครงเรื่องภาพยนตร์ (plot) กลุ่มที่ 1 ได้สร้างโครงเรื่องภายใต้ความไม่แน่นอนได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 21 แสดงโครงเรื่องภาพยนตร์กลุ่มที่ 1 : “สังคมชายร่าง สร้างตัว”

กรอบเหตุการณ์ในอนาคต
<p>ปี 2552 มีอบผู้ปกครอง</p> <ul style="list-style-type: none"> • ปัจจุบันเกิดมีอบผู้ปกครองขึ้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองไม่ใช่เป็นผู้ยอมเดินตามฝ่ายเดียว หากกระทรวงศึกษาธิการไม่เปลี่ยน อะไรจะเกิดขึ้น • การเรียนพิเศษอย่างเกินพอดี ระบบการสอบเข้าโรงเรียนดังๆ ทำร้ายผู้ปกครองให้ส่งเด็กเรียนพิเศษ • มีเครือข่ายผู้ปกครองตามโรงเรียน ต่อไปอาจมีการรวมกลุ่มใหญ่มากขึ้น ซึ่งอาจรวมตัวได้จาก internet • มีอบที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นความไม่ยุติธรรมในระบบการศึกษา, หวังผลประโยชน์จากเด็กเนื่องจากลูกเสียเปรียบ • แง้ดี – ผลักดันผู้บริหารของโรงเรียน กระทรวง ทำให้ผู้ปกครอง เด็ก โรงเรียนทำงานร่วมกัน แง้ร้าย ทำให้เห็นแต่ผลประโยชน์ตนเอง และไม่ยอมรับกติกากลาง • เกิดผลกระทบต่อเด็ก 2 กลุ่ม กลุ่มระดับล่าง เด็กเข้าโรงเรียนไม่ได้, กลุ่มระดับกลาง ไม่สามารถส่งลูกเข้าโรงเรียนดังๆ โรงเรียนอินเตอร์ได้

2) **ภาพอนาคต (scenario)** จากการสร้างโครงเรื่องภาพอนาคตในกลุ่มที่ 1 ได้ผู้เรื่องเหตุการณ์ต่างๆ ให้เห็นสภาพของสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหา โดยให้ชื่อภาพอนาคตของสังคมในอีก 10 ปีนี้ว่า **“สังคมชายร่าง สร้างตัว”** โดยได้มีการแต่งเติมภาพอนาคตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นภายหลัง ซึ่งมีรายละเอียดและตรรกะของเหตุการณ์ ดังนี้

ตารางที่ 22 กลุ่มที่ 1 ภาพอนาคต “สังคมชายร่าง สร้างตัว”

	<p>สถานการณ์อันกระอักกระอ่วนของระบบการศึกษาที่กำลังก่อตัวขึ้นในปี 2549 การใช้ระบบ ONET ANET ในนักเรียนหนุทดลองรุ่นที่ 2 ทิศทางการศึกษาไทยไม่มีความชัดเจน ส่งผลตั้งแต่เด็กอนุบาลถึงมหาวิทยาลัย การแข่งกร้าวทางแนวคิดเรื่องธุรกิจวิชาการ หลายมหาวิทยาลัยแข่งขันกันเติบโตในวงการธุรกิจหวังผลกำไรมากกว่าคุณภาพการศึกษา ครูไร้คุณภาพ นักศึกษาปริญญาโทเกือบล้านคน ประเทศขาดแรงงานคุณภาพ กลุ่มผู้ปกครองที่มองไม่เห็นอนาคตของระบบศึกษาเริ่มรวมตัวกันผ่านเครือข่ายวงวิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทางออกทางรอดของลูก การเชื่อมต่อ การพูดคุยในโลก อินเทอร์เน็ต กลุ่มองค์กรอิสระมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาในรูปแบบนอกระบบมากขึ้น เป็นการก่อชนวนระเบิดเวลาที่กำลังเริ่มต้น</p> <p>พ.ศ. 2552 กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองรวมตัวกันประท้วงรัฐบาลหน้ากระทรวงศึกษาธิการ ยื่นข้อเสนอยุบกระทรวงศึกษาธิการ โดยตั้งองค์กรมหาชนที่รวมตัวกันระหว่างพันธมิตรผู้ปกครอง กับองค์กรอิสระ อันผลักดันการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหาร takeover การบริหารงานเต็มทั้งหมด</p>
	<p>พ.ศ. 2553 วัฒนธรรมการทำงานแบบงานง่ายเงินดี เข้าสู่ระบบคิดของวัยรุ่นอย่างเต็มขั้น เด็กขาดจิตสำนึกทางศีลธรรมด้วยเหตุผลสิทธิเสรีภาพ วัฒนธรรมการใช้ร่างกายเป็นทุน เกิด Coyote Culture ทุกหัวระแหง เด็กขาดศรัทธาในการหาความรู้ทางปัญญา แย่งชิงสู่หนทางแห่ง Academy Coyote UGLY อย่างจริงจัง หวังแค่เป็น IDOL ในชั่วข้ามคืน เด็กไทย 70% สวยใสไร้สมอง ประเทศขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ การบริหารระดับชาติทุกระบบสะดุด pretty coyote J-Pop K-Pop ศิลปินเก๋เกิลอนเมือง</p>
	<p>พ.ศ. 2554 จากเหตุการณ์ Mob พ่อแม่ผู้ปกครองรวมตัวประท้วงหน้ากระทรวงระยะเวลาเข้าปีที่ 2 เกิดการรวมตัวปฏิรูปการศึกษาทั้งชาติ เกิดเป็นองค์กรมหาชนที่เข้ามาดูแลและบริหาร เป็นเหตุให้ต้องยุบกระทรวงศึกษาธิการ เป็นการปิดฉากของกระทรวงศึกษาธิการรูปแบบเดิมอย่างถาวร (ถือเป็นการปิดปรับปรุงครั้งสำคัญ) ส่งผลให้เปลี่ยนระบบการบริหาร เขตพื้นที่การศึกษาที่มีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างอิสระ ไม่ขึ้นตรงกับส่วนกลาง มีการปรับเงินเดือนของครูสูงขึ้น เพราะมีการแข่งขันกันทางด้านคุณภาพของครูและการพัฒนาการเรียนการสอน โรงเรียนจำเป็นต้องคัดครูที่มีคุณภาพ</p>
	<p>ในขณะที่เดียวกันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้หยุดยั้ง ปี พ.ศ. 2557 เป็นยุคที่เกิดมนุษย์หุ่นยนต์ การใช้เครื่องจักรปัญญาประดิษฐ์เสมือนมนุษย์มีแพร่หลายทุกวงการ วิทยาศาสตร์สาขา Biotech เป็นที่ได้รับความสนใจ และความต้องการของตลาดมาก มีการใช้อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ Biochip Stem cell และกลไกนาโนอิเล็กทรอนิกส์ในอวัยวะเกือบทุกส่วนของมนุษย์ ส่งผลต่อความคิดและจิตใจของมนุษย์ให้เห็นคุณค่าชีวิตลดน้อยลง มองคนเป็นเครื่องจักรที่สามารถหาอะไหล่เปลี่ยนได้ ไม่ดูแลสุขภาพ ประเมินค่าการมีชีวิตต่ำลง มีการสื่อสารด้วยกันด้วยภาษามนุษย์น้อยลง การสื่อสารทุกอย่างผ่านสื่อผ่านช่องทางต่างๆ โดยไม่มีความเข้าใจพูดคุยกันด้วยความ เป็นมนุษย์ วัฒนธรรมประเพณีทางสังคมถูกมองข้าม ทุกอย่างอยู่ในรูปแบบของความเป็นจริงเสมือน (virtual reality)</p> <p>แต่ในอีกส่วนหนึ่งของสังคมที่เป็นสังคมทางเลือก กลับคืนสู่ความเป็นธรรมชาติ ความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม สังคมมีการแบ่งข้างกันอย่างชัดเจน</p>
	<p>พ.ศ. 2559- 2560 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ไทยค้นพบจุดเด่นสำคัญคือ การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีการทำการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีทางชีวภาพอย่างกว้างขวางส่งเสริมให้เด็กเป็นนักวิทยาศาสตร์ นักประดิษฐ์ คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ มาพัฒนาประเทศมากขึ้น จนประเทศไทยสามารถสร้างนักวิทยาศาสตร์ที่ดีได้รับรางวัลโนเบลเป็นที่ยอมรับจากทั่วโลก เด็กอีกกลุ่มติดกับในด้านเทคโนโลยี ขาดจริยธรรมคุณธรรม เข้าครอบงำเรื่อยๆ อย่างที่ผ่านมา ระบบการศึกษาไปตอบสนองวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ใครที่ไม่เก่งจะถูกสกัดออก เกิดอิทธิพลต่อ coyote culture องค์กรมหาชน มีบทบาทเข้ามาแก้ไขปัญหการศึกษาการเรียนการสอน ล้มล้างระบบการศึกษาแบบเดิมๆ สำเร็จ</p>

3) การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต ในกลุ่มที่ 1 ได้วางยุทธศาสตร์เพื่อเตรียมพร้อมกับความไม่แน่นอนที่อาจก่อให้เกิดภาพอนาคตของ “สังคมขายร่าง สร้างตัว” ใน 10 ปีข้างหน้า โดยเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ไว้หลายด้านดังนี้

(1) **ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของครอบครัว** : การส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครอง สร้างกลไกความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง

(2) **ยุทธศาสตร์การลดขนาดองค์กรเพื่อความคล่องตัว** : การลดขนาด (downsizing) กระทรวงศึกษาธิการ และการจัดตั้งองค์กรอิสระเฉพาะด้านจำนวนหนึ่งเพื่ออำนวยความสะดวก (facilitate) ให้เขตพื้นที่โรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษา

(3) **ยุทธศาสตร์การเสริมพลังอำนาจ (empower)** : มุ่งเสริมพลังอำนาจเขตพื้นที่การศึกษา รวมถึงผู้บริหารและบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา ในด้านต่างๆ การพัฒนาบุคลากร

(4) **ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษา** ทั้งเรื่องคุณภาพครูคุณภาพการเรียนการสอน การประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและตัวผู้เรียนที่มีความสมดุลผลลัพธ์ด้านจริยธรรมและผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของเด็กและเยาวชน

(5) **ยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนระบบการจัดการบนฐานความรู้** (knowledge-based management) เน้นกลไกการบริหารจัดการที่อิสระคล่องตัว เน้นการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ (knowledge management)

(6) **ยุทธศาสตร์พื้นที่เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน** : การสร้างพื้นที่และเวทีเพื่อเด็กโดยภาครัฐ โรงเรียน ชุมชน เน้นให้เด็กได้มีพื้นที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถพิเศษของเด็ก และเน้นพื้นที่ส่งเสริมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน

(7) **ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการโรงเรียนแบบนิติบุคคล** : การทำโรงเรียนให้เป็นนิติบุคคลที่มีการบริหารอิสระ (corporatization) เริ่มจากโรงเรียนในเขตพื้นที่นำร่อง เพื่อปูทางไปสู่การสรรหาและฝึกอบรมใหม่ (recruit and retrain) ให้แก่บุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นการศึกษาที่มีคุณภาพทั้งคุณภาพครู หลักสูตร การบริหารจัดการ การจัดสรรงบประมาณจากรัฐและจากการพึ่งโรงเรียนตนเอง

(8) **ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้** : เน้นการผลักดันให้เกิดองค์กรมหาชนหลากหลายรูปแบบเพื่อสนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต การออกกฎหมายให้มีสื่อเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ เช่น Thailand Broadcasting Company (TBC) ดังกรณี BBC เพื่อผลิตรายการดีๆ เพื่อเด็กและเยาวชน การเพิ่มสัดส่วนของสื่อคุณภาพในสื่อทั่วไป การพัฒนาคุณภาพเนื้อหา (content) ของสื่อ การสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทุกภูมิภาค ส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนี้ยังเน้นยุทธศาสตร์การสนับสนุนสื่อคุณภาพให้เติบโตได้ และหนุนเสริมให้เกิดจิตสำนึกจริยธรรมในการผลิตสื่อที่ดีให้มากขึ้น

(9) **ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน** : เน้นการวิจัยสร้างความรู้ ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือทำงานด้านเด็กและเยาวชน รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการขับเคลื่อนงานโดยมีวิจัยเป็นฐาน และเน้นการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากยุทธศาสตร์จัดการอนาคตของกลุ่มที่ 1 ในด้านต่างๆ จะเห็นได้ว่า กลุ่มนี้ได้วางยุทธศาสตร์คู่ขนานในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างบริหารจัดการ เช่น การปรับลดขนาดกระทรวงศึกษาธิการ การบริหารจัดการโรงเรียนแบบนิติบุคคล หรือแม้แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของครอบครัว การเปิดพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน การเน้นเรื่องคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ นอกจากนี้ภายใต้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ ยังมีการเสนอกิจกรรมย่อยๆ อาทิ กลยุทธ์การจัดการความรู้ในด้านต่างๆ กลยุทธ์การสร้างสรรค์ที่เน้นการพัฒนาสื่อและใช้สื่อคุณภาพเพื่อเด็กและเยาวชน รวมถึงการขับเคลื่อนงานที่มีวิจัยเป็นฐานด้วย เป็นต้น

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ที่ปรากฏเหล่านี้ หลังนำเสนอผลงานก็ได้มีการอภิปรายเพิ่มเติมจากที่ประชุมซึ่งในกลุ่มที่ 1 ยังได้เน้นยุทธศาสตร์เสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรม และสำนึกสำหรับเด็กและเยาวชนยุคใหม่มากยิ่งขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบายที่สะท้อนได้จากกลุ่ม คือ เรื่องการกระจายอำนาจประกันคุณภาพ ขยับเคลื่อนการเรียนรู้ สร้างนวัตกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์

1.1.6.2 ผลการระดมความคิดกลุ่มที่ 2 : ภาพอนาคต “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”

ในกลุ่มที่ 2 มีสมาชิกที่เข้าร่วมระดมความคิด ซึ่งประกอบไปด้วยเพศชาย-หญิงที่จากสหสาขาวิชา โดยเป็นนักวิชาการ นักนโยบาย พระสงฆ์ นักศึกษาและนักเรียน จำนวนสมาชิกประมาณ 8 คน

ทั้งนี้ ในกระบวนการระดมความคิดกลุ่มที่ 2 ได้มีประเด็นความไม่แน่นอนเพื่อสร้างภาพอนาคตใน 4 ประเด็นได้แก่เรื่อง “ระบบการศึกษาไทยผลิตเด็กอัจฉริยะได้ 60,000 คน (30)” “เด็กไทยส่วนใหญ่เสพติดสารพัด (26)” “วิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก (2)” “การเปลี่ยนแปลงของสถาบันสำคัญ (40)” “การดำเนินคดีกับรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด (43)” โดยได้มีการพิจารณาปัจจัยปัญหาและผลกระทบที่เกี่ยวข้องของความไม่แน่นอน เพื่อเป็นประเด็นสำหรับสร้างโครงเรื่องตามกระบวนการ ดังนี้

1) การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) กลุ่มที่ 2 ได้สร้างโครงเรื่องภายใต้ความไม่แน่นอนได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 23 แสดงโครงเรื่องภาพอนาคตกลุ่มที่ 2 : “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”

ปี	กรอบเหตุการณ์ในอนาคต
2549	สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม + ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับปัญหาเด็กมากยิ่งขึ้น ข้อมูลสภาวะการณ์จากหลายๆองค์กรชี้ว่า เด็กเริ่มเสียคนในช่วงม.ต้น แนวโน้มปัญหาเด็กที่ความรุนแรงมากขึ้น
2550	เด็กอัจฉริยะ 60,000 คน เกิดความคิดต่อต้านสังคมจนเกิดมีอบเด็ก
2551	เด็กเสพติดสารพัด เด็กชายหายไปจากระบบ 45% ไปสู่เพศที่ 3
2552	วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม แผ่นดินไหว น้ำท่วม
2553	เปลี่ยนแปลงสถาบันสำคัญ : เกิดการเปลี่ยนแปลงสถาบันครู ทำให้โรงเรียนทางเลือกกลายเป็นกระแสหลัก
2554	พ่อแม่ฟ้องรัฐมนตรีเรื่องระบบการศึกษาล้มเหลว Hua wei ให้ทุนสร้างโรงเรียนเด็กอัจฉริยะ 2,000 ล้านบาท

ตารางที่ 23 แสดงโครงเรื่องภาพอนาคตกลุ่มที่ 2 : “2560 เกษมสันต์ครองเมือง” (ต่อ)

ปี	กรอบเหตุการณ์ในอนาคต
2555	พ่อแม่ที่องคิตรีฐมนตรีชนะ เปลี่ยนแปลงสถาบันสำคัญ : คณะครุศาสตร์พร้อมใจเปลี่ยนชื่อเป็น <i>Institute of Learning Science</i>
2556	ผู้สูงอายุพึ่งพิงวัดมากขึ้น เด็กไทยได้เหรียญทองโอลิมปิกวิชาการมากกว่าเด็กเวียดนาม
2557	ได้รัฐมนตรีใหม่ที่คาดไม่ถึง เกิด bio-chip
2558	โรงเรียนสมบูรณ์แบบ แหล่งเรียนรู้สมบูรณ์แบบ
2559- 2560	ประเทศไทยมี GNH มากที่สุดในโลก สตรีไทยเป็นผู้หญิงที่น่าเคารพยกย่องมากที่สุดในโลก ร่วมฉลองการครองราชย์ 70 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากภาพฉายของกลุ่มที่ 2 จะเห็นได้ว่ากลุ่มนี้ได้วางโครงเรื่องจากประเด็นความไม่แน่นอนที่กำหนดให้ โดยมีการมองภาพเหตุการณ์ที่คาดจะเกิดในแต่ละปีให้มีตรรกะเชื่อมโยงกัน โดยมีทั้งภาพผลกระทบเชิงบวกและภาพเชิงลบ ซึ่งในแต่ละประเด็นมีการผูกโยงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ตลอดจนภาพอนาคตของการศึกษา โดยเฉพาะกับสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย

อย่างไรก็ตาม ผลจากการนำเสนอโครงร่างภาพสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้าต่อที่ประชุมรวม และจากการอภิปรายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม สรุปสาระสำคัญของงานกลุ่มนี้ได้ว่า เรื่องปัญหาเด็กและเยาวชนกำลังเป็นวิกฤตการณ์สำคัญที่ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสังคม แต่ยังส่งผลกระทบต่อตรงต่อการศึกษา กระบวนทัศน์การศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนเพื่อให้เท่าทันต่อแนวโน้มสถานการณ์เด็กและเยาวชนที่เปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวิกฤตทางจริยธรรมคุณธรรมและคุณภาพเด็กและเยาวชนยุคใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนสถาบันทางการศึกษา โดยเฉพาะสถาบันสำคัญที่ดำเนินงานขับเคลื่อนโดยตรง อาจมีผลกระทบทั้งทางบวกและลบตามมา หากแต่การปรับเปลี่ยนโดยมีการตั้งหลักที่ดี อาจนำไปสู่การเกิดระบบหรือสถาบันใหม่ที่แปรรูปไปแล้วสามารถขับเคลื่อนการศึกษาให้บรรลุผลได้อย่างแท้จริง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการวางโครงเรื่องที่จะนำไปสร้างเรื่องราวภาพอนาคตที่จะกล่าวถึงตอนต่อไป

2) ภาพอนาคต (scenario) จากการสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต “2560 เกษมสันต์ครองเมือง” นั้น ในกลุ่มที่ 2 ได้ผูกเรื่องเหตุการณ์ต่างๆ ให้เห็นสภาพของสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาสลับกับภาพอนาคตเชิงบวกของสังคมที่น่าอยู่ในลักษณะต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงสถาบันสำคัญแต่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ดี ภาพสังคมสงบสุข เป็นต้น โดยให้ชื่อภาพอนาคตของสังคมในอีก 10 ปีนี้ว่า “2560 เกษมสันต์ครองเมือง” ซึ่งมีรายละเอียดและตรรกะของเหตุการณ์ ดังนี้

ตารางที่ 24 กลุ่มที่ 2 ภาพอนาคต จาก “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”

ปี 2549 : การปฏิวัติรัฐบาลสามารถควบคุมทิศทางสังคมไทยได้ทั้งหมด ในสถานะที่ประชาชนอีดีอัดก็ยังมีทางออกไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรม ป่าไม่สามารถกั้นน้ำฝนแล้ว ความขาดแคลนในเรื่องความสามารถการแข่งขันของผู้สำเร็จการศึกษา ทำให้โลกผลิต skilled labor ด้วยคุณภาพลง ทำให้อุตสาหกรรมหันมาผลิตแรงงานเอง เช่น Toyota CP เป็นต้น

ในปีนี้ได้เห็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับปัญหาเด็กมากยิ่งขึ้น ข้อมูลสภาการจากหลายๆ องค์กรชี้ว่า เด็กเริ่มเสียชีวิตในช่วงม.ต้น แนวโน้มปัญหาเด็กทวีความรุนแรงมากขึ้น

ปี 2550: ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงของโลก จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง แต่รัฐบาลยังไม่สามารถแก้ปัญหาทางการเมืองได้ มีคดีเด็กเกิดขึ้นมากที่สุดในรอบ 10 ปี มีปัญหาใหญ่คืออาชญากรรมและเซ็กซ์เอื้ออาทร **เด็กอัจฉริยะ 60,000 คน เกิดความคิดต่อต้านสังคมจนเกิดมีอบเด็กทำให้เด็กส่วนหนึ่งถูกจับกุมเข้าสถานกักกัน แต่แล้วเด็กกลุ่มนั้นก็ได้สร้างเครือข่ายเป็นลัทธิในสถานกักกัน ทำให้เกิดลัทธิเอาอย่าง ทำให้สถานกักกันกลายเป็นมหาวิทยาลัยยุวอาชญากรรม**

เกิดเครือข่ายสถาบันการเงินชุมชน กองทุนสวัสดิการจังหวัด อุตสาหกรรมเปิดปริญญาตรี รัฐลงทุนอุตสาหกรรมภาพยนตร์ 10,000 ล้านบาท

ปี 2551: พระมิดวินัยถูกลงโทษทางคดีอาญา กระแสเด็กอัจฉริยะตื่นตัว (มีสถาบันส่งเสริมศักยภาพสำหรับเด็กอัจฉริยะ) แต่ปรากฏการณ์ปัญหาเด็กก็ยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้นเท่าตัว เด็กเสพติดสารพัด เด็กขายหายไปจากระบบ 45% ไปสู่เพศที่ 3 เด็กหญิงเริ่มหายไป เกิดปัญหาประชากรขาดช่วง เลือกตั้งใหม่ มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ เริ่มเกิดมีอบคนแก่ เกิดวิกฤตคุณภาพการศึกษาอย่างรุนแรง นักศึกษาจบปริญญาตรีไม่สามารถอ่านภาษาอังกฤษได้เลย

ปี 2552 : เกิดแผ่นดินไหว อาคารใบหยกถล่ม น้ำท่วมซ้ำซาก เด็กไทยขาดอัตลักษณ์ ครูลาออกไปขายตรง จรรยาบรรณครูหาย เด็กกลุ่มใหญ่บวชไม่สึก (10,000 คน) ประเทศไทยมีคนตายและติดเอดส์มากกว่าทุกประเทศในเอเชียรวมกัน

ปี 2553 : เกิดการเปลี่ยนแปลงสถาบันครู ทำให้โรงเรียนทางเลือกกลายเป็นกระแสหลัก สมศ.เครียดเนื่องจากถูกต่อต้านจากครูและผู้ปกครอง เด็กอัจฉริยะไหลไปต่างประเทศ นักการเมืองเริ่มถูกดำเนินคดี เด็กจบป.6 จากโรงเรียนของรัฐอ่านไม่ออกมากกว่าร้อยละ 70

ปี 2554 : กระจ่ายการศึกษาสู่ท้องถิ่นสมบูรณ์ เด็กโตดึกอ้างพ่อแม่ไม่ดูแล พ่อแม่ฟ้องรัฐมนตรีเรื่องระบบการศึกษาล้มเหลว Hua Wei ให้ทุนสร้างโรงเรียนเด็กอัจฉริยะ 2,000 ล้านบาท

ปี 2555 : สถาบันทางการศึกษานอกระบบได้รับการเสนอชื่อแม็กไซไซ พ่อแม่ฟ้องคดีต่อรัฐมนตรีขณะคณะครุศาสตร์พร้อมใจเปลี่ยนชื่อเป็น Institute of Learning Science

ปี 2556 : ผู้สูงอายุพึ่งพิงวัดมากขึ้น เด็กไทยได้เหรียญทองโอลิมปิกวิชาการมากกว่าเด็กเวียดนาม โรงเรียนปิดตัว 20,000 แห่ง สมาคมโรงเรียนนานาชาติกำไร 1 แสนล้าน รถยนต์พลังน้ำ คนจะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองมากขึ้นผ่าน ICT และปัจจัยสนับสนุนจากชุมชน

ปี 2557 : ดร.เสรีได้เป็นนายกฯ เปิดโรงเรียนสอนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เกิด bio-chip

ปี 2558 : เกิด internal development ในโรงเรียนสมบูรณ์ ICT และ ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สมบูรณ์ sperm bank เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย

ปี 2559- 2560 : ประเทศไทยเป็น top 5 transparent country ประเทศไทยมี GNH มากที่สุดในโลก สตรีไทยเป็นผู้หญิงที่น่าเคารพยกย่อง (most respectable) มากที่สุดในโลก

ในช่วง 2-3 ปีนี้ประชาชนทุกคนเต็มไปด้วยความหวังที่จะเห็นจากสภาพบ้านเมืองมีความสุขสงบ และมีแนวโน้มจะเป็นเมืองที่น่าอยู่อันดับต้นๆ ในโลก

ในปีนี้ทุกคนพร้อมใจทำแต่สิ่งดีงาม และร่วมฉลองการครองราชย์ 70 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3) **การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต** ในกลุ่มที่ 2 ได้วางยุทธศาสตร์ ภายใต้ภาพอนาคต **"2560 เกษมสันต์ครองเมือง"** ใน 10 ปีข้างหน้าไว้ดังนี้

(1) **ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ** : เน้นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา เช่น การให้มีกองทุนพัฒนาคุณภาพครู การมีกลไกคัดกรองครูไม่มีคุณภาพออกนอกระบบ การกำหนดคุณลักษณะของคนไทยในทุกระดับการศึกษา (national qualification framework) เน้นการสร้างพื้นที่คุณภาพ สื่อคุณภาพ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงการพัฒนากลไกการประเมินคุณภาพที่มีมาตรฐานและเหมาะสมกับบริบทไทย

(2) **ยุทธศาสตร์การศึกษาที่เน้นคุณธรรม** : โดยเริ่มจากยุทธศาสตร์ส่งเสริมครูและนักเรียนให้มีพื้นที่สร้างสรรค์ และกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น กิจกรรมอาสาเพื่อประโยชน์ กิจกรรมรณรงค์จริยธรรม เป็นต้น อีกทั้งให้มีกลไกยกย่องเชิดชูครูที่เป็นตัวแบบที่ดี ยุทธศาสตร์การสร้างจิตสำนึกครูและพัฒนาโดยเน้นโรงเรียนเป็นฐาน เช่น การส่งเสริมให้พระไปช่วยในการเสริมพลังอำนาจและพัฒนาครู โดยความร่วมมือของกรมการศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น

(3) **ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก** : การสนับสนุนการศึกษาทางเลือกที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นฐาน (ICT based) การจัดการศึกษาทางเลือกที่หลากหลาย มุ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ ส่งเสริมเครือข่ายการศึกษาทางเลือกในรูปแบบต่างๆ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือการพัฒนาการศึกษาและขยายเครือข่ายการศึกษาทางเลือกไปสู่กว้าง รวมถึงการสร้างและพัฒนาระบบฐานข้อมูล (data base) ของประเทศไทย และการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของการเรียนรู้บนฐานสมอง (brain-based learning) ฯลฯ เพื่องานด้านเด็กและเยาวชน

จากยุทธศาสตร์จัดการอนาคตของกลุ่มที่ 2 จะเห็นได้ว่า กลุ่มนี้ได้วางยุทธศาสตร์ 3 ด้าน ภายใต้หลักการการศึกษา **"คุณภาพ คุณธรรม และทางเลือก"** โดยมองว่า ยุทธศาสตร์เรื่องการศึกษาคุณภาพจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาในทุกระดับชั้น และการสร้างโอกาสให้เด็กได้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เช่นเดียวกับการศึกษาคุณธรรมที่จะเป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่เพียงแต่เป็นการป้องกันปัญหาวิกฤตเด็กและเยาวชน แต่ยังเป็นยุทธศาสตร์สร้างคนดีที่มีจริยธรรมและมีคุณภาพจิตใจที่ดี โดยเน้นกลยุทธ์การ **"ขยายพื้นที่ดี"** เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในลักษณะต่างๆ อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์ทั้งด้านการศึกษาคุณภาพและการศึกษาเพื่อคุณธรรมนั้น ยังเสนอกลยุทธ์การจัดการที่เน้นพื้นที่เป็นฐาน (area-based strategy) เพื่อขับเคลื่อนงานทั้งในระดับเขตพื้นที่ โรงเรียน และพื้นที่การเรียนรู้ของเด็กๆ ในชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ด้วย

นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องการเรียนรู้ทางเลือก เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก อีกทั้งเน้นเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารยุคใหม่ และมีทางเลือกในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต อีกทั้งยังเน้นทางเลือกของการศึกษาที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึงเช่นกันด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบายที่สะท้อนได้จากกลุ่ม คือ ข้อเสนอเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายเรื่องการศึกษา **"คุณภาพ คุณธรรม และทางเลือก"** ให้เป็นรูปธรรม

จากกระบวนการการจัดทำภาพอนาคต (scenario planning) ที่ประกอบได้ด้วยขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) หรือการกำหนดกรอบและระยะเวลาลำดับการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ (time line of events) การสร้างภาพอนาคต (scenario) และการวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต จะเห็นได้ว่าผลที่ปรากฏไปข้างต้นนั้น ได้สะท้อนถึงกระบวนการทัศนนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการภาพอนาคตของทั้ง 2 กลุ่ม ที่มีจุดร่วมและจุดต่างเฉพาะแบบแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามหลังการนำเสนอภาพอนาคตและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของทั้งสองกลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้มีการสรุปภาพรวมของกระบวนการและผลการมองอนาคตอีกครั้ง ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่ปรากฏจะได้นำไปพิจารณาเพื่อหายุทธศาสตร์ร่วมในขั้นต่อไป

ตารางที่ 25 แสดงสรุปประเด็นสำคัญ : จุดเน้นที่แตกต่าง จุดเด่นที่มีร่วมกันของทุกกลุ่ม

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1 : “สังคมชายร่าง สร้างตัว”	กลุ่มที่ 2 : “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”
ภาพอนาคตสังคม	สังคมที่เผชิญกับปัญหาความขัดแย้งและปัญหาจริยธรรม ปัญหาทุนนิยมและการบริโภคที่ทำลายล้างจิตวิญญาณ แต่ที่สุดจะเปลี่ยนไปสู่สังคมที่พอเพียง	สังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาความขัดแย้ง ต่อสู้ แต่ที่สุดก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสร้างนำอยู่ ผู้คนอยู่กันด้วยความสงบสุข
เป้าหมายการศึกษา	การศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างคนคุณภาพ สร้างสังคมแห่งปัญญา สังคมที่ใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม คนมีคุณธรรมและมีจิตสำนึกร่วมต่อมนุษยชาติ	การศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างคนคุณภาพ สร้างสังคมนำอยู่ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่สมดุลกับสิ่งแวดล้อม
เป้าหมายของคนอนาคต	มนุษย์องค์รวม (เก่งดีมีสุข) : คนที่สมดุลทั้งจิตใจ กายและสติปัญญา เป็นคนดีที่มีจริยธรรม มีสำนึกร่วมรับผิดชอบตนเองและสังคม	มนุษย์องค์รวม (เก่งดีมีสุข) : คนที่สมดุลทั้งจิตใจ กาย และสติปัญญา เป็นพลเมืองดีมีรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
ผู้เป็นเหตุ/ผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	เด็กและเยาวชน (เด็กเสียง/เด็กวัยเรียน) พ่อแม่ ผู้นำทางปัญญา นักวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สาขาต่างๆ หน่วยงาน	เด็กและเยาวชน (กลุ่มอัจฉริยะ/กลุ่มเสี่ยง/นอกระบบการศึกษา) พ่อแม่ ครู ผู้นำนโยบาย นักการศึกษา/นักวิชาการ/ผู้นำองค์กรต่างๆ
คุณลักษณะที่เน้นเป็นพิเศษของคนอนาคต	คนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันการบริโภคและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม	คนที่มีจริยธรรม ใฝ่เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นมีคุณภาพ ใฝ่สันติ มีสำนึกร่วมต่อการสร้างสังคมสมานฉันท์เป็นสุข
จุดเน้นของการจัดการศึกษา	การกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่น การขับเคลื่อนการศึกษาโดยองค์กรมหาชนที่รูปแบบและนวัตกรรมใหม่ๆ	การปรับเปลี่ยนสถาบันการศึกษาให้มีหลากหลายรูปแบบตอบสนองแนวโน้มด้านการศึกษาที่เปลี่ยนไป กระจายการศึกษาที่มีคุณภาพและมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพไปสู่พื้นที่ต่างๆ เน้นการศึกษาทางเลือกในหลายรูปแบบที่สามารถบูรณาการการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

ตารางที่ 25 แสดงสรุปประเด็นสำคัญ : จุดเน้นที่แตกต่าง จุดเด่นที่มีร่วมกันของทุกกลุ่ม (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1 : “สังคมชายร่าง สร้างตัว”	กลุ่มที่ 2 : “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	กระจายการมีส่วนร่วมทางการศึกษา เพิ่มคุณภาพ เสริมสร้างสังคมจริยธรรม เปิดพื้นที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมนวัตกรรมทางการศึกษา	3 หลักการศึกษา “การศึกษาคุณภาพ การศึกษาคุณธรรม การศึกษาทางเลือก”
ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของครอบครัว ยุทธศาสตร์การลดขนาดองค์กรเพื่อความคล่องตัว ยุทธศาสตร์การเสริมพลังอำนาจ (empower) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษา : คุณภาพครู คุณภาพการเรียนการสอน ยุทธศาสตร์การจัดการบนฐานความรู้ (knowledge-based management) ยุทธศาสตร์พื้นที่เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการโรงเรียนแบบนิติบุคคล ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน 	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ : <ul style="list-style-type: none"> กองทุนพัฒนาคุณภาพครู พื้นที่คุณภาพ สื่อคุณภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์การศึกษาที่เน้นคุณธรรม <ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมครูและนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม กลไกยกย่องเชิดชูครู การสร้างจิตสำนึกครูและพัฒนา ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก <ul style="list-style-type: none"> มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นฐาน (ICT-based) การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ (self directed & individual learning) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ BBL ฯลฯ
กลยุทธ์ที่เน้น	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การจัดการความรู้ กลยุทธ์การสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การบริหารจัดการที่มีพื้นที่เป็นฐาน กลยุทธ์การเปิดพื้นที่ และสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน
ข้อเสนอแนะจากกลุ่ม	การปรับแต่งเรื่องราวภาพอนาคตให้มีภาพที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้เห็นทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์มากยิ่งขึ้น	การทบทวนตรรกะของเรื่องราวภาพอนาคตที่ผูกร้อยกันอย่างสมเหตุสมผลและมีเรื่องราวที่ชัดเจน น่าจะช่วยให้การคิดยุทธศาสตร์มีความชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน

1.1.7 การแสวงหายุทธศาสตร์ร่วม (common strategies) ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า

ในการแสวงหายุทธศาสตร์ร่วมนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อมองหายุทธศาสตร์หรือวิธีการร่วมที่สามารถนำไปใช้จัดการกับภาพอนาคตได้ไม่ว่าภาพที่จะเกิดขึ้นนั้นจะเป็นอย่างไร ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยให้มีการประชุมต่อจากขั้นตอนที่แล้ว โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ร่วมกันวิเคราะห์และมองหายุทธศาสตร์ร่วมและอาจร่วมกันระดมความคิดจนไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ รวมไปถึงจนถึงการทำแผนที่เส้นทางความคิด (roadmap) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการมีเวลาที่มีมากพอ หรือมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดการวิเคราะห์และอภิปรายเพื่อต้องการค้นหาทิศทางที่ประชุม ในทางตรง

ข้ามในกรณีที่มีข้อจำกัดด้านเวลา หรือเงื่อนไขอื่นใดที่ไม่สามารถจัดประชุมในขั้นนี้ต่อไปได้ การทำงานในขั้นตอนนี้ก็จะเป็นหน้าที่ของผู้วิจัยที่จะนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อหายุทธศาสตร์ร่วมแทน

อย่างไรก็ตามสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำยุทธศาสตร์ร่วม โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคตมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหายุทธศาสตร์หรือวิธีการร่วม (common strategies) ที่ได้จากภาพอนาคต 2 ภาพ ซึ่งพบว่า มีข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสอดคล้องเป็นพื้นฐานร่วมกัน นั่นคือ

ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์แนวโน้ม ประเด็นสำคัญของภาพอนาคตและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่ได้จาก 2 ภาพอนาคตแล้ว พบจุดร่วมของยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ภายใต้โจทย์ของภาพอนาคตเป็นตัวตั้ง ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 26 แสดงยุทธศาสตร์ร่วมเพื่อตอบโจทย์ภาพอนาคต

โจทย์ร่วมในอนาคต	ยุทธศาสตร์จาก 2 ภาพอนาคต
ภาพอนาคตสังคมเชิงลบ	
<ul style="list-style-type: none"> ปัญหาวิกฤตด้านคุณภาพคน คุณภาพการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาคุณภาพ
<ul style="list-style-type: none"> วิกฤตจริยธรรมและคุณธรรมของคนในสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อสร้างเสริมจริยธรรม
<ul style="list-style-type: none"> แนวโน้มวิกฤตการณ์ทางสังคม พื้นที่เสี่ยง ปัจจัยเสี่ยงวัยเด็กและเยาวชนสูง 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อสร้างเสริมจริยธรรม ยุทธศาสตร์วิจัย (เฝ้าระวัง) การเปิดพื้นที่ และกิจกรรมสร้างสรรค์
<ul style="list-style-type: none"> ความขัดแย้งของผู้ปกครองที่มีต่อกระทรวงศึกษาธิการ/หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษาของประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาคุณภาพ ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
<ul style="list-style-type: none"> ปัญหาครูต่อคุณภาพ สถานภาพหรือวิชาชีพ ครูตกต่ำ 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาคุณภาพ (ประกันคุณภาพคุณครู ใกสร่างแรงจูงใจและผดุงรักษาครู) ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาครู เสริมพลังอำนาจครู
<ul style="list-style-type: none"> การศึกษามุ่งแข่งขัน กัดดันเครียด ไม่ให้ทางเลือกที่หลากหลาย ไม่สอดคล้องชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิต (วิชาด้านทักษะชีวิต)
ภาพอนาคตสังคมเชิงบวก	
<ul style="list-style-type: none"> โอกาสและศักยภาพของเด็กไทยในการเป็นผู้นำทางวิชาการในระดับสากล (เด็กอัจฉริยะ) 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาคุณภาพ ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก (การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ /การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ) ยุทธศาสตร์พื้นที่สร้างสรรค์ กิจกรรมสร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> ความก้าวหน้าทางการแพทย์ /องค์ความรู้ด้านสมอง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ หุ่นยนต์ 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การเรียนรู้บนฐานสมอง (brain-based learning) ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและมีสำนึก
<ul style="list-style-type: none"> การขยายตัวของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ สื่อและนวัตกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสื่อและการพัฒนานวัตกรรม
<ul style="list-style-type: none"> การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/หน่วยงานการศึกษา กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นบรรลุผล 	<ul style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์บริหารจัดการระบบใหม่ การจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาที่มีพื้นที่เป็นฐาน

ตารางที่ 26 แสดงยุทธศาสตร์ร่วมเพื่อตอบโจทย์ภาพอนาคต (ต่อ)

โจทย์ร่วมในอนาคต	ยุทธศาสตร์จาก 2 ภาพอนาคต
<p>ภาพอนาคตสังคมเชิงบวก</p> <ul style="list-style-type: none"> • การมีผู้นำทางการศึกษาที่สามารถขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ • ประชาชน/ประชาสังคมมีส่วนร่วมจัดการศึกษาอย่างทั่วถึง 	<ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนที่มีความรู้เป็นฐาน (การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล) • ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทางการศึกษา ภาคการศึกษา
<p>ความไม่แน่นอนที่คาดว่าจะเกิด</p> <ul style="list-style-type: none"> • การเปลี่ยนรัฐบาล /ผู้นำสถาบันหลักๆ ที่กระทบต่อการศึกษา • ภัยพิบัติจากวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในช่วง 10 ปี • มีอบเด็ก ครู พ่อแม่ ฯลฯ ที่เรียกร้องสิทธิและความชอบธรรมทางการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการบนความไม่แน่นอน • ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งแวดล้อมศึกษา และการเรียนรู้บนฐานสิ่งแวดล้อม • ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความสมานฉันท์ (ไม่เสนอชัดเจน) • ยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะและการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

จากประเด็นสำคัญของภาพอนาคตดังกล่าว และข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ สรุปได้ว่า มียุทธศาสตร์ร่วมหลักๆ ดังนี้

- **ยุทธศาสตร์ด้านการปรับระบบบริหารจัดการ** โดยมีข้อเสนอด้านยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปรับระบบการบริหารจัดการใหม่ การเน้นการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการบริหารขับเคลื่อน การเน้นยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนที่มีพื้นที่เป็นฐาน (area-based strategy) เน้นยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นต้น

- **ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ เน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา** เช่น ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ การประกันคุณภาพครู กลไกสร้างแรงจูงใจและผดุงรักษากรู ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาครู เสริมพลังอำนาจครู ยุทธศาสตร์ด้านการเปิดพื้นที่ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์การศึกษามนฐานสมอง (brain-based learning) เป็นต้น

- **ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิตและสังคม** โดยเน้นยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อสร้างเสริมจริยธรรม ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิต วิชาด้านทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ /การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งแวดล้อมศึกษา และการเรียนรู้บนฐานสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

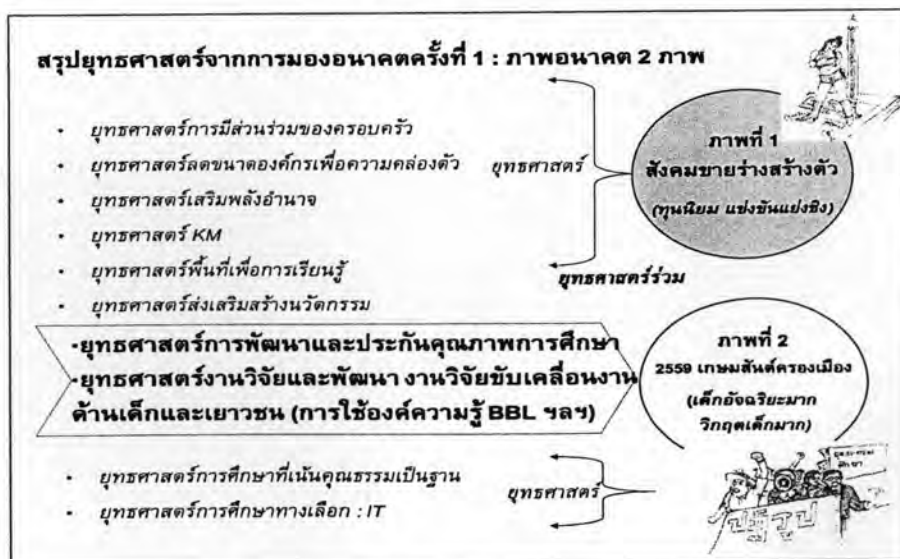
- **ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา** เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ที่ใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ หรือสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและมีสำนึก ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสื่อและการพัฒนานวัตกรรม ยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะและการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ เป็นต้น

ตารางที่ 27 สรุปกลุ่มยุทธศาสตร์ร่วม

<p>ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบบริหารจัดการ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการระบบใหม่ การจัดการความรู้ • ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาที่มีพื้นที่เป็นฐาน (area-based strategy) • ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนที่มีความรู้เป็นฐาน (การบริหารจัดการแบบธรรมชาติ) • ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทางการศึกษา ภาคการศึกษา ทั้งผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน • ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการบนความไม่แน่นอน 	<p>ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ และการพัฒนาศักยภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาคุณภาพ ประกันคุณภาพครู กลไกสร้างแรงจูงใจและผดุงรักษาครู • ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาครู เสริมพลังอำนาจครู • ยุทธศาสตร์ด้านการเปิดพื้นที่ และกิจกรรมสร้างสรรค์ • ยุทธศาสตร์การศึกษานานฐานสมอง (brain-based learning)
<p>ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อสร้างเสริมจริยธรรม ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิต วิชาด้านทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ/การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ • ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งแวดล้อมศึกษา และการเรียนรู้บนฐานสิ่งแวดล้อม • ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความสมานฉันท์ 	<p>ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและมีสำนึก • ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ • ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสื่อและการพัฒนานวัตกรรม • ยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะและการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลภายหลังนี้ แม้จะให้ได้ยุทธศาสตร์ร่วมดังที่กล่าวไป แต่กระนั้นผู้วิจัยก็ยังคงอาศัยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการจัดเสวนาระดมความคิดเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบยุทธศาสตร์ และเพื่อให้ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่รอบด้านต่อไป

แผนภาพที่ 20 สังเคราะห์ยุทธศาสตร์ร่วมจากการมองอนาคตครั้งที่ 1

1.2 กระบวนการและผลการระดมความคิดในการมองอนาคต ครั้งที่ 2 โดยแกนนำสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดต่าง ๆ ในทุกภูมิภาค ณ สถาบันรามจิตติ

การวิจัยนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย ได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการมองอนาคต (foresight) ครั้งที่ 2 ภายใต้หัวข้อเรื่อง **“ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยในทศวรรษหน้า”** ในวันที่ 15 ธันวาคม 2549 ณ สถาบันรามจิตติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระดมความคิดจากตัวแทนผู้นำเด็กและเยาวชน โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประธานสภาเด็กและเยาวชน และตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนจากจังหวัดต่างๆ จากจังหวัดที่มีสภาเด็กและเยาวชนและกลไกจังหวัด 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดอุรุษยา จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยประมาณ 16 คนมาร่วมกันมองอนาคตและสร้างภาพอนาคต (scenario planning) ของประเทศไทย ตลอดจนภาพเด็กและเยาวชนไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ท่ามกลางแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนในอนาคต เพื่อให้ได้แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทยที่เกิดขึ้นได้จริงท่ามกลางบริบทด้านต่างๆ

ทั้งนี้ในกระบวนการของมองภาพอนาคตที่จัดขึ้นในกลุ่มแกนนำเยาวชนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการปรับแต่งกระบวนการเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย โดยลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนลง เช่น ขั้นตอนการจัดอันดับความสำคัญของความไม่แน่นอน ยุบรวมขั้นตอนบางขั้นตอนให้กระชับขึ้น เช่น ขั้นตอนระบุประเด็นสำคัญและแรงขับเคลื่อนสำคัญ แต่ยังคงขั้นตอนหลักๆ ที่มีผลต่อการวางกรอบการเขียนภาพอนาคต เช่น ขั้นตอนการระบุแรงขับเคลื่อน การระบุความไม่แน่นอน นอกจากนี้ยังให้เวลากับขั้นตอนการสร้างภาพและเขียนภาพอนาคต ซึ่งกระบวนการที่ปรับแต่งใหม่ได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การตั้งคำถามหลักสำหรับการเขียนภาพอนาคต (key question)
- 2) การพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) และระบุแรงผลักดัน (key driver)
- 3) ระบุเหตุการณ์/ความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต (key uncertainties) และการเลือกความไม่แน่นอนเป็นโจทย์สร้างและเขียนภาพอนาคตในกลุ่มย่อย
- 4) การจัดทำภาพอนาคต (scenario planning)
- 5) การแสวงหายุทธศาสตร์ร่วม (common strategies) ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า

อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมตามกระบวนการนี้เน้นการจัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความคิดที่หลากหลาย ไม่ตึงเครียดเกินไป เน้นให้ผู้เข้าประชุมรู้สึกสบายใจในการร่วมกันคิดอภิปราย และเพลิดเพลินกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันด้วย ทั้งนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดของกระบวนการและผลของการประชุมปฏิบัติการมองอนาคตดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 การตั้งคำถามหลักสำหรับการเขียนภาพอนาคต (key question)

ในขั้นตอนนี้เป็น การเปิดประเด็นใจทวิวิจัย และการนำเสนอภาพรวมแนวโน้มและภาพอนาคตใน 10 ปีข้างหน้าเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้เข้าประชุม พร้อมกับการสนทนาแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวโน้มที่นำเสนอ ซึ่งสรุปโดยย่อว่ามีแนวโน้มสำคัญ ได้แก่

- **แนวโน้มโลกในมิติต่างๆ** ได้แก่ แนวโน้มโลกาภิวัตน์ กระแสเศรษฐกิจเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กที่ต้องเผชิญกับโลกแห่งการแข่งขันและสังคมทุนนิยม บริโภคนิยมที่รุนแรงขึ้น แนวโน้มวิถีการเรียนรู้ใหม่ ภายใต้สังคมข้อมูลข่าวสาร และมีช่องทางการเรียนรู้หลากหลาย แนวโน้มเรื่องสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ที่เป็นเครื่องมือสื่อสารไร้พรมแดน แนวโน้มความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการทางแพทย์ เช่น การถอดรหัสพันธุกรรม มีธนาคารสเต็มเซลล์ เพื่อนำมาใช้ในการรักษาคนต่อไปในอนาคต ความรู้เรื่องประสาทวิทยาศาสตร์ (neuroscience) แนวโน้มความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การทดลองด้านวิทยาศาสตร์และการค้นคว้าใหม่ๆ แนวโน้มกระบวนการค้นพบทางอวกาศ แนวโน้มคุณภาพชีวิต ที่แม้จะมีแนวโน้มการกินดีอยู่ดีที่ดีขึ้นแต่คนก็จะต้องเผชิญต่อปัจจัยที่มีความเสี่ยงมากขึ้นจากกระแสบริโภคผลกระทบต่อสุขภาพโรคและสารเคมีต่างๆ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากร ผู้สูงวัยจะมากขึ้น การอพยพย้ายถิ่นของประชากรและการขยายเมือง ผู้หญิงจะมีบทบาทในสังคมมากขึ้น แนวโน้มเด็กเล็ก จะถูกทิ้งอยู่กับผู้สูงวัยมากขึ้น แนวโน้มวิกฤตสิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติต่างๆ รวมถึงวิกฤตการขาดแคลนพลังงานและทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มสังคมพหุวัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ แนวโน้มวิกฤตจิตวิญญาณ ปัญหาจริยธรรมคุณธรรมตกต่ำ วิกฤตจิตวิญญาณจะรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

- **แนวโน้มของสังคมไทย** ได้แก่ แนวโน้มกระบวนการพัฒนาประเทศ ที่มีผลต่อการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แนวโน้มด้านทิศทางการพัฒนา ภายใต้นโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย ที่จะส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวโน้มครอบครัวไทย ที่มีแนวโน้มอ่อนแอลง เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มไม่ได้อยู่กับพ่อแม่สูงขึ้นหรืออยู่กับผู้สูงอายุมากขึ้น แนวโน้มชุมชนไทย จะมีความเป็นพลวัตสูง ความเป็นสังคมเมืองมีเพิ่มขึ้น มีการย้ายถิ่น ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ปัญหาชุมชนแออัดเพิ่มมากขึ้น รวมถึง **ด้านเด็กและเยาวชน** ได้แก่ แนวโน้มเรื่องวิกฤตปัญหาจริยธรรมคุณธรรม ในสังคมไทย ที่เด็กและเยาวชนขาดแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่และสังคม แนวโน้มเรื่องวัฒนธรรมการใช้ชีวิต และการรวมกลุ่ม ของเด็กและเยาวชนภายใต้แบบอย่างจากผู้ใหญ่ อิทธิพลของเพื่อนและสื่อ กระแสแฟชั่นวัยรุ่น กระแสการแข่งขันและการบริโภคที่รุนแรง ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน แนวโน้มเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม และสำนึกร่วมต่อความเป็นไทยของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มของการยึดถือศรัทธาที่อ่อนแอลง

- **แนวโน้มด้านการศึกษา** ได้แก่ แนวโน้มเกี่ยวกับสภาวการณ์การศึกษาไทย ภายใต้กระแสการแข่งขัน ช่องว่างด้านคุณภาพการศึกษาที่เพิ่มขึ้น การศึกษาทางเลือกที่หลากหลายเพิ่มขึ้น แนวโน้มเรื่องคุณภาพครู แนวโน้มเรื่องการศึกษา ที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเด็กในแต่ละท้องถิ่นและเท่าทันสถานการณ์ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มเกี่ยวกับกระบวนการศึกษายุคใหม่ที่มุ่งเน้นการศึกษาและการพัฒนาเด็ก การเข้าใจในพัฒนาการ ความเท่าทันอารมณ์และความต้องการของเด็ก

และเยาวชน การพัฒนาสมองและเรื่องของจิตสำนึกต่อความดีงาม โดยมีเป้าหมายสำคัญคือเรื่องจริยธรรมคุณธรรมคู่กับความรู้ และการมีชีวิตที่ดีงามพอเพียง ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แนวโน้มการศึกษาเพื่อความมั่นคงและสมานฉันท์เป็นต้น รวมถึงแนวโน้มเรื่องสื่อและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ชี้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้และพัฒนาเด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว

อย่างไรก็ตาม นอกจากแนวโน้มที่กล่าวมานั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีการอภิปรายและให้ความความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับโจทย์ท้าทายของการศึกษายุคใหม่ภายใต้แนวโน้มสำคัญ ๆ อาทิ

- **แนวโน้มครอบครัวไทย** ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่จะมีความเป็นปัจเจกสูงขึ้นและดิ้นรนมากยิ่งขึ้น เด็กยุคใหม่ถูกอบรมเลี้ยงดูใน 2 วิธีหลัก คือ ครอบครัวมีการดูแลเอาใจใส่และมีแนวทางให้ลูกเรียนอย่างเหมาะสม กับครอบครัวที่เน้นให้ลูกเอาแต่เรียน ๆ ไม่มีแนวทางดำเนินชีวิตให้พอเพียง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วพ่อแม่จะมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ มีสิ่งที่ไม่ดีในวัยเยาว์ การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นการเติมเต็มในที่พ่อแม่ขาดให้กับลูกอย่างเต็มที่มากเกินไป เกิดปัญหาเด็กถูกตามใจจนทำอะไรเองไม่เป็น ซึ่งโจทย์สำคัญคือจะทำอย่างไรที่การศึกษาจะไปเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ให้ครอบครัวหันมาเอาใจใส่กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนอย่างมีคุณภาพ และช่วยครอบครัวในการดูแลลูกอย่างเหมาะสมพอดีได้

- **แนวโน้มกระแสการแข่งขันด้านการศึกษา** ที่มีผลต่อครอบครัว เด็กและเยาวชนที่ต้องถูกผลักดันให้เข้าสู่กระแสการแข่งขัน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ชีวิตแข่งขันและการต่อสู้เอาชนะ ซึ่งโจทย์ท้าทายคือทำอย่างไรที่ทิศทางการศึกษาจะเปลี่ยนจากวิถีการแข่งขันไปสู่วิถีการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง แนวโน้มคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา แนวโน้มด้านปัญหาช่องว่างและโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะสภาพการศึกษาในสังคมเมืองและชนบทที่แตกต่างกันทั้งด้านความรู้และการใช้ชีวิต แนวโน้มเรื่องคุณภาพครูที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทั้งในแง่การให้สาระความรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตที่พอเพียงสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาครูไม่ทุ่มเทกับการสอนในโรงเรียนอย่างเต็มที่ ปัญหาครูกับอาชีพเสริม เช่น ครูเป็นตัวแทนขายสินค้าต่าง ๆ ครูรับจ้างสอนพิเศษในโรงเรียนกวดวิชาต่าง ๆ โจทย์คือทำอย่างไรจะยกระดับคุณภาพครูและมีกลไกดูแลครูดีเพื่อให้เป็นผู้นำทางปัญญาอย่างเต็มที่

- **แนวโน้มด้านสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ยุคใหม่** ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัฒนธรรมต่างชาติ และพลวัตทางสังคมสมัยใหม่ที่มีส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเด็กเมือง เด็กชายขอบ เด็กต่างจังหวัดที่เข้ามาเรียนต่อในเมือง ซึ่งต่างได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น กระแสแฟชั่น การรับสื่อสมัยใหม่ การปรับตัวทางวัฒนธรรมเมืองของวัยรุ่น เป็นต้น ซึ่งโจทย์ของการศึกษาคือทำอย่างไรที่การศึกษาจะไปสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมให้กับเด็กและเยาวชน การศึกษาเพื่อการรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์พึงเป็นเช่นไร

ในภาพรวมของแนวโน้มต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าการศึกษาคงเผชิญกับโจทย์ท้าทายหลายเรื่อง อย่างไรก็ตาม ในท้ายการอภิปรายผู้เข้าร่วมประชุมต่างแสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวโน้มของเยาวชนที่จะกลายเป็นผู้นำประเทศรุ่นใหม่ด้วยว่า

“ปัญหาในเรื่องของการดำรงชีวิตในอนาคต คนจะเริ่มเห็นแก่ตัวเยอะ กลุ่มเด็กที่เรียนอย่างเดียวที่ไม่ค่อยแบ่งปันอะไรให้เพื่อน เรียนเก่งโอกาสที่จะเป็นใหญ่เป็นผู้นำก็ไปตามความเก่ง แต่แนวโน้มเขาจะกลายเป็นปัญหาสังคมเพราะความเก่งที่เอาตัวเองรอด ขณะที่กลุ่มที่แบ่งปันจะเป็นกลุ่มที่กำลังสำคัญของสังคม แนวโน้มคือเราจะทำอย่างไรที่จะทำให้เด็กกลุ่มที่แข่งขันอย่างเดียว หันมาสนใจอย่างอื่นบ้าง หันมาดูแลรักษาสังคมส่วนรวมบ้าง” (ผู้เข้าร่วมประชุม, 15 ธันวาคม 2549)

ทั้งนี้ หลังการเปิดประเด็นและอภิปรายเกี่ยวกับ **“ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยในทศวรรษหน้า”** ประมาณ 30 นาที ผู้ดำเนินการจึงสรุปประเด็นและเข้าสู่กระบวนการสร้างภาพอนาคตในลำดับต่อไป

1.2.2 การพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) และระบุแรงผลักดัน (key driver)

ในกระบวนการมองภาพอนาคตนั้น ได้แบ่งขั้นตอนการพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) เป็นขั้นตอนที่สองถัดจากการตั้งคำถามสำคัญ มีขั้นตอนการระบุแรงผลักดันหรือกระแสขับเคลื่อนหลัก (driving force) เป็นขั้นตอนที่สามถัดมา โดยแต่ละขั้นตอนมีการให้เวลาอย่างพอเพียงอย่างน้อยขั้นตอนละประมาณ 30 นาที อย่างไรก็ตาม เพื่อปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านเวลาและสภาพกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงได้ยุบรวมขั้นตอนที่สองเรื่องการพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) และขั้นตอนที่สามการระบุแรงผลักดันหรือกระแสขับเคลื่อนหลัก (driving force) รวบอยู่ในขั้นตอนเดียวกัน เพื่อให้กระบวนการระดมความคิดในเรื่องดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างความตึงเครียดทางความคิดและการถกเถียงมากเกินไป

ทั้งนี้ในกระบวนการการพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) ที่เกี่ยวข้อง และการระบุแรงผลักดันหรือกระแสขับเคลื่อนหลัก (driving force) ที่คาดว่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนและมีผลกระทบต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาใน 10 ปีข้างหน้า ซึ่งรวมไปถึงแรงจุดหรือแรงชะลอดด้วย โดยมีวิธีการระดมความคิดและสะท้อนข้อมูลความคิดผ่านการเขียนบัตรคำ (card) ในประเด็นสำคัญก่อน จากนั้นจึงระบุแรงผลักดัน ให้เขียนแต่ละเรื่องอย่างน้อยคนละ 1-2 ใบ ผู้เข้าร่วมประชุมท่านใดเขียนบัตรคำเสร็จ ผู้วิจัยและผู้ช่วยจะวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ของบัตรคำพร้อมขึ้นกระดานให้เห็นข้อมูลประเด็นสำคัญและแรงผลักดันร่วมกัน ขั้นตอนนี้ใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที โดยให้มีเวลาสรุปกิจกรรมมีการตั้งคำถามเพิ่มในบางประเด็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นอภิปรายเพิ่มเติม หรือเปิดให้ผู้เข้าร่วมประชุมเขียนบัตรคำเพิ่มเติม ขณะเดียวกันจะมีฝ่ายบันทึกข้อมูลพิมพ์ประเด็นและสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการเขียนภาพอนาคตต่อไป

จากกระบวนการดังกล่าว สามารถสรุปประเด็นสำคัญและแรงผลักดันที่มีผลต่อนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในอีก 10 ปีข้างหน้า โดยเรียงลำดับความถี่ของการกล่าวถึงประเด็นสำคัญและแรงผลักดันต่างๆ ได้ดังนี้

1.2.2.1 ประเด็นสำคัญ (key issues)

1) **ประเด็นเรื่องวัยรุ่นกับสถานการณ์ทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ** เป็นประเด็นที่มองเรื่องผลกระทบในการศึกษา การมีแฟนก่อนวัยสมควรทำให้เด็กคิดแต่เรื่องเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร การค้นหาตัวเองไม่เจอ การเบี่ยงเบนทางเพศ กระเทย เกย์ ทอม ดี

2) **การศึกษา** เป็นประเด็นเกี่ยวกับความล้มเหลวของการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาที่ไม่ถูกต้องทาง ปัญหาคุณภาพการศึกษา คุณภาพครู และคุณภาพเด็กไทยปัจจุบัน ประเด็นช่องว่างและการแข่งขันชั้นในระบบการศึกษา เรื่องการขาดความตระหนักในหน้าที่และการเห็นความสำคัญของการศึกษา

3) **พื้นที่** เป็นประเด็นเรื่องผลกระทบของพื้นที่ทางสังคมที่มีต่อเด็ก เช่น เรื่องหอพักที่เสี่ยงต่อการมีไวรัสตับอักเสบบี มีเพศสัมพันธ์ ส่งผลต่อปัญหาวัยรุ่น เช่น การเรียนไม่จบ ท้องก่อนแต่งและมีลูกก่อนวัยอันสมควร รวมถึงเรื่องร้านค้ารอบสถานศึกษา เช่น การเปิดร้านอาหาร ร้านเหล้าใกล้มหาวิทยาลัย ทำให้เด็กใช้เวลาว่างไปกับการอยู่ตามร้านอาหารร้านเหล้า และนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ที่ตามมา

4) **สภาพสังคม และคนในสังคม** เกี่ยวข้องกับเรื่องการค้ามนุษย์ในท้องถิ่น ครอบครัวยุคใหม่ ปัญหาอาชญากรรม รวมถึงความเป็นปัจเจกบุคคลในสังคมยุคใหม่ที่ยึดตนเองเป็นหลักและความเห็นแก่ตัว

5) **โลกาภิวัตน์ กับวัฒนธรรม** เป็นประเด็นเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทย เช่น การแต่งกายตามแฟชั่น การนุ่งสั้น สายเดี่ยว รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับการสูญสลายทางวัฒนธรรมไทย

6) **ศาสนา** เป็นประเด็นเรื่องความแตกต่างทางศาสนาและสัญชาติ และเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์พระสงฆ์ไทย เช่น การเบี่ยงเบนทางเพศในกลุ่มพระสงฆ์ “พระเป็นเพศที่ 3”

7) **สื่อและเทคโนโลยี** เป็นประเด็นที่มองเรื่องกระแสสื่อกับค่านิยมของการบริโภคสื่อยุคใหม่ การใช้สื่ออย่างไม่รู้เท่าทันและเกิดพฤติกรรมเสพติดสื่ออย่างไม่พึงประสงค์ โดยเฉพาะสื่อที่ผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มือถือ website xxx สื่อเกมออนไลน์ในรูปแบบใหม่ที่มีผลดึงดูดเด็กให้เข้าไปบริโภคสื่อเหล่านี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

8) **การเมือง** เป็นประเด็นเรื่องความไม่แน่นอนทางการเมือง ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย นอกจากประเด็นที่กล่าวมานี้ ยังได้มีการอภิปรายเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในบางเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความด้อยคุณภาพทางการศึกษาที่อาจจะมีแนวโน้มจะยิ่งตกต่ำลงไปเรื่อยๆ ด้วยเพราะมีปัจจัยเชิงลบ ได้แก่ การที่ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองไม่ให้ความสนใจในเรื่องการศึกษาอย่างจริงจัง ปัญหาการละเลยการศึกษาของครู รวมถึงเรื่องประชาชนก็ไม่สนใจการศึกษาหรือไม่ได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการศึกษาเท่าที่ควร ดังที่ประชาชนสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดมหาสารคาม (15 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ประชาชนมองการศึกษาเป็นแค่การเรียนในระบบ พอพ้นวัยเรียนไป ก็ไม่สนใจ เขาก็มองว่าเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องของเด็กๆ”

1.2.2.2 แรงผลักดัน (driving force)

1) **วัยรุ่นกับเรื่องเพศ** ได้แก่ “กระแสเพศเสรี (free sex)” “การซื้อขายบริการทางเพศในกลุ่มนักศึกษา” “ป่าบุกรุกสถานศึกษามีการขายบริการทางเพศมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อค่านิยมการใช้ชีวิตของเด็ก”

2) **ผู้นำและผู้ใหญ่ในสังคม** ได้แก่ “วิสัยทัศน์ของผู้นำประเทศ” “ผู้ใหญ่ให้ความสนใจ”

3) **ศาสนาและการศึกษาในสถาบันสงฆ์** ได้แก่ “พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่จบการศึกษาปริญญาเอก” “แรงขับเคลื่อนการเรียกร้องให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้คู่คุณธรรมของทวีปเอเชีย”

4) **สื่อและเทคโนโลยี** ได้แก่ “เทคโนโลยีที่ล้ำหน้า” “แรงขับเคลื่อนอินเทอร์เน็ต”

5) **พื้นที่** ได้แก่ “แรงขับจากการจัดระเบียบพื้นที่/จัดระเบียบสังคม” “กลไกในเรื่องการขับเคลื่อนเรื่องการส่งเสริมการเรียนนอกพื้นที่”

6) **การศึกษา** ได้แก่ “กระแสการแข่งขันทั้งในระดับสากล และในไทย” “สถาบันกวดวิชา” “การโฆษณาของสถาบันการศึกษาเพื่อดึงดูดนักศึกษาที่ปริมาณมากกว่าคุณภาพ”

7) **ครูยุคใหม่** ได้แก่ “จรรยาบรรณครูไทย” “คุณภาพครู”

8) **การเมือง** ได้แก่ “การทำรัฐประหารซ้ำๆ”

ในการอภิปรายเพิ่มเติมได้มีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแรงผลักดันบางด้าน อาทิ

● **กระแสเรื่องเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ** เช่น มองว่า กระแสสื่อโฆษณาและรายการทีวีเป็นแรงขับที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ ทั้งในเรื่องการมีพฤติกรรมเพศเสรี และเรื่องพัฒนาการของกลุ่มเพศที่สาม ซึ่งจะแนวโน้มเหล่านี้จะรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเบียงเบนทางเพศที่แพร่กระจายไปในหมู่เยาวชนทั่วทุกภูมิภาค รวมถึงในหมู่เณร พระสงฆ์ ดังที่รองประธานสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช (15 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ในอนาคต เพศที่สามเป็นผู้นำมากขึ้น ถ้าวันหนึ่งเพศที่สามเกิดได้เป็นนายกก็คงสะท้อนสังคมน่าดู ประชากรก็จะลดลง แนวโน้มมนุษย์ก็จะสูญพันธุ์ง่ายขึ้น”

● **กระแสเรื่องการกวดวิชา** มองว่าเป็นสถาบันที่สนับสนุนกระแสการแข่งขันทางการศึกษาให้รุนแรงขึ้น ยิ่งถ้ามีสถาบันกวดวิชาเพิ่มขึ้นก็ยิ่งส่งผลต่อการแพร่กระจายกระแสการเร่งเรียนและแข่งเรียน การลดทอนความสำคัญของโรงเรียนและห้องเรียนปกติ รวมถึงส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนในหลายด้าน เช่น “เด็กอาจจะไม่ตั้งใจเรียนอย่างเต็มที่ในชั่วโมงเรียน เพราะคิดว่า ยังไงก็ต้องไปกวดวิชาตอนเย็น” “อีกทางหนึ่งทำให้ครูก็กวดวิชามากขึ้น ไม่สอนเต็มที่ แล้วให้ไปเรียนในสถาบันกวดวิชาที่ครูเองก็ไปสอนที่นั่น” “เป็นทางเปิดให้เด็กได้มีโอกาสเจอกันมากขึ้น เด็กบางคนไปเรียนเพราะแพชั่น เด็กผู้หญิงผู้ชายได้เจอกันทำให้เกิดปัญหาเรื่องเพศมากขึ้น” (ผู้เข้าร่วมประชุม, 15 ธันวาคม 2549)

● **การเมือง** แรงขับเกี่ยวกับความไม่แน่นอนทางการเมืองที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่า ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อประเทศชาติแล้ว ยังส่งผลกระทบต่ออนาคตของเด็กและเยาวชนด้วย มีการคาดการณ์ด้วยว่า ภายใน 10 ปีมีความเป็นไปได้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยครั้งขึ้น และอาจจะมีมือบ้นักเรียนนักศึกษาที่มากขึ้นและขยายวงกว้างขึ้นเพื่อต่อสู้ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายหรือประเด็นทางสังคมที่มีผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน รวมถึงอาจเป็นไปได้ว่าแรงผลักดันของขบวนการนักเรียนนักศึกษาอาจนำไปสู่การทำรัฐประหารโดยเด็กและเยาวชนด้วย

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า แรงผลักดันและกระแสขับเคลื่อนหลัก (driving force) ที่คาดว่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนและมีผลกระทบต่อนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาใน 10 ปีข้างหน้า มีทั้งที่เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้นจากกระแสปัจจัยภายนอก และบริบททางสังคม เช่น กระแสแข่งขันในบริบทโลกและในสังคมไทย แรงขับทางการเมือง ความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาในกระแสโลก กระแสอิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ต และความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี แรงผลึกของสถาบันศาสนา พื้นที่ทางสังคม เป็นต้น กับแรงผลึกกระแสปัจจัยภายในตัวระบบการศึกษาไทย เช่น กระแสการศึกษา การแข่งขันและการกวดวิชา แรงขับด้านครูยุคใหม่ ซึ่งบรรดาแรงขับเหล่านี้มีลักษณะทั้งที่เป็นแรงผลักดันเชิงบวก เช่น “จรรยาบรรณครูไทย” “คุณภาพครู” พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่จบการศึกษาปริญญาเอก” “แรงขับด้านการเรียกร้องให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้คู่คุณธรรมของทวีปเอเชีย” “การจัดระเบียบ

พื้นที่/จัดระเบียบสังคม" "กลไกการขับเคลื่อนเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้นอกพื้นที่" และแรงผลักดันเชิงลบ เช่น "กระแสเพศเสรี (free sex)" "กระแสการซื้อ/ขายบริการทางเพศในกลุ่มนักศึกษา" กระแสเรื่องเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ กระแสการกวาดวิชา กระแสความไม่มั่นคงทางการเมือง เป็นต้น

ทั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสังเกตว่า สิ่งที่มีผู้เข้าร่วมประชุมในฐานะตัวแทนเยาวชนไทยมองว่าในบรรดาแรงผลักดันต่าง ๆ นั้น เรื่องของอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนยุคใหม่ เรื่องของกระบวนการศึกษาทางเลือก รวมถึงเรื่องของแรงผลักดันทางการเมือง น่าจะเป็นแรงผลักดันสำคัญยิ่งที่จะมีผลต่อกระบวนการทัศนและทิศทางการพัฒนาประเทศ และอนาคตของเด็กและเยาวชนไทยในช่วง 10 ปีข้างหน้า

โดยสรุปภาพรวมจากขั้นตอนการพิจารณาประเด็นสำคัญ (key issues) และการระบุแรงผลักดันหรือกระแสนับเคลื่อนหลัก (driving force) อาจกล่าวได้ว่า ผู้เข้าร่วมประชุมต่างมองเห็นประเด็นสำคัญและแรงผลักดันที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพลวัตทางสังคมวัฒนธรรม ความอ่อนด้อยของระบบการศึกษาไทย คุณภาพครู คุณภาพสื่อและพื้นที่การเรียนรู้ ซึ่งถูกเน้นหนักกว่าเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนโดยตรง รวมถึงเรื่องสภาวะการณ์ทางการเมืองและกระแสการพัฒนาประเทศทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล โดยมองว่าเรื่องเหล่านี้ไม่เพียงแต่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการศึกษาไทยแล้ว ยังก่อให้เกิดโจทย์ท้าทายใหม่ๆ ในยุทธศาสตร์ทางการศึกษาไทยในอีก 10 ปีข้างหน้าด้วย

อย่างไรก็ตาม นอกจากสาระสำคัญดังกล่าวแล้ว มีข้อสังเกตเชิงเทคนิควิธีเกี่ยวกับการระดมความคิดในกระบวนการนี้ที่ว่า การปรับรวมขั้นตอนการพิจารณาประเด็นสำคัญให้รวมอยู่ในขั้นตอนเดียวกับการระบุแรงผลักดัน มีข้อดีทำให้ลดระยะเวลาการทำกิจกรรม ทำให้ได้ข้อมูลภาพรวมทั้งสองเรื่องได้พร้อมๆ กัน แต่ปริมาณข้อมูลความคิดเห็นก็จะถูกจำกัดด้วยเวลาเช่นเดียวกัน ดังนั้นการตั้งคำถามกระตุ้นให้ถกเถียงเพิ่มเติมจะช่วยทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายหรือข้อมูลเชิงลึกได้ในระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับคำถามการตั้งกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นสำคัญๆ ที่เห็นร่วมกันว่ามีผลกระทบสูงและตอบคำถามวิจัยได้ภายใต้เวลาที่จำกัด นอกจากนี้ข้อคิดสำหรับการจัดกระบวนการนี้ให้บรรลุเป้าหมายยังอยู่ที่การรักษาบรรยากาศที่ดี มีความเพลิดเพลินไม่ตึงเครียด ไม่มุ่งคาดกันเอาคำตอบจากผู้เข้าร่วมประชุมจนเกินไป แต่เน้นให้บรรยากาศการประชุมมีความยืดหยุ่นทั้งในเชิงเนื้อหาสาระ เทคนิควิธีการทั้งการใช้บัตรคำและการอภิปราย รวมถึงช่วงเวลาที่ไม่ได้ติดในกฎกติกาวิธีวิจัยมากไป แต่ยังคงอยู่ภายใต้หลักการและจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลักและข้อมูลแปลกใหม่ เกิดการตั้งคำถาม ถกเถียงและเสนอมุมมองใหม่ๆ ตามจินตนาการของผู้เข้าร่วมประชุม

1.2.3 การระบุเหตุการณ์หรือความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต (uncertainties)

จากขั้นตอนการระบุประเด็นสำคัญ กระแสนับเคลื่อนแรงผลักดันที่ทำให้ได้ข้อมูลต่างๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้นนั้น ขั้นตอนต่อมาผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับประเด็นความไม่แน่นอน (uncertainties) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นเชิงบวกหรือเชิงลบก็ได้ที่สามารถผลักดันนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยภายใน 10 ปีข้างหน้าได้ โดยให้ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำคนละประมาณ 2-3 ใบ พร้อมกับเสนอบนกระดาน ใช้เวลาประมาณ 30 นาที หลังจากนั้นผู้วิจัยและคณะได้จัดหมวดหมู่และปรับแต่งถ้อยความให้สื่อความหมายชัดเจน โดยสรุปประเด็นความไม่แน่นอนต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 28 แสดงประเด็นความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

กลุ่มความไม่แน่นอน	ประเด็นความไม่แน่นอน
1. สิ่งแวดล้อม	1) ประเทศไทยมีบ่อน้ำมันเป็นของตนเอง 2) การเสื่อมสภาพของชั้นบรรยากาศ 3) โลกอาจจะหลุดออกจากระบบสุริยะ เพราะการค้นพบความรู้ใหม่ทางดาราศาสตร์ 4) อีก 10 ปีประเทศไทยจะมีแค่ 2 ฤดู คือ ร้อนกับฝน 5) โลกร้อนทำให้น้ำแข็งขั้วโลกละลายน้ำท่วมส่วนหนึ่งของโลก 6) เกิดพื้นที่ป่าในประเทศและสัตว์ป่าที่สมบูรณ์ 60 % 7) ประเทศไทยด้ามขวานหัก (ชุมพร น้ำท่วมหนัก) 8) การพังทลายไปของโบราณสถาน 9) รถยนต์ใช้พลังงานน้ำ
2. สภาพสังคมไทย	10) เมืองไทยน่าอยู่ที่สุด 11) ประเทศไทยใสสะอาด 12) ประเทศไทยเป็นเมืองที่น่าอยู่ที่สุด 13) ประเทศไทยใช้ค่า GNH วัดความเจริญของชาติ 14) วัฒนธรรมเดิมหายไป 15) ยาเสพติดล้นเมือง (กระท่อมข้างบ้าน) 16) ทศวรรษสังคml่มสลาย (-)
3. ผลกระทบของการก่อการร้าย	17) โรงเรียนถูกเผา 18) ใจใต้แอบสร้างขีปนาวุธ 19) จะมีการใช้กำลังทางทหารกวาดล้างโจรภาคใต้ครั้งใหญ่ 20) จังหวัดชายแดนใต้ จะเปลี่ยนสัญชาติ 21) ประชาชนทางภาคใต้จะมาอพยพถิ่นฐานทางภาคเหนือมากขึ้น 22) ผู้ก่อการร้ายยึดโรงเรียน
4. ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี	23) มีรีโมทการเรียนรู้ 24) มีชิปฝังสมองคน 25) มีกองทัพหุ่นยนต์ไว้ปราบผู้ก่อการร้าย 26) Robot กระจายไปทั่ว 27) มีสวนสัตว์แห่งแรกในดวงจันทร์ โดยประเทศไทย
5. เด็กไทยกับการเป็นเลิศ	28) นักเรียนไทยฉลาดที่สุดในโลก 29) บอลไทยได้แชมป์โลก 30) โอลิมปิกวิชาการได้เหรียญทองทุกสาขาเป็นอันดับ 1 31) เด็กไทยเป็นนักเรียนที่แข่งโอลิมปิกได้ที 1 ทุกปี 32) เยาวชนหันมาสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ความขัดแย้ง	33) สงครามโลกครั้งที่ 3-5 34) จะต่อต้านถ้าทหารสืบทอดอำนาจต่อ 35) อาจถูกพม่าบุกและประเทศไทยแตก 36) ไทยขัดแย้งกับเพื่อนบ้านและโดนรุมบอม 37) ถูกนิวเคลียร์ถล่ม
7. การเมือง	38) การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองของไทย 39) เกิดกระทรวงเด็กและเยาวชน มีรัฐมนตรีเด็กและเยาวชนที่ไม่ใช่มาจากการเลือกตั้ง 40) อนาคตเด็กยุคใหม่ เด็กยึดอำนาจ เด็กทำหน้าที่แทนผู้ใหญ่ 41) สภาเด็กมีเงินเดือน 42) สภาเด็กและเยาวชนได้ที่นั่งในรัฐบาล 50 ที่

ตารางที่ 28 แสดงประเด็นความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งเชิงบวกและเชิงลบ (ต่อ)

กลุ่มความไม่แน่นอน	ประเด็นความไม่แน่นอน
8. สภาพการศึกษา	43) โรงเรียนเอกชนกว่า 10,000 แห่งแข่งขันออกโปรโมชั่นเพื่อดึงดูดเด็กให้เข้ามาเรียนการศึกษาแบบ buffet 44) การศึกษามีการพัฒนาด้านภาษาต่างประเทศและเรียนต่างประเทศ 45) แต่งตัวตามสบายไปโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย 46) ในวาระ 4 ปีของรัฐบาลใหม่ กระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนคณะทำงานเกือบ 5 ครั้ง ส่งผลให้เข้มทิศทางการศึกษาไทยไม่นิ่ง
9. ศาสนา	47) เด็กวัดได้เป็นเจ้าของวัด 48) เด็กจะลืมนิมนต์ 49) พระสงฆ์จะมีภรรยาได้และไม่ผิดศีลธรรม 50) การเสื่อมสลายของพระพุทธศาสนา
10. เศรษฐกิจ	51) ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจ 52) ค่าเงินไทย 1 ดอลลาร์ เท่ากับ 15 บาท 53) ค่าเงินบาท 1 บาท เท่ากับ 42 ดอลลาร์
11. การโกง (คอร์รัปชัน)	54) หน่วยงานรัฐมีการโกงอย่างมีระบบเพิ่มมากขึ้น 55) ระบบพวกพ้องจะแรงขึ้นและมีผลประโยชน์แนบเนียนขึ้น
12. สื่อต่างๆ	56) เรทติ้งสื่อไม่แก้ปัญหา 57) นักเรียนส่วนใหญ่พกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กไปโรงเรียน
13. ด้านประชากร	58) เยาวชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น (ผู้ใหญ่ลดลงเพราะประสบอุบัติเหตุสิ่งแวดลอม) 59) เพศที่ 3 จะมีสามีมและมีลูกภายใน 10 ปี อย่างถูกกฎหมาย

ทั้งนี้ หลังการพิจารณาถึงประเด็นความไม่แน่นอนได้มีการเปิดอภิปราย มีการเขียนบัตรคำหรือการเสนอประเด็นความไม่แน่นอนเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดถึงความไม่แน่นอนเชิงบวกเพื่อให้มีความหลากหลายและเกิดการถ่วงดุลกับข้อมูลชุดแรกที่ส่วนใหญ่มักปรากฏถึงความไม่แน่นอนเชิงลบ ทั้งนี้ประเด็นต่างๆ มิได้มีการลงรหัสข้อมูลเพื่อจัดลำดับความไม่แน่นอน (degree of uncertainties) เนื่องจากขั้นตอนดังกล่าวมีความซับซ้อนไม่สอดคล้องกับสภาพกลุ่มเป้าหมาย จึงได้ตัดขั้นตอนดังกล่าวออกไป หากแต่ยังคงไว้สำหรับกิจกรรมที่ให้พิจารณาถึงประเด็นความไม่แน่นอน และเลือกประเด็นความไม่แน่นอนบางประเด็นเป็นโจทย์ในการสร้างภาพอนาคตต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกโจทย์เพื่อสร้างภาพอนาคตนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเป็น 2 กลุ่มในการจัดทำภาพอนาคต 2 ภาพ โดยเสนอทางเลือกการสร้างภาพอนาคตใน 2 ลักษณะ คือ

1) แต่ละกลุ่มสามารถสร้างภาพอนาคตของกลุ่มโดยมีภาพอนาคตทั้งภาพเชิงบวกและภาพเชิงลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ (most-probable) ให้ปรากฏรวมอยู่ในภาพอนาคตเดียวกัน ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะได้โจทย์ต่างกัน โดยมีโจทย์เป็นประเด็นความไม่แน่นอนเชิงบวกและเชิงลบปะปนกัน เพื่อสร้างเรื่องให้มีเหตุการณ์ทางบวกและทางลบจนปรากฏเป็นภาพอนาคตของสังคมไทย

2) แต่ละกลุ่มเลือกสร้างภาพอนาคตเชิงบวก (realistic optimistic) หรือการสร้างภาพอนาคตเชิงลบ (realistic pessimistic) ภาพใดภาพหนึ่งเท่านั้น โดยแต่ละกลุ่มจะได้โจทย์ต่างกันคือ กลุ่มหนึ่งจะได้โจทย์หลักเป็นประเด็นความไม่แน่นอนเชิงบวก ส่วนอีกกลุ่มจะได้โจทย์หลักเป็นประเด็นความไม่แน่นอนเชิงลบ ทั้งนี้ในทั้งสองกลุ่มจะได้ประเด็นเชิงคู่ตรงข้ามหนึ่งประเด็นเป็นการท้าทายการมองอนาคต การสร้างภาพลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดการมองภาพอนาคตสุดโต่งที่มีความแตกต่างกันใน

2 กลุ่ม ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาศาสตร์เฉพาะสำหรับภาพอนาคตเชิงบวก หรือไม่ก็เป็นยุทธศาสตร์เฉพาะจัดการกับภาพอนาคตเชิงลบ

ทั้งนี้ในการเสนอทางเลือกให้กับสมาชิกนี้ ผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันตกลงเลือกแนวทางการสร้างภาพอนาคตลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งสรุปได้ว่า **ผู้เข้าร่วมประชุมเลือกแนวทางที่ (2) ที่เป็นการสร้างภาพอนาคตเชิงบวก หรือสร้างภาพอนาคตเชิงลบแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น** ทั้งนี้โดยได้มีการให้เหตุผลร่วมกันว่า เป็นการมองที่ท้าทาย อยากรู้คิดและอยากรู้เห็นการมองภาพอนาคตสุดโต่งว่าแต่ละกลุ่มจะมองภาพเหล่านี้ต่างกันอย่างไร และเชื่อว่าจะช่วยให้การคิดถึงภาพอนาคตไม่ยุ่งยากกับการต้องคิดถึงภาพบวกและภาพลบพร้อมกัน แต่เป็นการคิดแบบสุดขั้วไปในด้านเดียว ซึ่งจะได้ภาพที่มีความแตกต่างหรือตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง และอยากรู้เห็นยุทธศาสตร์ที่คิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขภาพอนาคตที่ สุดโต่งแบบใดแบบหนึ่ง นอกจากนี้เมื่อมานำเสนอภาพร่วมกันแล้วน่าจะมีความสนุกสนานกับการตั้งประเด็นอภิปราย (discuss) หรือป้องกัน (defend) ภาพอนาคตในภายหลัง

จากผลการเลือกแนวทางสร้างภาพอนาคตดังกล่าว ผู้วิจัยและคณะจึงได้คัดเลือกประเด็นความไม่แน่นอนที่น่าสนใจเป็นโจทย์สำหรับสร้างภาพอนาคต ซึ่งสรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 29 แสดงโจทย์ประเด็นความไม่แน่นอนที่จะเป็นกรอบในการจัดทำภาพอนาคต

กลุ่ม 1 โจทย์ภาพอนาคตเชิงลบ	กลุ่ม 2 โจทย์ภาพอนาคตเชิงบวก
<ul style="list-style-type: none"> ● เพศที่สามจะมีสามีและลูกภายใน 10 ปีโดยถูกกฎหมาย ● การก่อการร้ายระบาด ● การเสื่อมสลายของพุทธศาสนา ● กระทรวงศึกษาเปลี่ยนคณะบ่อยครั้ง ● นักเรียนส่วนใหญ่พกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กไปโรงเรียน (+) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Robot กระจายไปทั่ว ● กระทรวงที่เด็กเป็นรัฐมนตรี ● เด็กไทยเป็นแชมป์โอลิมปิกทุกปี ● ไทยคิดค้นพลังงานทดแทนเชื้อเพลิงได้มากมาย ● สถานการณ์นิวเคลียร์โลก (-)

อย่างไรก็ตาม ก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการจัดทำภาพอนาคต ผู้วิจัยยังได้ให้ผู้เข้าประชุมแต่ละกลุ่มตกลงกันว่า กลุ่มใดจะเลือกสร้างภาพอนาคตเชิงบวก กลุ่มใดจะเลือกสร้างภาพอนาคตเชิงลบ ซึ่งสรุปว่า กลุ่มที่ 1 เลือกสร้างภาพอนาคตเชิงบวก ส่วนกลุ่มที่ 2 เลือกสร้างภาพอนาคตเชิงลบ โดยมีโจทย์ความไม่แน่นอนของแต่ละกลุ่มใน 4 ประเด็นหลักและ 1 ประเด็นด้าน ดังตารางที่ปรากฏในข้างต้น เพื่อเป็นกรอบในการสร้างภาพอนาคตในขั้นต่อไป

1.2.4 การจัดทำภาพอนาคต (scenario planning)

ในการเขียนภาพอนาคตครั้งนี้ ได้แบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อจัดทำภาพอนาคต 2 ภาพฉายภายใต้เงื่อนไขที่กล่าวไปในขั้นตอนที่แล้ว แต่ละกลุ่มพิจารณาประเด็นสำคัญ แรงผลักดัน (driving forces) และความไม่แน่นอนที่เป็นโจทย์ของแต่ละกลุ่มว่า จะมีผลกระทบต่อการศึกษา เด็กและเยาวชน พร้อมกับสร้างโครงเรื่องของเหตุการณ์ต่างๆ ของสังคมในอีก 10 ปีข้างหน้า และเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนไทยตามตรรกะของแต่ละกลุ่ม โดยมีกระบวนการจัดทำภาพอนาคต ดังนี้

1) การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) หรือการกำหนดกรอบและระยะเวลาลำดับการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ (time line of events) : แต่ละกลุ่มจะสร้างโครงเรื่องภาพอนาคตจากประเด็นความไม่แน่นอน โดยวางกรอบเหตุการณ์และระยะเวลาไว้โดยคร่าว ๆ ไว้ในระยะเวลา 10 ปี

2) ภาพอนาคต (scenario) : ทุกกลุ่มจะนำกรอบของระยะเวลาการเกิดเหตุการณ์ที่ในแต่ละกลุ่มได้ร่างและผูกเรื่องขึ้นนั้นมาเรียงร้อยเป็นภาพอนาคต โดยเขียนภาพอนาคตพร้อมกับการวาดภาพประกอบเรื่องราวอนาคต

3) การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต : ทุกกลุ่มจะพิจารณาร่วมกันว่าจะวางยุทธศาสตร์ใดบ้าง เพื่อรับมือกับภาพอนาคตทั้งภาพที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

จากแนวทางข้างต้น สรุปผลการจัดทำภาพอนาคตแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

1.2.4.1 ผลการระดมความคิดกลุ่มที่ 1 : “สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด”

1) การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) กลุ่มที่ 1 ได้สร้างโครงเรื่องภายใต้โจทย์ประเด็นความไม่แน่นอนเชิงลบใน 4 ประเด็น ได้แก่ เรื่อง “เพศที่ 3 จะมีสามีและมีลูกภายใน 10 ปี อย่างถูกกฎหมาย” “การก่อการร้ายระบอบ” “การเสื่อมสลายของพุทธศาสนา” “กระทรวงศึกษาเปลี่ยนคณะบ่อยครั้ง” และประเด็นความไม่แน่นอนเชิงบวกหนึ่งประเด็นคือเรื่อง “นักเรียนส่วนใหญ่พกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กไปโรงเรียน” ซึ่งจากโจทย์ดังกล่าวปรากฏเป็นโครงเรื่องอนาคต ดังตารางนี้

ตารางที่ 30 แสดงโครงเรื่องภาพอนาคตกลุ่มที่ 1 : “สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด”

ปี	กรอบเหตุการณ์ในอนาคต
2549	การก่อการร้ายระบอบ <ul style="list-style-type: none"> ผู้ก่อการร้ายยึดโรงเรียน 50% ของพื้นที่เด็กส่วนใหญ่ถูกคุกคาม/เป็นพื้นที่ไม่ปลอดภัย เกิดปัญหามลพิษทางเสียง ปัญหาน้ำท่วม
2550-2552	นักเรียนส่วนใหญ่พกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กไปโรงเรียน <ul style="list-style-type: none"> เกิดโครงการแจกคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กให้เด็ก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เด็กเรียนอยู่กับบ้านกลายเป็นโครงการกระจายทั่วประเทศ ส่งผลให้เด็กเสพติดสื่อลามก ใช้สื่อผิดวัตถุประสงค์ วิกฤติเด็กชายตัวแฉกเกรด ขายบริการทางเพศ online เกิดธุรกิจผลิตสื่อลามกครบวงจร สถิติของการฆ่าข่มขืนมากขึ้น เยาวชนตั้งตัวเป็นเอยนต์ค้ายา ผู้รักษากฎหมายทำลายกฎหมาย (วิกฤตศรัทธาในตำรวจ ฯลฯ)
2553-2555	เพศที่ 3 จะมีสามีและมีลูกภายใน 10 ปี อย่างถูกกฎหมาย <ul style="list-style-type: none"> เครือข่ายเพศที่ 3 ในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรการเกย์ต่างชาติให้เข้าชื่อเรียกร้องขอแก้กฎหมายได้เป็นผลสำเร็จ มีผลให้กลุ่มรักร่วมเพศ (เช่น ผู้ชายและผู้ชาย หรือผู้หญิงและผู้หญิง) แต่งงานกันได้ถูกต้องตามกฎหมาย แพทย์หัวใสไร้จรรยาบรรณคิดค้นวิธีทำให้ชายตั้งท้องได้ เด็กเกิดมาสืบสน สังคมไม่ยอมรับ
2556-2557	ยุคแห่งความเสื่อมของศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ประชาชนขาดความตระหนักในความเป็นศาสนิกชนที่ไม่มีศีลธรรม จริยธรรม ถูกอารยธรรมตะวันตกและกลุ่มชาติมหาอำนาจครอบงำงานชาติสติ เกิดวิกฤติในหมู่ผู้นำศาสนา พระมั่วสีกา
2558-2560	ยุครัฐประหารการศึกษา (กระทรวงศึกษาเปลี่ยนคณะบ่อยครั้ง) <ul style="list-style-type: none"> กระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถควบคุมระบบการศึกษาได้ รัฐบาลปรับรัฐมนตรีเกือบ 10 ครั้ง ครู-ผู้ปกครองนักเรียนดำเนินการประท้วงครั้งใหญ่จนได้ชัยชนะ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการถูกลงโทษทางกฎหมายฐานบ่อนทำลายอนาคตของชาติ การปฏิรูปของรัฐบาลเป็นการเปลี่ยนมือจากเอกชนเป็นเครือข่ายญาติของนักการเมือง ครูส่วนใหญ่หายไปจากระบบ วิกฤตจรรยาบรรณครูสูญสิ้น

จากภาพฉายของกลุ่มที่ 1 สรุปได้ว่า ในอนาคตอาจเกิดเหตุการณ์วิกฤตต่างๆ ขึ้นได้ โดยมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ อย่างไรก็ตามโดยท้ายที่สุดผลที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ทั้งในแง่โครงสร้างของระบบการศึกษา รูปแบบ และยุทธศาสตร์สำคัญๆ เช่น ยกย่องคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการแบบใหม่ การเรียนรู้ของเด็กยุคใหม่ และเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาวิกฤตต่างๆ ทั้งทางจริยธรรมคุณธรรม และคุณภาพคนในอนาคต เป็นต้น

2) ภาพอนาคต (scenario) กลุ่มที่ 1 ได้ผูกเรื่องเหตุการณ์ต่างๆ ให้เห็นสภาพของสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหา เป็นภาพอนาคตที่ชื่อว่า **“สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด”** ดังนี้

ตารางที่ 31 กลุ่มที่ 1 ภาพอนาคต : “สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด”

ปี 2549 เป็นปีที่ปัญหาการก่อการร้ายระบอบโดยเฉพาะพื้นที่ใน 3 จังหวัดภาคใต้ ที่ผู้ก่อการร้ายยึดโรงเรียนและก่อความรุนแรงในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง พื้นที่ส่วนใหญ่ที่เด็กใช้เรียนใช้ชีวิตอยู่ตามชุมชนต่างๆ ถูกคุกคาม/เป็นพื้นที่ไม่ปลอดภัยในชีวิต ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็ประสบปัญหาหมอลพิษที่มีแนวโน้มวิกฤตมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาหมอลพิษทางเสียงและอากาศในพื้นที่เขตเมือง รวมถึงเกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วมในทุกภูมิภาค ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การสูญเสียทรัพย์สิน และทรัพยากรธรรมชาติทรุดโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด

ปี 2550-2552 ผลจากปัญหาน้ำท่วมในปี 2549 ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงปี 2550-2552 โดยเฉพาะในภาคการเกษตร และจังหวัดต่างๆ ในบางภูมิภาค ประกอบกับผลพวงของปัญหาอาชญากรรมและการก่อการร้ายที่มีมาต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนปี 2549 ทำให้ในปี 2551 โรงเรียนบางพื้นที่ไม่สามารถเปิดเรียนได้ ครูไม่สามารถสอนหนังสือได้ตามปกติทำให้ต้องมีเทคโนโลยีมาช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ที่การก่อการร้ายรุนแรงจนโรงเรียนต้องปิดตัวเป็นระยะๆ **รัฐบาลจึงมีโครงการแจกโน้ตบุ๊กเด็ก 3 จังหวัดภาคใต้** เพื่อช่วยให้ครูและเด็กได้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทางไกล ซึ่งทำให้ในภูมิภาคอื่นเกิดกระแสเรียกร้องโครงการดังกล่าว เพราะเด็กอยากได้บ้าง และผลักดันให้รัฐบาลต้องแจกโน้ตบุ๊กทั่วประเทศ

แต่หลังจากเด็กส่วนใหญ่ได้โน้ตบุ๊กเพื่อสื่อการเรียนรู้อีกเกิดปัญหาเด็กใช้สื่อดังกล่าวไม่ถูกทาง เด็กเกิดการเสพติดสื่อลามกอนาจาร นอกจากเด็ก 3 จังหวัดภาคใต้จะได้รับผลกระทบปัญหาสื่อลามกอนาจารแล้วปรากฏการณ์ดังกล่าวยังแพร่กระจายไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ อย่างรวดเร็วและรุนแรง เกิดปรากฏการณ์เด็กทำธุรกิจสื่อลามกกันเอง เกิดธุรกิจผลิตสื่อลามกครบวงจร เว็บร้ายบล็อกไม่ทัน แต่การลิ่งค์เข้าเว็บดีๆ มักถูกปิดออฟแทร็กด้วยภาพลามก มีการขายบริการออนไลน์ผ่านเว็บแคมของนักเรียน และวิกฤติเด็กขายตัวแลกเกรตที่แพร่กระจายไปสู่กลุ่มวัยรุ่นนักศึกษาและนักเรียนรุนแรงขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาเยาวชนในหลายรูปแบบ ทั้งการตั้งตัวเป็นเอเยนต์ค้ายา หรือการเข้าสู่ธุรกิจผิดกฎหมายที่มาจากเพื่อนที่หลุดจากระบบการศึกษา สถิติของการฆ่าข่มขืนมากขึ้น โดยผู้รักษากฎหมายไม่ดูแลและมีบางส่วนละเมิดกฎหมายเอง เกิดวิกฤตศรัทธาในตำรวจ ฯลฯ (ตำรวจที่ปราบปรามยาเสพติด พอยืดยาได้ ก็เอาเข้าไปขายเอง)

ปี 2553-2555 เป็นช่วงปีที่เครือข่ายจากโน้ตบุ๊กเกิดไอด้่า เป็นไวรัสระบอบที่เกิดขึ้นกับคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตทั่วโลกส่งผลกระทบต่อระบบธุรกรรมต่างๆ ที่ทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์กลายเป็นเครื่องมือก่อการร้ายและมอมเมาเด็กและเยาวชน รัฐบาลจึงระงับการใช้อินเทอร์เน็ตในบางพื้นที่ และมีควบคุมสื่อโซเชียลเป็นพิเศษเพื่อความมั่นคงของชาติ

ในปี 2554 ขบวนการเคลื่อนไหวในกลุ่มเพศที่ 3 โดยการสนับสนุนจากองค์กรการเกย์ต่างชาติ เพื่อเรียกร้องกฎหมายเรื่องการแต่งงานของกลุ่มรักร่วมเพศ อนุญาตให้ชายแต่งงานได้ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้มีพรบ.กระเทยออกมา ถัดมาในปี 2555 เมื่อกระแสกลุ่มเพศที่สามมีบทบาทในสังคมสูง จึงมีส่วนผลักดันให้เกิดระบบคุณภาพชีวิตของกลุ่มรักร่วมเพศเป็นพิเศษด้วย และเพื่อความสุขชั่วคราว จึงมีหมอลพิษทำซีลีโคนและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้ประกอบการกระแสนธุรกิจสำหรับเพศที่สามเพื่อ पू มีการสร้างอวัยวะเทียมขายให้พวกนี้ มีโครงการทดลองทางชีวพันธุกรรม สเต็มเซลล์ต่างๆ ทดลองวิจัยให้ชายท้องได้ ทดลองเปลี่ยนหญิงเป็นชายได้ง่ายขึ้น งานทดลองมีที่ที่จะประสบความสำเร็จ มีความพยายามทำให้กลุ่มเพศที่สามสามารถผลิตลูกได้เองเป็นผลสำเร็จ เด็กเกิดมาสับสนชีวิต สังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ เกิดวิกฤตอัตลักษณ์และจริยธรรมทางเพศ

ตารางที่ 31 กลุ่มที่ 1 ภาพอนาคต : “สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด” (ต่อ)

ปี 2558-2560 ผลจากปัญหาวิกฤตของเด็กไทย และวิกฤตทางสังคมต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบให้การศึกษาต้องปฏิวัติระบบขนานใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการถูกเปลี่ยนคณะผู้บริหารบ่อยครั้งเพื่อสร้างกลไกใหม่ทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเด็กและสังคม แต่กระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถควบคุมระบบการบริหารจัดการแบบใหม่ได้ รัฐบาลปรับรัฐมนตรีเกือบ 10 ครั้ง แต่ก็ยังไม่สามารถขับเคลื่อนการศึกษาให้มีคุณภาพและคุณธรรมได้ กระทรวงต่างๆ ก็ประสบปัญหาวิกฤตในเรื่องคุณภาพและคุณธรรมการทำงานเช่นเดียวกัน กระทรวงต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องเด็กกลับฉกฉวยโอกาสการทำงานเรื่องเด็กเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัว เด็กกลายเป็นสินค้าของการระดมทุนทางงบประมาณ เกิดปัญหาการทุจริตของนักการเมืองรุนแรงมากขึ้น (การปฏิรูปของรัฐบาลเป็นการเปลี่ยนมือของคนขายหนังสือจากเอกชนเป็นเครือข่ายญาติของนักการเมืองเท่านั้นเอง) ครูส่วนใหญ่หายไปจากระบบเพราะไม่อาจต้านแรงทางการเมืองในพื้นที่ต่างๆ ได้ รวมถึงบางส่วนออกไปประกอบอาชีพเสริม เกิดวิกฤตจรรยาบรรณครูและบุคลากรทางการศึกษารุนแรง

วิกฤติการศึกษาและรัฐบาล ส่งผลให้ผู้ปกครอง นักเรียน ครูดำเนินการประท้วงครั้งใหญ่เรียกร้องธรรมาภิบาลในระบบการศึกษา และการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพคุณธรรม ขบวนการพ่อแม่ ครูและเด็กต่อสู้จนได้ชัยชนะ ทำให้รัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้องถูกลงโทษทางกฎหมายฐานบ่อนทำลายอนาคตของชาติ ข้อเรียกร้องต่างๆ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการศึกษา แต่กระนั้นภายใต้สภาพวิกฤตสังคมไทยไร้คุณภาพคุณธรรมที่หมักหมมมาไม่ต่ำกว่าทศวรรษทำให้กระแสของขบวนการต่อสู้ยังมีอยู่ต่อเนื่องเป็นระยะๆ ดังนั้นภาพอนาคตสังคมไทยจึงเต็มไปด้วยความปั่นป่วน ความไม่แน่นอนทางการเมือง ความไม่มั่นคงในชีวิต ภาพความไม่สงบทั้งจากการก่อการร้าย อุบัติภัยและอนาคตที่สิ้นคлон แต่ประชาชนก็มีความหวังกับพลังเด็ก เยาวชน ครอบครัวผู้ใหญ่ใจดี และกลุ่มพลังศีลธรรม จริยธรรมที่กระจายตัวอยู่ว่าจะเป็นกลุ่มฟื้นฟูสังคม สำนึกรักในหลวงและชาติไทยที่แฝงอยู่จะรวมพลังคนรุ่นใหม่ให้ฝ่าฝืนวิกฤตต่างๆ และนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่น้อยอยู่ในอนาคตได้

3) การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต ในกลุ่มที่ 1 ได้วางยุทธศาสตร์เพื่อเตรียมพร้อมกับความไม่แน่นอนที่อาจก่อให้เกิดภาพอนาคตของ “สังคมเลวสุดชั่ว-ชั่วสุดขีด” ใน 10 ปีข้างหน้า โดยเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาไว้หลักๆ ดังนี้

(1) **ยุทธศาสตร์การเฝ้าระวังทางสังคมและวัฒนธรรม** : เน้นกลไกเฝ้าระวังทางสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ การเฝ้าระวังความปลอดภัยความสงบสุข โดยมีการจัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวังโดยเด็ก ทำงานร่วมกับกลุ่มเฝ้าระวังในสังคม เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยในกลุ่มเด็กและเยาวชน

(2) **ยุทธศาสตร์พื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน** : การเปิดพื้นที่ให้เด็กได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถพิเศษของเด็ก เน้นการส่งเสริมการจัดพื้นที่ความดี “ถนนเด็กเดิน” ที่จัดการโดยเด็กและเยาวชนเพื่อเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมในทุกภูมิภาค ส่งเสริมพื้นที่จริยธรรม การสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทุกภูมิภาค ส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ฯลฯ

(3) **ยุทธศาสตร์ “บวร : บ้าน วัด โรงเรียน”** : ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของครอบครัว สถาบันศาสนา และโรงเรียน มุ่งเน้นความร่วมมือจัดการศึกษาที่เน้นคุณภาพจิตใจของเด็กและเยาวชน สร้างความตระหนักในเรื่องศีลธรรม จริยธรรมมากขึ้น เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีกิจกรรมใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะหรืองานอาสาสมัคร

(4) **ยุทธศาสตร์การจัดการสื่อร้าย ขยายสื่อดี** : เน้นการควบคุมจัดระเบียบสื่อที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริม /สร้างสื่อและนวัตกรรมสร้างสรรค์เพื่อเยาวชนในรูปแบบต่างๆ

(5) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษา** : เน้นในเรื่องการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การประกันคุณภาพครูและนักเรียน การพัฒนาการศึกษาในแต่ละพื้นที่

(6) **ยุทธศาสตร์การวิจัยและการทำงานบนฐานความรู้** : เน้นการวิจัยสร้างความรู้ ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือทำงานด้านเด็กและเยาวชน รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการขับเคลื่อนงานโดยมีวิจัยเป็นฐาน และเน้นการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน เน้นการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ (knowledge management)

(7) **ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ** : ส่งเสริมกลไกการศึกษาเป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้และหนทางสู่การสร้างสมานฉันท์และสวัสดิภาพในชีวิตและสังคม

จากยุทธศาสตร์จัดการอนาคตของกลุ่มที่ 1 ในด้านต่างๆ จะเห็นได้ว่า กลุ่มนี้ได้วางยุทธศาสตร์คู่ขนานในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยและการทำงานบนฐานความรู้ เน้นการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ (knowledge management) ยุทธศาสตร์การเฝ้าระวังทางสังคมและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์พื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ดีๆ หลายแบบ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและการสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน เป็นต้น ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังเน้นยุทธศาสตร์เสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมให้เป็นหลักการดำเนินชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชนยุคใหม่มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามสำหรับข้อเสนอเชิงนโยบายที่สะท้อนได้จากกลุ่มคือ นโยบายการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการร่วมมือจัดการศึกษา ด้วยหลัก **“บวร : บ้าน วัด โรงเรียน”** รวมถึงนโยบาย **“ขจัดสื่อร้าย ขยายสื่อดี”** และการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน

1.2.4.2 ผลการระดมความคิดกลุ่มที่ 2 : ภาพอนาคต “เมืองไทยไปไกล”

กลุ่มที่ 2 ได้สร้างโครงเรื่องภายใต้โจทย์ประเด็นความไม่แน่นอนเชิงบวกใน 4 ประเด็น ได้แก่ เรื่อง **“Robot กระจายไปทั่ว”** **“กระทรวงที่เด็กเป็นรัฐมนตรี”** **“เด็กไทยเป็นแชมป์โอลิมปิกทุกปี”** **“ไทยคิดค้นพลังงานทดแทนเชื้อเพลิงได้มากมาย”** และประเด็นความไม่แน่นอนเชิงลบ คือเรื่อง **“สถานการณ์นิวเคลียร์โลก”** จากโจทย์ดังกล่าวนำไปสู่กระบวนการและผลการสร้างภาพอนาคตเชิงบวก ดังนี้

1) การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) กลุ่มที่ 2 ได้สร้างโครงเรื่อง ดังตารางนี้

ตารางที่ 32 แสดงโครงเรื่องภาพอนาคตกลุ่มที่ 2 : “เมืองไทยไปไกล”

ปี	กรอบเหตุการณ์ในอนาคต
2549-2552	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดกระทรวงเด็กและเยาวชนที่มีรัฐมนตรีเป็นเด็กและเยาวชน ● มีการพัฒนาส่งเสริมเด็กและเยาวชนที่มีสติปัญญาเป็นเลิศในด้านต่างๆ ● เด็กมีสื่อดี พื้นที่ดี และกิจกรรมดีๆ ทำ ● เด็กไทยคิดค้นและสร้างสรรค์ robot ● เด็กไทยแข่งขัน “โอลิมปิกวิชาการ” จนได้เหรียญทองทุกปี
2553-2557	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดสงครามนิวเคลียร์ในต่างแดน ● ทรัพยากรต่างๆ ขาดแคลน ● ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะสงคราม และการแย่งชิงทรัพยากรในด้านต่างๆ ● ประชาชนต่างเห็นผลกระทบ และพร้อมใจนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมีความพอเพียง
2558-2560	<ul style="list-style-type: none"> ● ไทยคิดค้นพลังงานทดแทนมากมาย (โดยกว่าครึ่งเป็นโครงการพลังงานทดแทนที่เป็นผลผลิตจากฝีมือเด็กและเยาวชนไทย และผลงานที่เด็กไทยมีส่วนร่วม) ● ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพลังงานทดแทนแห่งเอเชีย ● เป็นศูนย์กลางมหาอำนาจทางเศรษฐกิจโลก

จากภาพฉายของกลุ่มที่ 2 จะเห็นได้ว่ากลุ่มนี้ได้วางโครงเรื่องจากประเด็นความไม่แน่นอนที่กำหนดให้ โดยเหตุการณ์ที่ปรากฏนั้นมีทั้งเหตุการณ์เชิงบวกและภาพเชิงลบ ซึ่งในแต่ละประเด็นมีการผูกโยงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ตลอดจนจิตทางของการศึกษา โดยเฉพาะกับการระบุให้มีเหตุวิกฤตที่กลายเป็นโอกาสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทางการศึกษาและสังคม

2) ภาพอนาคต (scenario) จากการสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต “เมืองไทยไปไกล” นั้น ในกลุ่มที่ 2 ได้ผูกเรื่องเหตุการณ์ต่างๆ ให้เห็นสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีเด็กและเยาวชนเป็นผู้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สลับกับภาพเหตุการณ์เชิงลบของสังคมในลักษณะต่างๆ เช่น การเกิดสงครามนิวเคลียร์ การขาดแคลนทรัพยากรอย่างรุนแรง เป็นต้น แต่สุดท้ายวิกฤตที่เกิดขึ้นก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี โดยให้ชื่อภาพอนาคตของสังคมในอีก 10 ปีนี้ว่า “เมืองไทยไปไกล” ซึ่งมีรายละเอียดและตรรกะของเหตุการณ์ ดังนี้

ตารางที่ 33 กลุ่มที่ 2 ภาพอนาคต : “เมืองไทยไปไกล”

<p>ปี 2549-2552 เป็นช่วงปีแห่งความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการเปลี่ยนรัฐบาลหลายครั้ง ประชาชนและภาคการเมืองเรียกร้องคนดีเข้ามาเป็นผู้นำประเทศ ประเทศไทยได้คนดีและทำงานเก่งมาเป็นผู้นำรัฐบาล รัฐบาลชุดใหม่ได้หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังและสมดุลในทุกๆ ด้าน นโยบายหลายด้านของรัฐหันไปเน้นที่อนาคตของประเทศ งานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เศรษฐกิจพอเพียง งานด้านการศึกษา และงานด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน กลายเป็นนโยบายสำคัญของการพัฒนา</p> <p>ผลจากวิสัยทัศน์ใหม่ของรัฐบาลและพลังประชาชนที่ต้องการเห็นประเทศพัฒนาอย่างสมดุล ผลักดันให้เกิดองค์กรใหม่ๆ ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ ให้เป็นรูปธรรม เกิดกระทรวงเด็กและเยาวชนที่มีรัฐมนตรีเป็นเด็กและเยาวชนที่มีได้มาจากการเลือกตั้ง ทำให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมของเด็กและเยาวชนจนสามารถมองเห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้เป็นอย่างดี นโยบายของกระทรวงเด็ก “ขจัดร้าย ขยายดี มีภูมิคุ้มกัน” นำไปสู่ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเด็กอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาส่งเสริมเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ ทั้งในกลุ่มเด็กที่มีสติปัญญาเป็นเลิศรวมถึงเด็กกลุ่มต่างๆ ทั่วไป เด็กและเยาวชนไทยจำนวนมากยังได้รับการส่งเสริมจากโรงเรียนและสังคมที่สนับสนุนให้มีสื่อดีๆ เพื่อการเรียนรู้รวมถึงการมีพื้นที่และกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเด็ก จนทำให้เด็กได้พัฒนาตนเองจนเข้าร่วมแข่งขัน “โอลิมปิกวิชาการ” จนได้เหรียญทองทุกปี นอกจากนี้หลายภาคส่วนยังส่งเสริมโครงการมากมายเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน ผลที่ตามมาทำให้เด็กไทยสามารถคิดค้นและสร้างสรรค์หุ่นยนต์ (robot) ไปแข่งขันกับต่างประเทศในหลากหลายรูปแบบ และเด็กไทยได้มีชื่อเสียงกับการแข่งขันทางการศึกษาและกิจกรรมหลากหลายแบบในเวทีโลก</p> <p>ปี 2553-2557 ปัญหาความขัดแย้งในตะวันออกกลางและประเทศมหาอำนาจตะวันตก รวมถึงหาระหว่างชาติเอเชียด้วยกันได้ส่งผลกระทบไปทั่วโลก หลายประเทศได้มีการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใหม่ๆ และนำมาใช้โจมตีคู่ต่อสู้ จนเกิดภาวะสงครามนิวเคลียร์ในหลายพื้นที่ ปัญหาสงครามนิวเคลียร์ในประเทศเพื่อนบ้านส่งผลกระทบจนทำให้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่สูญสิ้นไปอย่างรวดเร็วกว่าที่คาดการณ์หลายเท่า ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งส่งผลกระทบต่อภาวะข้าวยากมากแพง รวมถึงภาวะการขาดแคลนและแย่งชิงทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ</p> <p>ประชาชนต่างเห็นผลกระทบที่นับวันจะยิ่งรุนแรงขึ้น จึงได้พร้อมใจนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมีความพอเพียงใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า และรู้จักจัดหาพลังงานทดแทน ทำให้รัฐบาลต้องเร่งดำเนินนโยบายเร่งด่วนเรื่องการจัดหาและผลิตพลังงานทดแทน กระทรวงเด็กและเยาวชนไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้มีการวางแผนยุทธศาสตร์คิดค้นพลังงานทดแทนโดยร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนต่างๆ ได้มีโครงการวิจัยพลังงานทดแทนเพื่อชาติ รวมถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ที่หันมาเน้นการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน</p> <p>ปี 2558-2560 ผลจากการเคลื่อนไหวของเด็กและเยาวชนร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เป็นแรงขับทำให้เกิด ขบวนการคนไทยคิดค้นพลังงานทดแทนมากมาย เพื่อทดแทนเชื้อเพลิงที่หมดไป เช่น เกิดกลไกส่งเสริมระบบการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน การผลิตเชื้อเพลิงทดแทนน้ำมัน ฯลฯ โดยกว่าครึ่งเป็นโครงการพลังงานทดแทนที่เป็นผลผลิตจากฝีมือเด็กและเยาวชนไทย และผลงานที่เด็กไทยมีส่วนร่วม ผลจากกระแสพลังงานทดแทนบวกกับวิถีชีวิตใหม่ของประชาชนที่หันมาเน้นการใช้ชีวิตพอเพียง ส่งผลให้ประเทศไทยพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นศูนย์กลางพลังงานทดแทนแห่งเอเชีย เป็นต้นแบบของประเทศที่มีแนวการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแบบพอเพียงและถูกจัดอันดับในประชาคมโลกว่าเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก</p>

3) การวางยุทธศาสตร์ (strategies) ไปสู่ภาพอนาคต ในกลุ่มที่ 2 ได้วางยุทธศาสตร์ภายใต้ภาพอนาคต “เมืองไทยไปโลด” ใน 10 ปีข้างหน้าไว้ดังนี้

(1) **ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสทางการศึกษา** โดยมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดสรรอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนในชนบทอย่างทั่วถึงทัดเทียมกับโรงเรียนในเมือง

(2) **ยุทธศาสตร์การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์** การส่งเสริมให้เด็กมีพื้นที่ทำกิจกรรมเพื่อเวลาว่าง พื้นที่ฝึกอาชีพ และพื้นที่ประกวดประชันที่ส่งเสริมศักยภาพและความสามารถในด้านต่างๆ

(3) **ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา** นับตั้งแต่การฝึกอบรมและพัฒนาครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงมาตรการสรรหาและส่งเสริมความก้าวหน้าทางอาชีพอย่างต่อเนื่อง

(4) **ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน** : ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะชีวิต รวมถึงกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ที่ทางเลือกการพัฒนาเด็กและเยาวชน

(5) **ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและพัฒนา รวมถึงยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ และการทำงานโดยมีความรู้เป็นฐาน** ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ ด้านสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจในมิติเด็กและเยาวชนตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(6) **ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อสาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา** : โดยเน้นกลไกการควบคุมสื่อที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน กลไกส่งเสริมการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ และนวัตกรรมสร้างสรรค์

(7) **ยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพการศึกษา** : เน้นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาในด้านต่างๆ ทั้งบุคลากรและระบบการศึกษา

จากยุทธศาสตร์จัดการอนาคตของกลุ่มที่ 2 ในด้านต่างๆ จะเห็นได้ว่า กลุ่มนี้ได้วางยุทธศาสตร์หลายด้าน ทั้งด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษา ด้านพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา ด้านส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ ด้านส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ รวมถึงยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อสาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา และยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้ในกลุ่มนี้ยังได้เสนอกลยุทธ์เรื่องการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนด้วยว่า ควรมีพื้นที่การเรียนรู้หลากหลายแบบสนองต่อความแตกต่างของเด็กและเยาวชน โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของภาคีเพื่อขับเคลื่อนให้พื้นที่ต่างๆ ได้มีกิจกรรมสร้างสรรค์เยาวชน และให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนพื้นที่สาธารณะเพื่อเด็กและเยาวชนด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับมุมมองในเชิงนโยบาย กลุ่มนี้เสนอให้มโนนโยบายการศึกษาที่มุ่งสร้างโอกาสสร้างพื้นที่คุณภาพ นโยบาย “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน”

จากกระบวนการจัดทำภาพอนาคต (scenario planning) ที่ประกอบได้ด้วยขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การสร้างโครงเรื่องภาพอนาคต (plot) หรือการกำหนดกรอบและระยะเวลาลำดับการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ (timeline of events) การสร้างภาพอนาคต (scenario) และการวางยุทธศาสตร์

(strategies) ไปสู่ภาพอนาคต ซึ่งได้นำไปสู่ภาพอนาคตแบบสุดโต่งใน 2 ภาพ คือภาพอนาคตเชิงลบ และภาพอนาคตเชิงบวก ซึ่งต่างมียุทธศาสตร์เฉพาะเพื่อรองรับหรือจัดการภาพอนาคตต่างกันไป อย่างไรก็ตามหลังการนำเสนอภาพอนาคตและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของทั้งสองกลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้มีการสรุปภาพรวมของกระบวนการและผลการมองอนาคตอีกครั้ง ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่ปรากฏจะได้นำไปวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหายุทธศาสตร์ร่วมต่อไปในภายหลังอีกชั้นหนึ่ง

ตารางที่ 34 แสดงสรุปประเด็นสำคัญ : จุดเน้นที่แตกต่าง จุดเด่นที่มีร่วมกันของทุกกลุ่ม

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1 : “สังคมเลวสุดขีด ชั่วสุดขีด”	กลุ่มที่ 2 : “เมืองไทยไปโลด”
ภาพอนาคต สังคม	สังคมที่เผชิญกับปัญหาการก่อการร้าย การแพร่ระบาดของสื่อโซเชียลมีเดีย ปัญหาวิกฤตเด็ก โดยเฉพาะปัญหาวิกฤตทางเพศ ความตกต่ำด้านการศึกษา ปัญหาวิกฤตจริยธรรม การฉ้อโกงและแสวงหาประโยชน์จากเด็ก ความไม่แน่นอนทางการเมือง แต่ประชาชนก็ยังมี ความหวังกอบกู้วิกฤตทางสังคม	สังคมที่มีความขัดแย้ง มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนทรัพยากร ผลกระทบภาวะสงคราม แต่เป็นสังคมที่เปลี่ยนวิกฤตกลายเป็นโอกาส และเป็นสังคมที่คนมีศักยภาพสูง เป็นสังคมที่พอเพียงสงบสุข
เป้าหมาย การศึกษา	การศึกษาเพื่อความมั่นคง/สมานฉันท์ การศึกษาที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นฐาน การศึกษาที่สร้างเสริมทักษะชีวิตและการรู้เท่าทัน การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน การศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมต่อสังคม	การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศที่มีคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาที่สร้างโอกาสและทางเลือกที่สร้างสรรค์
เป้าหมายของ คนอนาคต	คนดีที่มีจริยธรรมและมีสำนึกร่วมรับผิดชอบตนเองและสังคม	คนมีคุณภาพ (เก่งดีมีสุข) : มีรับผิดชอบตนเองและสังคม
ผู้เป็นเหตุ/ผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	เด็กและเยาวชน (เด็กเสีย/เด็กวัยเรียน/กลุ่มเพศที่สาม) พ่อแม่ ผู้นำประเทศ ผู้นำศาสนา สื่อ และภาคเอกชน	เด็กและเยาวชน (กลุ่มเด็กอัจฉริยะ/ กลุ่มเด็กวัยเรียน/แกนนำเด็ก) พ่อแม่ ครู ผู้นำประเทศ ผู้นำนโยบาย และภาคประชาชน
คุณลักษณะที่เน้นเป็นพิเศษของ คนอนาคต	คนที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์และรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี คนที่มีสำนึกร่วมและรักสันติสมานฉันท์เป็นสุข	คนที่มีจริยธรรม คนที่ใฝ่เรียนรู้และใช้ชีวิตสร้างสรรค์ มีสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน
จุดเน้นของการจัดการศึกษา	การเฝ้าระวังทางสังคมวัฒนธรรม พื้นที่และสื่อคุณภาพ การร่วมมือของบ้านวัดโรงเรียนจัดการศึกษา	สร้างโอกาส มีพื้นที่ดี ครูมีคุณภาพ ใช้ความรู้เป็นฐาน การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง ความยั่งยืน
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการร่วมมือจัดการศึกษา หลัก “บวร : บ้าน วัด โรงเรียน” การ “ขจัดสื่อร้าย ขยายสื่อดี” และการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน	นโยบาย “ขจัดร้าย ขยายดี มีภูมิคุ้มกัน” และนโยบายการศึกษาที่มุ่งสร้างโอกาสสร้างพื้นที่คุณภาพ เน้น “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน”

ตารางที่ 34 แสดงสรุปประเด็นสำคัญ : จุดเน้นที่แตกต่าง จุดเด่นที่มีร่วมกันของทุกกลุ่ม (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1 : “สังคมเลวสุดชั่ว ชั่วสุดขีด”	กลุ่มที่ 2 : “เมืองไทยไปไกล”
ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การเฝ้าระวังทางสังคมและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์พื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์ “บวร: บ้าน วัด โรงเรียน” ยุทธศาสตร์การจัดการสื่อร้าย ขยายสื่อดี ยุทธศาสตร์การพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์การวิจัยและการทำงานบนฐานความรู้ ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสทางการศึกษาด้านการศึกษา ยุทธศาสตร์การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนา รวมถึงยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ การทำงานโดยมีความรู้เป็นฐาน ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อสารสาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา ยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพการศึกษา
กลยุทธ์ที่เน้น	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์เรื่องการมีส่วนร่วม /เด็กมีส่วนร่วม กลยุทธ์เรื่องพื้นที่และสื่อสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การสร้างโอกาสและเสริมศักยภาพใช้พลังเด็ก กลยุทธ์การเปิดพื้นที่ และสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน
ข้อเสนอแนะ/ข้อสะท้อนจากกลุ่ม	ภาพอนาคตที่ได้ทำให้ได้แนวคิดยุทธศาสตร์ หากแต่การได้อภิปรายเพิ่มเติมและการทบทวนภาพอนาคตหรือประเด็นสำคัญต่างๆ จะช่วยให้มีมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน	ยุทธศาสตร์ที่ได้เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งบางส่วนมีนโยบายสนับสนุนอยู่แล้ว แต่การผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพดูเป็นโจทย์ท้าทายมาก ว่าทำอย่างไรจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

แผนภาพที่ 21 แสดงยุทธศาสตร์ร่วมและยุทธศาสตร์เฉพาะจากการมองอนาคตครั้งที่ 2

1.2.5 การแสวงหายุทธศาสตร์ร่วม (common strategies) ทางการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชนใน 10 ปีข้างหน้า

ยุทธศาสตร์หรือวิธีการร่วม (common strategies) ได้จัดทำภายหลังจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต โดยผู้วิจัยได้มีการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากภาพอนาคต 2 ภาพทั้งภาพเชิงบวก และภาพเชิงลบมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพิ่มเติม ซึ่งพบว่า มียุทธศาสตร์ร่วมที่น่าสนใจ สรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 35 ยุทธศาสตร์ร่วมเพื่อตอบโจทย์ภาพอนาคต

<p>ประเด็นแนวโน้มสำคัญจากภาพอนาคตเชิงลบ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ปัญหาการก่อการร้าย ความไม่มั่นคง • วิกฤตจริยธรรมและคุณธรรมของคนในสังคม • แนวโน้มวิกฤตการณ์ทางสังคม วิกฤตด้านสื่อ • ปัญหาความไม่แน่นอนทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงผู้นำกระทรวงศึกษาธิการ • ปัญหาครุฑ้อยคุณภาพ สถานภาพหรือวิชาชีพครูตกต่ำ • การศึกษามุ่งแข่งขัน กดดันเครียด ไม่ให้ทางเลือกที่หลากหลาย ไม่สอดคล้องชีวิต 	<p>ความไม่แน่นอนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจาก 2 ภาพอนาคต</p> <ul style="list-style-type: none"> • ความขัดแย้ง การก่อการร้าย สงครามย่อยๆ • การเปลี่ยนรัฐบาล /ผู้นำสถาบันหลักๆ ที่กระทบต่อการศึกษา • ภัยพิบัติจากวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในช่วง 10 ปี • มือบเด็กและเยาวชน ครู พ่อแม่ ประชาชน ฯลฯ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการในระดับองค์กรหรือในระดับประเทศ • ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ และการวิจัยคิดค้นนวัตกรรมหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อสากลโลก • การขยายตัวของเด็กอัจฉริยะที่เพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ
<p>ประเด็นแนวโน้มสำคัญภาพอนาคตเชิงบวก</p> <ul style="list-style-type: none"> • มีผู้นำทางการเมืองที่มีจริยธรรม มีระบอบการเมืองที่มีธรรมาภิบาล • เด็กและเยาวชนมีศักยภาพสูง เป็นแกนนำ/ผู้นำสังคม • วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร • ปัญหาสงครามนิวเคลียร์ และความขัดแย้ง • การขยายตัวของพื้นที่ และกิจกรรมสร้างสรรค์ • แนวโน้มการศึกษาทางเลือก การเรียนรู้เพื่อชีวิต • ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาสังคม • สังคมมีความพอเพียง พลเมืองใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน 	<p>ยุทธศาสตร์</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพการศึกษา • ยุทธศาสตร์การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ • ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อสารสาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา • ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและพัฒนา รวมถึงยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ และการทำงานโดยมีความรู้เป็นฐาน

จากประเด็นสำคัญของภาพอนาคตดังกล่าว ความไม่แน่นอนร่วมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ สรุปได้ว่า มียุทธศาสตร์ร่วมหลักๆ ดังนี้

- **ยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพการศึกษา** เน้นการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้เท่าเทียมทั่วถึง การประกันคุณภาพครู และการเรียนรู้ที่มีสื่อและการจัดการที่มีคุณภาพ

- **ยุทธศาสตร์พื้นที่สร้างสรรค์** เน้นการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ในหลากหลายรูปแบบ ให้เด็กได้มีกิจกรรมดีๆ และใช้ชีวิตเรียนรู้ท่ามกลางพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน

- **ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อสารสาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา** เน้นกลไกการควบคุมจัดการสื่อไว้คุณภาพมาตรฐาน เน้นส่งเสริมสื่อสารสาธารณะที่มีคุณประโยชน์ และการผลิตสื่อสร้างสรรค์ สื่อเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน และสังคม

- **ยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ และการทำงานโดยมีความรู้เป็นฐาน** เน้นกลไกการวิจัยเฝ้าระวัง งานวิจัยองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก การดำเนินงานที่มีการจัดการความรู้ หรือการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากยุทธศาสตร์ร่วมข้างต้นนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ร่วมที่ได้จากการมองอนาคต (foresight) ในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิครั้งแรก จะพบว่า มียุทธศาสตร์ร่วมที่คล้ายคลึงกัน แต่ขณะเดียวกันก็มียุทธศาสตร์อื่นๆ ที่เพิ่มเติมขึ้น ทั้งนี้ความเหมือนและความแตกต่างในยุทธศาสตร์จากภาพอนาคตที่จัดทำขึ้นในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ทั้ง 4 ภาพนั้น ผู้วิจัยจะได้มีการรวบรวมและสังเคราะห์ภายหลังเพื่อให้ได้ข้อสรุปพร้อมเบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนที่มีความเป็นไปได้ต่อไป

2.. การพัฒนาภาพอนาคตสังคมไทยที่คาดว่าจะเป็จริงได้ (most-probable) ในทศวรรษหน้า

ในแนวทางของกระบวนการมองอนาคตและสร้างภาพอนาคตจะจบสิ้นขั้นตอนสุดท้ายที่การแสวงยุทธศาสตร์ร่วม แต่ถึงกระนั้นในขั้นตอนการตรวจสอบลุ่มลึกรอบด้านข้อมูลการวิจัย ได้มีข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยอนาคตว่า ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะสร้างภาพอนาคตหลายๆ ภาพเพื่อให้ครอบคลุมความเป็นไปได้ให้มากที่สุดแล้ว อาจมีการสังเคราะห์ภาพรวมจาก 4 ภาพฉายและสร้างภาพอนาคตใหม่ที่เป็นภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้จริงที่สุด (most-probable) และกำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการอนาคตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งอาจเรียกกระบวนการนี้ว่าเป็นการพัฒนาภาพอนาคตและยุทธศาสตร์ มีรายละเอียดในการดำเนินการและผลที่ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 22 ที่มาของการพัฒนาภาพอนาคต

2.1 การพัฒนาภาพอนาคต

จากการวิเคราะห์ภาพอนาคต 4 ภาพได้แก่ ภาพสังคม “coyote culture สังคมขายร้างสร้างตัว” สังคม “2560 เกษมสันต์ครองเมือง” สังคม “เลวสุดชั่ว ชั่วสุดขีด” และสังคม “เมืองไทยไปโลด” พบว่ามีตรรกะร่วมพื้นฐานที่สามารถนำไปสู่การผูกเรื่องเพื่อสร้างภาพอนาคตใหม่อีกหนึ่งภาพที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด ภายใต้หลักการจัดทำภาพอนาคตที่คำนึงถึงปัจจัยสำคัญ แรงผลักดันหลัก ความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้ทดลองสร้างภาพสังคมในอีก 10 ปีข้างหน้าจากแนวทางดังกล่าว ภายใต้โจทย์ความไม่แน่นอนใน 9 ประเด็น ได้แก่ “ความเจริญก้าวหน้าและการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาการด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบสูงต่อมนุษยชาติ” “สงคราม และการใช้อาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ” “การก่อการร้ายที่แพร่ระบาดในประเทศไทย” “การปฏิวัติรัฐประหาร /การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง” “การเปลี่ยนรัฐมนตรี สถาบันการศึกษา หรือรูปแบบองค์กรที่ดูแลการศึกษา” “วิกฤตจิตวิญญาณจริยธรรมและวัฒนธรรม ทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อ และเกิดยูวอาชญากรต่างๆ มากขึ้น” “อุบัติเหตุทางสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงคร่าชีวิตประชากร” “การจัดหาทรัพยากรและผลิตพลังงานทดแทน” “การมีเด็กอัจฉริยะจำนวนมาก” เป็นตรรกะในการสร้างภาพอนาคต พร้อมกับพยายามกำหนดระยะเวลาการเกิดเหตุการณ์เบื้องต้นในทุกภาพฉาย ผสานกับจินตนาการ เพื่อเสริมแต่งเหตุการณ์ให้ดูมีมิติแห่งความเป็นไปได้ยิ่งขึ้น โดยให้ชื่อภาพอนาคตที่สร้างใหม่นี้ว่า **“สังคมไทยในทศวรรษหน้า”** ดังนี้

ตารางที่ 36 แสดงโครงเรื่องภาพอนาคตที่พัฒนาขึ้นใหม่จาก 4 ภาพฉาย

ปี	แรงผลักดันหลัก	กรอบเหตุการณ์ที่เป็นไปได้
2550-2552	<ul style="list-style-type: none"> ความขัดแย้งทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และชาติพันธุ์ สื่อและสภาพสังคมที่มีพื้นที่เสียงมากกว่าพื้นที่ดี กระแสเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างสังคมที่น่าอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> การก่อการร้ายระบอบ การปฏิวัติ รัฐประหาร /การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง วิกฤตจิตวิญญาณจริยธรรมและวัฒนธรรม ทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อ เกิดยูวอาชญากร ไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่แพร่ระบาดสู่สัตว์ และคน วิกฤตเศรษฐกิจในจีน ตลาดหุ้นทั่วโลกตก กระแสเศรษฐกิจทุนนิยมทางเลือกตื่นตัว
2553-2555	<ul style="list-style-type: none"> การเรียกร้องการศึกษาคุณภาพ และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กระแสการขับเคลื่อนงานด้านเด็กจากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเด็ก และเพื่อสร้างเด็กรุ่นใหม่ที่ดีเก่งมีคุณภาพ แรงขับเคลื่อนจากภาวะโลกร้อน ภูเขาน้ำแข็งละลาย การแย่งชิงทรัพยากร การแข่งขันทางเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> การเปลี่ยนรัฐมนตรี สถาบันการศึกษา หรือรูปแบบองค์กรที่ดูแลการศึกษา การมีเด็กอัจฉริยะจำนวนมาก อุบัติเหตุทางสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงคร่าชีวิตประชากร สงคราม และการใช้อาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ
2556-2560	<ul style="list-style-type: none"> กระแสจิตวิญญาณใหม่เพื่อสังคมสันติสุข กระแสสังคมเศรษฐกิจความรู้เพื่ออนาคต วัฒนธรรมวิจัย กระแสสังคมแห่งการผลิต และการบริโภคหรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน พลังเด็กและเยาวชนและทุกภาคส่วนร่วมขับเคลื่อนสร้างสังคมที่น่าอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> ความก้าวหน้าและการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาการด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบสูงต่อมนุษยชาติ การเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจทุนนิยมแบบพอเพียง การจัดหาทรัพยากรทางเลือก พลังงานทดแทน เมืองติดอันดับประเทศที่น่าอยู่ที่สุดในโลก

จากโครงการดังกล่าวได้พัฒนาเป็นกรอบความคิดการร้อยเรียงเหตุการณ์ภาพอนาคต
สังคมไทยในทศวรรษหน้า สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 37 กรอบความคิดภาพอนาคตสังคมไทยในทศวรรษหน้า

<p>ช่วงปี 2550-2552 สังคมไทยจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงหลายด้านทั้งจากแรงผลักดันภายในประเทศและนอกประเทศปรากฏการณ์การก่อการร้าย และสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดม็อบที่นำไปสู่การเปลี่ยนรัฐบาลใหม่</p> <p>สังคมไทยยังต้องเผชิญกับสภาพความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว แรงขับจากอิทธิพลของสื่อ พื้นที่เสี่ยงพื้นที่ที่บอบบางที่ส่งผลกระทบต่อแนวโน้มปัญหาเด็กที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่น ในภาคการศึกษาเองก็ประสบปัญหาวิกฤต ทั้งเรื่องความอ่อนด้อยคุณภาพผู้เรียน ความเหลื่อมล้ำในคุณภาพการศึกษา ปัญหาครู รัฐบาลใหม่พยายามเร่งเยียวยาและฟื้นฟูสังคมอย่างจริงจัง แต่กระนั้นสังคมไทยยังต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลไทยต้องเร่งผลักดันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างสังคมที่น่าอยู่ โดยปี 2551-2552 เกิดการเร่งขับเคลื่อนเรื่องนี้ มุ่งภาคการเกษตรที่ยั่งยืน ส่วนภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการก็ปรับตัว รวมถึงเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาในทุกระดับ</p>
<p>ช่วงท้ายปีสังคมไทยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของการเกิดโรคระบาดจากไวรัสสายพันธุ์ใหม่ ผลกระทบจากวิกฤตต่างๆ ในรอบ 3 ปีแรกนี้ ก่อให้เกิดระบบเผด็จการทางสังคมในหลากหลาย ซึ่งนำไปสู่กลไกการเผด็จการและเรียนรู้อันร่วมกันทั้งสังคม</p>
<p>ช่วงปี 2553-2555 สังคมไทยยังคงเผชิญกับปัญหาที่สืบเนื่องมาในรอบสามปีก่อน ผลพวงจากวิกฤตการณ์เด็กและเยาวชน บวกกับแรงผลักดันจากกระแสการเรียกร้องของพ่อแม่ ครู และผู้เรียนที่มีต่อระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนรัฐมนตรีการศึกษาหลายคน เกิดการจัดตั้งองค์กรอิสระใหม่ๆ และการร่วมมือของสถาบันต่างๆ มาร่วมขับเคลื่อนการศึกษาอย่างเป็นสหวิทยาการ เช่น ภาคีขับเคลื่อนการศึกษาเพื่ออนาคต โดยความร่วมมือระหว่างภาคสาธารณสุข ภาคสังคม ภาคการศึกษา ภาคเทคโนโลยีการสื่อสาร ฯลฯ ส่งผลให้การปฏิรูปการศึกษามีทิศทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้กระแสการขับเคลื่อนงานด้านเด็กจากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ ซึ่งนำไปสู่การเปิดพื้นที่ทำงานร่วมกันทั้งในกลุ่มเครือข่ายเด็กและเยาวชน เกิดการขยายตัวของพื้นที่และกิจกรรมสร้างสรรค์ การลงทุนในระดับจังหวัดและอำเภอในการสร้างศูนย์เสริมพลังเด็กหรือศูนย์เสริมอัจฉริยภาพในตนให้แก่เด็กๆ โดยแต่ละศูนย์จะมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทำงานร่วมกับแกนนำเด็กในท้องถิ่น เป็นต้น</p>
<p>ในช่วงปี 2555 สังคมไทยต้องเผชิญอุบัติเหตุทางสิ่งแวดล้อม ได้รับผลกระทบจากภาวะโลกร้อน น้ำท่วมแผ่นดินไหวในบางภูมิภาคของโลก และยังเผชิญกับความไม่แน่นอนของสถานการณ์โลก การก่อการร้าย การเกิดภาวะสงครามระหว่างประเทศ การทดลองใช้อาวุธนิวเคลียร์ ประเทศไทยยังได้รับผลกระทบจากความผันผวนของตลาดโลก และสภาพมลภาวะเป็นพิษมากขึ้น</p>
<p>ปี 2556-2560 ผลกระทบจากภาวะสงครามและวิกฤตสิ่งแวดล้อมนำไปสู่ภาวะข้าวยากหามาแพง ทำให้ประชาชนหันมาคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างจริงจัง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาใช้เพื่อฟื้นฟูประเทศอีกครั้ง แรงผลักดันจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระแสจิตวิญญาณใหม่เพื่อสังคมสันติสุข บวกกับพลังเด็กและเยาวชนและทุกภาคส่วนร่วมขับเคลื่อนสร้างสังคมที่น่าอยู่ ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์สำคัญ นอกจากนี้แรงขับจากกระแสสังคมเศรษฐกิจความรู้เพื่ออนาคต บวกกับกระแสสังคมแห่งการผลิต และการบริโภคหรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทำให้รัฐบาลทุ่มเทกับยุทธศาสตร์การศึกษา การวิจัย การจัดการความรู้ และยุทธศาสตร์การสร้างผู้ผลิตที่เพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัว โดยเฉพาะกับงานด้านเด็กและเยาวชนที่หันมาส่งเสริมการพัฒนาเด็กให้เป็น "นักสร้าง นักผลิตรุ่นใหม่" ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ในการสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมต่างๆ เกิดความก้าวหน้าและการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดการค้นคว้าพัฒนาพลังงานทางเลือก นอกจากนี้ผลพวงจากการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาตลอดทศวรรษยังส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ช่วงปลายทศวรรษประเทศไทยได้รับการจัดอันดับจากประชาคมโลกว่าเป็นเมืองที่น่าอยู่ที่สุดแห่งในโลก และเป็นประเทศที่มีจังหวัดที่น่าอยู่สำหรับเด็กและเยาวชนในทุกภูมิภาค</p>

จากกรอบความคิดของภาพอนาคตดังกล่าวที่สร้างขึ้นได้ชี้ถึงบริบท ปัจจัย แรงขับ หรือความไม่แน่นอนต่างๆ ในอีก 10 ปีข้างหน้า ที่คาดว่าสังคมไทยจะคงต้องเผชิญกับสถานการณ์เหล่านี้ไม่มากนัก นั้นหมายความว่า ระบบการศึกษาจะต้องเตรียมการสำหรับโจทย์ใหม่ๆ เหล่านี้ โดยจากกรอบความคิดดังกล่าวจะได้นำไปสู่การตกแต่งเพื่อนำเสนอภาพอนาคตสำหรับผู้เชี่ยวชาญต่อไป

2.2 การระบุยุทธศาสตร์ร่วมและยุทธศาสตร์เฉพาะเบื้องต้นสำหรับภาพอนาคต “สังคมไทยในทศวรรษหน้า”

จากภาพอนาคต 4 ภาพ และการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์จากภาพอนาคต 4 ภาพ ได้นำมาสู่การระบุประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่คาดว่าจะน่าจะเป็นยุทธศาสตร์ร่วมสำคัญสำหรับจะรองรับภาพอนาคตที่พัฒนาขึ้นใหม่ ซึ่งสรุปในเบื้องต้นได้ดังนี้

- **ยุทธศาสตร์ร่วมที่สำคัญเร่งด่วน** ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์งานวิจัยและพัฒนา งานวิจัยขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่บนฐานกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมอง (brain-based learning) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์พัฒนาและยกระดับคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์พื้นที่เพื่อเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้และเสริมพลังเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การศึกษาที่เน้นคุณธรรมเป็นฐาน และยุทธศาสตร์ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน

- **ยุทธศาสตร์เฉพาะ หรือยุทธศาสตร์พิเศษที่ขับเคลื่อนคู่ขนานกับยุทธศาสตร์ร่วม** ได้แก่ ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของครอบครัว ยุทธศาสตร์ลดขนาดองค์กรเพื่อความคล่องตัว ยุทธศาสตร์เสริมพลังอำนาจ ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก ยุทธศาสตร์การเฝ้าระวังทางสังคม วัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ “บวร : บ้าน วัด โรงเรียน” ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสทางการศึกษา ยุทธศาสตร์การควบคุมสื่อ และยุทธศาสตร์การส่งเสริมสื่อสร้างสรรค์

จากยุทธศาสตร์เหล่านี้ จะมีการพัฒนาเพิ่มเติมให้ชัดเจนโดยอาศัยการสังเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องและประมวลข้อค้นพบจากการประชุมเชิงปฏิบัติการที่กล่าวไปทั้งหมดในบทนี้ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลจากการประชุมหรือสัมมนาที่จัดโดยหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับภาพอนาคตสังคมไทยในทศวรรษหน้า โดยจะนำเสนอในการประชุมระดมความคิดผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญร่วมมองหาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตต่อไป

ตารางที่ 38 การเปรียบเทียบภาพอนาคต 4 ภาพฉาย

ประเด็นสำคัญ	ภาพอนาคตจากการมองอนาคตครั้งที่ 1		ภาพอนาคตจากการมองอนาคตครั้งที่ 2	
	สังคม “สังคมขายรางวัล สร้างตัว”	สังคม “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”	“สังคมเลวสุดชั่ว ชั่วสุดขีด”	“เมืองไทยไปไกลด์”
ภาพอนาคตสังคม	สังคมที่เผชิญกับปัญหาความขัดแย้งและปัญหาจริยธรรม ปัญหาทุนนิยมและการบริโภคที่ทำลายล้างจิตวิญญาณ แต่ที่สุดจะเปลี่ยนไปสู่สังคมที่พอเพียง	สังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาความขัดแย้งต่อสู้ แต่ที่สุดก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสร้างน่ายุ่ผู้น้อยอยู่กับด้วยความสงบสุข	สังคมที่เผชิญกับปัญหาการก่อการร้าย การแพร่ระบาดของสื่อโซเชียลมีเดีย ปัญหาวิกฤตเด็กโดยเฉพาะปัญหาวิกฤตทางเพศ ความตกต่ำด้านการศึกษา ปัญหาวิกฤตจริยธรรม การฉ้อโกงและแสวงหาประโยชน์จากเด็ก ความไม่แน่นอนทางการเมือง แต่ประชาชนหวังกอบกู้วิกฤตทางสังคม	สังคมที่มีความขัดแย้ง มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนทรัพยากร ผลกระทบภาวะสงคราม แต่เป็นสังคมที่เปลี่ยนวิกฤตกลายเป็นโอกาส และเป็นสังคมที่คนมีศักยภาพสูง เป็นสังคมที่พอเพียงสงบสุข
เป้าหมายการศึกษา	การศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างคนคุณภาพ สร้างสังคมแห่งปัญญา สังคมที่ใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม คนมีคุณธรรมและมีจิตสำนึกร่วมต่อมนุษยชาติ	การศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างคนคุณภาพ สร้างสังคมน่ายุ่ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่สมดุลกับสิ่งแวดล้อม	การศึกษาเพื่อความมั่นคง/สมานฉันท์ การศึกษาที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นฐาน การศึกษาที่สร้างเสริมทักษะชีวิตและการรู้เท่าทัน การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน การศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมต่อสังคม	การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศที่มีคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาที่สร้างโอกาสและทางเลือกที่สร้างสรรค์
เป้าหมายของคนอนาคต	มนุษย์องค์รวม (เก่งดีมีสุข) : คนที่สมดุลทั้งจิตใจ กายและสติปัญญา เป็นคนดีมีจริยธรรม-สำนึกร่วมต่อตนเองและสังคม	มนุษย์องค์รวม (เก่งดีมีสุข) : คนที่สมดุลทั้งจิตใจ กาย และสติปัญญา เป็นพลเมืองดีมี รับผิดชอบตนเองและสังคม	คนดีที่มีจริยธรรมและมีสำนึกร่วมรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม	คนดีมีคุณภาพ (เก่งดีมีสุข) : มีรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
ผู้เป็นเหตุ/ผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	เด็กและเยาวชน (เด็กเสียง/เด็กวัยเรียน) พ่อแม่ ผู้นำทางปัญญานักวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสาขาต่างๆ หน่วยงาน	เด็กและเยาวชน (กลุ่มอัจฉริยะ/กลุ่มเสียง/นอกระบบการศึกษา) พ่อแม่ ครู ผู้นำนโยบาย นักการศึกษา/นักวิชาการ/ผู้นำองค์กรต่างๆ	เด็กและเยาวชน (เด็กเสียง/เด็กวัยเรียน/กลุ่มเพศที่สาม) พ่อแม่ ผู้นำประเทศ ผู้นำศาสนา สื่อ และภาคเอกชน	เด็กและเยาวชน (กลุ่มเด็กอัจฉริยะ/กลุ่มเด็กวัยเรียน/แกนนำเด็ก) พ่อแม่ ครู ผู้นำประเทศ ผู้นำนโยบาย และภาคประชาชน
คุณลักษณะที่เห็นเป็นพิเศษของคนอนาคต	คนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันการบริโภคและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม	คนที่มีจริยธรรม ใฝ่เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นมีคุณภาพ ใฝ่สันติ มีสำนึกร่วมต่อการสร้างสังคมสมานฉันท์เป็นสุข	คนที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์และรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี คนที่มีสำนึกร่วมและรักสันติสมานฉันท์เป็นสุข	คนที่มีจริยธรรม คนที่ใฝ่เรียนรู้และใช้ชีวิตสร้างสรรค์ มีสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน
จุดเน้นของการจัดการศึกษา	การกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่น การขับเคลื่อนการศึกษาโดยองค์กรมหาชนที่รูปแบบและนวัตกรรมใหม่ๆ	การปรับเปลี่ยนสถาบันการศึกษาให้มีหลากหลายรูปแบบตอบสนองแนวโน้มที่เปลี่ยนไป กระจายการศึกษาที่มีคุณภาพ บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการศึกษาทางเลือกที่บูรณาการการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย	การเฝ้าระวังทางสังคมวัฒนธรรม พื้นที่และสื่อคุณภาพ การร่วมมือของบ้านวัดโรงเรียนจัดการศึกษา	สร้างโอกาส มีพื้นที่ดี ครมคุณภาพ ใช้ความรู้เป็นฐาน การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง ความยั่งยืน

ตารางที่ 38 แสดงการเปรียบเทียบภาพอนาคต 4 ภาพฉาย (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	ภาพอนาคตจากการมองอนาคตครั้งที่ 1		ภาพอนาคตจากการมองอนาคตครั้งที่ 2	
	สังคม “สังคมชายร่วม สร้างตัว”	สังคม “2560 เกษมสันต์ครองเมือง”	“สังคมเลวสุดขีด ชั่วสุดขีด”	“เมืองไทยไปไกล”
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	กระจายการมีส่วนร่วม เพิ่มคุณภาพ เสริมสร้างสังคมจริยธรรม เปิดพื้นที่ สร้างสรรค์ ส่งเสริมนวัตกรรม การศึกษา	3 หลักการศึกษา “การศึกษาคุณภาพ การศึกษาคุณธรรม การศึกษา ทางเลือก”	การมีส่วนร่วม เน้นหลัก “บวร : บ้าน วัด โรงเรียน” การ “จัดสื่อร่าย ขยายสื่อดี” และการเปิดพื้นที่ สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน	นโยบาย “จัดร้าย ขยายดี มี ภูมิคุ้มกัน” และนโยบายที่มุ่งสร้าง โอกาสสร้างพื้นที่คุณภาพ เน้น “เด็ก นำผู้ใหญ่หนุน”
ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของ ครอบครัว ยุทธศาสตร์การขนาดลดองค์กรเพื่อความคล่องตัว ยุทธศาสตร์การเสริมพลังอำนาจ (empower) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและ ประกันคุณภาพการศึกษา : คุณภาพ ครู คุณภาพการเรียนการสอน ยุทธศาสตร์การจัดการบนฐานความรู้ (knowledge-based management) ยุทธศาสตร์พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ สำหรับเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ โรงเรียนแบบนิติบุคคล ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและการ สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อน งานด้านเด็กและเยาวชน 	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การศึกษาคุณภาพ : <ul style="list-style-type: none"> กองทุนพัฒนาคุณภาพครู พื้นที่คุณภาพ สื่อคุณภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์การศึกษาที่เน้น คุณธรรม <ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมครูและนักเรียนในการ ดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม กลไกยกย่องเชิดชูครู รวมถึง การสร้างจิตสำนึกครูและพัฒนาครู ยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือก <ul style="list-style-type: none"> มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและ ความสนใจ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ BBL ฯลฯ เพื่องานด้านเด็กและเยาวชน 	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การเฝ้าระวังทางสังคม และวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์พื้นที่สำหรับเด็กและ เยาวชน ยุทธศาสตร์ “บวร: บ้าน วัด โรงเรียน” ยุทธศาสตร์การจัดการสื่อร่าย ขยายสื่อดี ยุทธศาสตร์การพัฒนาและประกัน คุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์การวิจัยและการ ทำงานบนฐานความรู้ ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความ มั่นคงของชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาส ทางด้านการศึกษา ยุทธศาสตร์การเปิดพื้นที่ สร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาคุณภาพ บุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและพัฒนา รวมถึงยุทธ ศาสตร์การจัดการความรู้ และการ ทำงานโดยมีความรู้เป็นฐาน ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการสื่อ สาธารณะและสื่อเพื่อการพัฒนา ยุทธศาสตร์ประกันคุณภาพ การศึกษา
กลยุทธ์ที่เน้น	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การจัดการความรู้ กลยุทธ์การสื่อสารสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การบริหารจัดการที่มีพื้นที่ เป็นฐาน การเปิดพื้นที่ และสนับสนุน กิจกรรมสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์เรื่องการมีส่วนร่วม /เด็กมี ส่วนร่วม กลยุทธ์เรื่องพื้นที่และสื่อสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> กลยุทธ์การสร้างโอกาสและเสริม ศักยภาพ ใช้พลังเด็ก กลยุทธ์การเปิดพื้นที่ และสนับสนุน กิจกรรมสร้างสรรค์
ข้อเสนอแนะ จากกลุ่ม	การปรับแต่งเรื่องราวภาพอนาคตให้มี ภาพที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้เห็น ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์มากยิ่งขึ้น	การทบทวนตรรกะของเรื่องราวภาพ อนาคตที่ผู้กร้อยกันอย่างสมเหตุสมผล และมีเรื่องราวที่ชัดเจน น่าจะช่วยให้ ยุทธศาสตร์มีความชัดเจนยิ่งขึ้น	ภาพอนาคตทำให้ได้แนวคิด แต่การได้อภิปรายเพิ่มเติมและการทบทวนภาพ อนาคตหรือประเด็นสำคัญต่างๆ จะ ช่วยให้มุมมองเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน	ยุทธศาสตร์บางมิติมีนโยบายสนับสนุน อยู่ แต่การผลักดันให้เกิดการ ขับเคลื่อนอย่างจริงจัง และมี ประสิทธิภาพดูเป็นโจทย์ท้าทายมาก

3. สรุป : ข้อสังเกตบางประการสำหรับการพัฒนาภาพอนาคต และการมองยุทธศาสตร์ร่วม

จากกระบวนการมองภาพอนาคตและผลที่ได้กล่าวไปทั้งหมดนี้ ล้วนสะท้อนให้เห็นโจทย์สำคัญของการตั้งหลักในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับภาพอนาคตสังคมไทยที่เต็มไปด้วยแนวโน้มและความไม่แน่นอนต่าง ๆ ซึ่งต้องการยุทธศาสตร์ร่วมและยุทธศาสตร์เฉพาะเพื่อรองรับพลวัตเหล่านั้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องอาศัยกระบวนการถอยกลับมามองทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์เพื่อช่วยในมองหายุทธศาสตร์สำคัญที่จะมุ่งไปสู่ภาพอนาคตที่คาดหวัง ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวในบทต่อไป

อย่างไรก็ตามจากสำหรับที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับภาพอนาคต และข้อสังเกตต่อการมองยุทธศาสตร์ภายใต้ภาพอนาคต นั่นคือ

ประการแรก กระแสโลกาภิวัตน์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ จะมีผลกระทบสูงต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน จากแนวโน้มของอินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์ที่จะถูกเชื่อมต่อกันเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา จะก่อให้เกิดการขยายตัวของการบินโภคสื่อและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่อยู่ในอินเทอร์เน็ต พื้นที่ไซเบอร์สเปซทั้งหลายจะกลายเป็นห้องเรียนหรือพื้นที่การเรียนรู้ยุคใหม่ที่เด็กและเยาวชนจะใช้เป็นเครื่องมือหาความรู้เฉกเช่นเดียวกับถือเป็นครูเสมือนที่จะให้คำตอบในเรื่องต่างๆ ประเด็นที่น่ากังวลคือภายใต้อิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยีไม่เพียงแต่เป็นรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนแล้ว ยังเปลี่ยนวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของเด็กในหลายมิติ เช่น การคบเพื่อน การสนทนาหรือมีกิจกรรมเสมือนผ่านห้องแชต เว็บบอร์ดต่างๆ การใช้ชีวิตกับสื่อหรืออยู่บนโลกไซเบอร์มาก มีผลให้เกิดการตัดทอนชีวิตทางสังคมและโลกกายภาพ ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีผลต่อการมองภาพอนาคตยุคใหม่และโจทย์เชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาอย่างมากที่ว่า **การขยายตัวของพื้นที่เสมือนจริงเพื่อเด็กนั้น จะทำอย่างไรให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ดีและไม่ทำให้เกิดความเสียสมดุลต่อโลกการเรียนรู้ในทางกายภาพหรือทางสังคม และทำอย่างไรที่เด็กยุคใหม่จะเท่าทันสื่อเทคโนโลยียุคใหม่ที่เต็มไปด้วย “ข้อมูลและมลภาวะข้อมูล” โดยหันนี้เรื่องของการเรียนรู้ และ “การรู้เท่าทัน” จึงเป็นโจทย์ใหญ่** สำหรับการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต

ประการที่ 2 ประเด็นเรื่องเด็กและเยาวชนกับการเมืองมักจะกลายเป็นประเด็นหาเสียงเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าเรื่องของพันธกิจที่ภาคการเมืองต้องดูแลเรื่องนี้อย่างมีธรรมาภิบาล โจทย์ท้าทายคือ **ทำอย่างไรที่จะให้วาระเรื่องเด็กเป็นวาระที่ “นำหน้าการเมือง”** ที่ผู้นำประเทศยุคใหม่จะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางกระแสความขัดแย้งทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ กระแสการก่อการร้าย การไร้ระเบียบในสังคม การมีสื่อไร้คุณภาพ พื้นที่เสี่ยง ความอ่อนด้อยในคุณภาพการศึกษา ซึ่งต่างก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อวิกฤตปัญหาเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น กระแสเหล่านี้ล้วนเรียกร่องยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่ภาคการเมืองหรือรัฐจะต้องเข้ามาเป็นตัวแบบขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและมาตรการดูแลจัดระเบียบบ้านเมือง เพื่อให้กู่วิกฤตเด็กและเยาวชนและพัฒนาสังคมให้ประชาชนได้อยู่อย่างปลอดภัย อีกทั้งยังเรียกร่องบทบาทจากภาคการเมืองในฐานะ

ตัวแทนประชาชนที่จะทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนอย่างมีธรรมภิบาล และสร้างความสัมพันธ์ของทาง การเมืองใหม่ด้วยระบบ “คุณธรรมนิยม” มากกว่าระบบ “อำนาจนิยม” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในอนาคต

ประการที่ 3 กระแสของภาคประชาชนจะมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการกำหนดอนาคตบ้านเมือง ดังเห็นได้จากแรงผลักดันของพ่อแม่และภาคีต่างๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาให้ต้อง ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง รวมถึงกระแสพลังเด็กที่นำไปสู่การบูรณาการองค์กรต่างๆ เพื่อ ร่วมกันขับเคลื่อนสังคมที่น่าอยู่ และสร้างเด็กรุ่นใหม่ที่มีพลังประสงค์ สิ่งที่น่าสังเกตคือ ระบบการเฝ้าระวังทาง สังคมในมิติต่างๆ กำลังเป็นกลไกที่สำคัญยิ่ง โจทย์คือทำอย่างไรที่การศึกษาจะมียุทธศาสตร์ที่ไป ส่งเสริมให้เกิดกลไกจากภาคครอบครัว ภาคประชาคม ภาคชุมชน ภาคสื่อ และภาคการศึกษา ฯลฯ เข้ามาร่วมเฝ้าระวัง เพื่อเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสสร้างสังคมที่น่าอยู่สำหรับเด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็น โจทย์ท้าทายของทุกภาคส่วนในสังคมไทย

ประการที่ 4 การเผชิญหน้ากันระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) และกระแส ท้องถิ่นนิยม (localization) ที่ผลักดันให้สังคมต้องแปรเปลี่ยนและปรับตัวให้ได้อย่างสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางโลกพหุวัฒนธรรมในสังคมยุคหลังทันสมัยใหม่ (postmodern) ที่ ค่านิยมและวัฒนธรรมอันดั้งเดิมไม่อาจไล่ทันปรากฏการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนใหม่ๆ ที่มากับ กระบวนการทัศน์การรื้อถอนค่านิยมทางวัฒนธรรม (destruct culture) พร้อมกับการให้ความหมายใหม่ต่อสิ่ง ต่างๆ (remeaning) ที่อิงความเป็นปัจเจกชนนิยม ซึ่งเป็นโจทย์ท้าทายว่าการศึกษาจะทำอย่างไรให้เด็กและ เยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถปรับตัวที่จะก้าวไปในสังคมโลก อย่าง “รู้เท่าทัน” และยืนอยู่บนรากฐานสังคมไทยอย่าง “รู้คุณค่า” ซึ่งโจทย์ท้าทายคือทำอย่างไรที่จะ ออกแบบยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่ให้แก่เด็กและเยาวชนมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดย เปลี่ยนการ “รื้อถอน” ไปสู่การ “รื้อสร้าง” (reconstructing) ออกแบบสังคมใหม่ และ “สร้าง ความหมายใหม่” หรือสร้างค่านิยมใหม่ที่ดีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพทางสังคม เป็น สังคมที่เรียนรู้ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ประการที่ 5 กระแสสังคมที่มีความรู้เป็นฐาน (knowledge-based society) และกระแส เศรษฐกิจสังคมผู้ผลิต ได้นำไปสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษา การวิจัย การจัดการความรู้ และการ สร้างผู้ผลิตรุ่นใหม่ที่มีสำนึกต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเป็นกระบวนการหลักของ สังคมไทย แต่ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ทั้งสังคม และเป็นเครื่องมือในการ สร้างคนคุณภาพ สร้างความรู้ที่เท่าทันโลก สร้างเศรษฐกิจที่มั่นคง “พอเพียง” ดังนั้นโจทย์ของการศึกษา ใน 10 ปีข้างหน้า จะมีกลไกอย่างไรที่จะนำคนให้มีความสามารถในการจัดการความรู้และสร้าง ความรู้ที่ “เพียงพอ” โดยอาศัยเครื่องมือเหล่านี้ เพื่อสร้างสังคมไทยที่ดีมีคุณภาพต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุป จากภาพอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้จากผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ จะกลายเป็นภาพที่จะได้ นำเสนอในการจัดประชุมระดมความคิดผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่วมกันมองทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษา แบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย ซึ่งจะกล่าวถึงกระบวนการและผลที่ได้ในบทต่อไป